

Przegląd

nr 6
PL

zima 2010

Obszarów Wiejskich UE

Magazyn Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Zatrudnienie i włączenie społeczne

Komisja Europejska
Rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich

European Network for
Rural Development

Redaktor naczelny: Rob Peters, kierownik działu Sieć Europejska i Monitorowanie Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich w Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej.

Komitet wydawniczy: służby DG AGRI, którego przewodniczącym jest Antonis Constantinou (dyrektor Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich II).

Autorzy i podmioty zaangażowane w powstanie publikacji: Angelo Strano, Tim Hudson, Ewa Bloch, Amanda Bryan, Eamon O'Hara, Edina Ocsko, Yvonne Kerr, Jon Eldridge, Justin Toland, Wendy Jones, Andrew Howard, Anja Hayes, Stephen Gardner, Sophia Davidova. **Prawa autorskie do zdjęć:** European Union, 1995–2010, Tim Hudson, Ewa Bloch, Adam Sroka Bielawy, Hubert Tomasz Karolczak, Świętokrzyska Fabryka Okien i Drzwi „KASTEL” sp. z o.o., Lokalna Grupa Działania „Brama Mazurskiej Krainy”, Environment Agency, Mountain Bike Business Network, Fundatia ADEPT Transilvania, Forestry Commission, Eva Carlsson, Nina Mäntyniemi, Christina Milén Jacobsson, Sandra Johnson, Wegweiser e. V., Christelle Théâte, Länsstyrelsen Västra Götalands Län, Bureau Leader Eschdorf, Edit Pop, Jacqui Meskell.

Zapraszamy do zaprenumerowania publikacji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW) pod następującym adresem:

<http://enrd.ec.europa.eu>

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie księgarni UE:

<http://bookshop.europa.eu>

Treść publikacji „Przegląd Obszarów Wiejskich UE” nie zawsze odzwierciedla poglądy instytucji Unii Europejskiej.

„Przegląd Obszarów Wiejskich UE” publikowany jest w sześciu językach urzędowych (angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, włoskim i polskim).

Jest także dostępny w formacie elektronicznym na stronie internetowej ESROW. Rękopis złożono w grudniu 2010 r. Oryginalną wersję publikacji stanowi wersja w języku angielskim.

© Unia Europejska, 2011

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Dodatkowe informacje dotyczące Unii Europejskiej znaleźć można pod adresem: <http://europa.eu>

Printed in Luxembourg

Wydrukowano na papierze z recyklingu, wyróżnionym odznaką ekologiczną UE dla papieru graficznego (<http://ec.europa.eu/ecolabel>)

Tekst niniejszej publikacji służy do celów informacyjnych i nie jest prawnie wiążący

Słowo wstępne

- SŁOWO WSTĘPNE..... 4

Obszary wiejskie w centrum uwagi

- MOŻLIWOŚCI ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W ZAKRESIE WSPIERANIA ZATRUDNIENIA I ZWIĄZANEGO Z NIM WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO..... 6

Rozwój obszarów wiejskich

- RÓŻNE PODEJŚCIA W RAMACH PROW DO ZWIĘKSZANIA POZIOMU ZATRUDNIENIA I POPRAWIANIA WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE..... 14
- WSPARCIE PROW W ZAKRESIE ZATRUDNIENIA NA OBSZARACH GÓRSKICH I LEŚNYCH 22
- WCIELANIE POMYSŁÓW W ŻYCIE – WYKORZYSTYWANIE SPECYFIKI I WALORÓW OBSZARÓW WIEJSKICH DO TWORZENIA MIEJSC PRACY 30
- WSPIERANIE OSÓB W NIEKORZYSTNEJ SYTUACJI NA OBSZARACH WIEJSKICH..... 36

Wiedza na temat obszarów wiejskich

- TWORZENIE MOŻLIWOŚCI W ZAKRESIE WŁĄCZENIA I ZATRUDNIENIA DZIĘKI PROGRAMOWI „LEADER” 42

Mieszkańcy wsi

- WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI KOBIET 48
- LOKALNE DZIAŁANIE NA RZECZ INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W LUKSEMBURGU 52
- NOWE PODEJŚCIE DO OCHRONY PRZYRODY – WYTWARZANIE DOCHODU PRZY JEDNOCZESNEJ OCHRONIE RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ 54

Badania naukowe nad obszarami wiejskimi

- BADANIA NAUKOWE UE POMAGAJĄ POPRAWIĆ PERSPEKTYWY ZATRUDNIENIA NA OBSZARACH WIEJSKICH – PROJEKT SCARLED..... 58
- USŁUGI SPOŁECZNE W GOSPODARSTWACH WIELOFUNKCYJNYCH – PROJEKT SOFAR 62

Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich

- ROLA TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH WE WSPIERANIU ZATRUDNIENIA I ZMNIEJSZANIU WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO..... 66
- OCENA PROGRAMÓW ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH – WPLYW ZATRUDNIENIA I ASPEKTÓW SPOŁECZNYCH..... 70
- KONFERENCJA EUROPEJSKIEJ SIECI NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH DOTYCZĄCA PRODUKCJI ROLNEJ CZĘŚCIOWO NA WŁASNE POTRZEBY – NAJWAŻNIEJSZE KWESTIE I WYNIKI 76

Słowo wstępne

UNIA EUROPEJSKA, 1995-2010

Wspieranie zatrudnienia i walka z ubóstwem na obszarach wiejskich oraz poprawa jakości życia to ważne bezpośrednio i pośrednio cele polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. Cele te odzwierciedla nowa strategia UE „Europa 2020”, w ramach której określono wizję europejskiej społecznej gospodarki rynkowej w XXI wieku oraz założenia Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym – 2010. Ta ostatnia kampania o zasięgu unijnym jest wyjątkową okazją do poszerzenia wiedzy na temat ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich.

Badania wykazały, że na obszarach wiejskich ubóstwo dochodowe jest przeciętnie wyższe niż na obszarach miejskich. Niższe poziomy czy wskaźniki wykształcenia, działalności gospodarczej, gęstości zaludnienia oraz infrastruktury przyczyniają się do powstania tej różnicy i utrudniają wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich pod względem wzrostu gospodarczego i miejsc pracy.

Europejska polityka rozwoju obszarów wiejskich ma do odegrania ważną rolę w tym zakresie. Jej główne cele obejmują różnicowanie gospodarki wiejskiej i poprawę jakości życia na wsi.

W niniejszym szóstym numerze „Przeglądu Obszarów Wiejskich UE” dogłębnie przeanalizowano, jak polityka rozwoju obszarów wiejskich UE przyczynia się w praktyce do zwalczania bezrobocia i wykluczenia społecznego. Badamy postępy poczynione w tej dziedzinie,

a także to, jak kwestia tworzenia miejsc pracy i związanego z tym włączenia społecznego uzupełnia inne priorytety w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

Badamy również, w jaki sposób poszczególne państwa członkowskie korzystają z różnych rodzajów interwencji i działań uzupełniających w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW), aby zająć się kwestią ubóstwa i bezrobocia na swoich obszarach wiejskich poprzez sprzyjanie przedsiębiorczości i rozwiązaniom innowacyjnym oraz wspieranie nowych możliwości dla wszystkich mieszkańców.

W niniejszym przeglądzie skupiono się na trzech głównych aspektach związku pomiędzy polityką rozwoju obszarów wiejskich a zwalczaniem bezrobocia i wykluczenia społecznego, a mianowicie na:

- zrozumieniu najważniejszych wyzwań związanych z zatrudnieniem i ubóstwem, przed którymi stoją obszary wiejskie i zainteresowane strony na tych obszarach;

- zbadaniu tego, jakie działania można podjąć na obszarach wiejskich i co zainteresowane strony mogą zrobić, aby zwiększyć zatrudnienie, zmniejszyć ubóstwo na obszarach wiejskich i umocnić proces włączenia społecznego; a także
- określeniu roli, jaką polityka i programy rozwoju obszarów wiejskich UE mogą odegrać w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Niniejsze wydanie zawiera także kilka studiów przypadku, w których przeanalizowano udane projekty i praktyczne doświadczenia z terenu i pokazano, jak przedsiębiorczość i lokalne inicjatywy oddolne mogą pomóc w rozwiązaniu problemu bezrobocia i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich dzięki wsparciu finansowemu w ramach środków przewidzianych w PROW. W szczególności podejście „Leader” pokazuje, jak tworzenie sieci kontaktów i wspieranie dialogu na szczeblu lokalnym może przyczynić się do zwiększenia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i włączenia grup w niekorzystnej sytuacji.

Obszary wiejskie w centrum uwagi

Możliwości rozwoju
obszarów wiejskich
w zakresie wspierania
zatrudnienia
i związanego z nim
włączenia społecznego

Polityka rozwoju obszarów wiejskich odgrywa ważną rolę w utrzymaniu zatrudnienia i w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu, zarówno przez planowane, jak i pośrednie skutki czterech osi priorytetowych.

Rok 2010 ogłoszono Europejskim Rokiem Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym, odzwierciedlając w ten sposób jeden z głównych priorytetów Unii Europejskiej określony w strategii lizbońskiej. Ponad 79 mln obywateli UE żyje poniżej granicy ubóstwa, większość z nich w regionach wiejskich, które stanowią 91% terytorium UE (głównie obszary wiejskie lub pośrednie) i które zamieszkuje 57% ludności UE (arkusz informacyjny 2010, Europejski Rok Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym).

Badania wykazują, że w porównaniu z obszarami miejskimi ubóstwo jest przeciętnie większe na obszarach wiejskich. Obszary wiejskie stoją przed wieloma bardzo konkretnymi wyzwaniami gospodarczymi i strukturalnymi, takimi jak: niski poziom dochodów, brak możliwości zatrudnienia, niski poziom wykształcenia i niska jakość infrastruktury. Charakter tych problemów oddają dwa powszechnie stosowane pojęcia: ubóstwo obszarów wiejskich i ubóstwo na obszarach wiejskich. **Ubóstwo obszarów wiejskich** odnosi

się do istnienia pewnych wad regionów wiejskich, które powodują większe zagrożenie ubóstwem w tych regionach w porównaniu z obszarami miejskimi (np. oddalenie obszarów wiejskich, poziom i jakość wykształcenia oraz możliwości rynku pracy). **Ubóstwo na obszarach wiejskich** jest ludzkim wymiarem tych wad – dotyczy ubóstwa osób mieszkających na obszarach wiejskich.

Opracowanie i mierzenie spójnych wskaźników dla tych dwóch pojęć okazało się trudne z powodu dużego zróżnicowania obszarów wiejskich w krajach UE-27. Dlatego też do wyzwań tych podchodzi się często w nieodpowiedni sposób. Ostatnie dwie fale rozszerzenia UE uwydatniły także poważne różnice pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i poziomu życia, w szczególności na obszarach wiejskich starych i nowych państw członkowskich. W związku z tym tegoroczna unijna kampania ma przyczynić się do poszerzenia wiedzy oraz do zrozumienia przyczyn i skutków ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Analiza danych dotyczących wskaźnika lizbońskiego – stosowanego do pomiaru postępów, jakie regiony UE osiągają pod względem celów strategii lizbońskiej na 2010 r. w dziedzinie edukacji, zatrudnienia oraz badań i rozwoju – wskazuje na dysproporcje pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, przy czym poziom realizacji celów na obszarach wiejskich Hiszpanii, Portugalii, Włoch, Grecji i nowych państw członkowskich jest najniższy w UE.

Ubóstwo na obszarach wiejskich

W badaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich (Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, 2008) określono pewne specyficzne problemy charakteryzujące obszary wiejskie i ustalono zagrożenie ludności wiejskiej ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Ten zestaw problemów obejmuje kilka trudności powiązanych z demografią, oddaleniem i edukacją, a także kilka szczególnych cech rynku pracy.

Obywatele UE żyjący poniżej progu ubóstwa są nierówno rozmieszczeni na obszarach miejskich i wiejskich. Ze względu na społeczne, gospodarcze, kulturowe, polityczne i środowiskowe podobieństwa i różnice pomiędzy społecznościami wiejskimi i miejskimi walkę z wykluczeniem można traktować jako zagadnienie bardzo lokalne.

Arnoldas Abramavicius, Komitet Regionów, Komisja Polityki Gospodarczej i Społecznej

W porównaniu z obszarami miejskimi obszary wiejskie cechują się niższym poziomem wykształcenia, niższymi wskaźnikami działalności gospodarczej, niższą gęstością zaludnienia i gorszą infrastrukturą. Ubóstwo wiejskie dotyka wszystkich, jednak dzieci, młodzież, starsi pracownicy, gorzej wykwalifikowani pracownicy, a także bezrobotni należą do grup najbardziej nim zagrożonych.

Rynek pracy na obszarach wiejskich

Współczynniki aktywności zawodowej (odsetek ludności w wieku produkcyjnym, która jest zatrudniona lub szuka pracy) są przeciętnie wyższe na obszarach wiejskich niż w regionach wiejskich (źródło: Studium zatrudnienia na obszarach wiejskich – Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 2006) oraz są na ogół wyższe w północnej i zachodniej Europie, a niższe w południowej i wschodniej. Są również (średnio) wyższe w regionach środkowych niż w regionach położonych na peryferiach Europy.

Sektor rolnictwa

W większości regionów wiejskich zatrudnienie w sektorze podstawowym wynosi mniej niż 10% całkowitego zatrudnienia, a w jednej trzeciej regionów wiejskich odsetek ten wynosi poniżej 5%. Jednakże w niektórych regionach wiejskich – szczególnie w krajach Europy Środkowej i Wschodniej (Rumunia, Bułgaria, Polska, Łotwa, Litwa, Słowenia), a także w południowych państwach UE-15 (Grecja, Hiszpania, Portugalia) – zatrudnienie w sektorze podstawowym przekracza 25%.

Od 1990 r. w UE-15 odnotowuje się niemal powszechną tendencję spadkową w poziomie zatrudnienia w sektorze rolnym (spadek wynoszący średnio od 2 do 3% rocznie). Odpowiada to bezwzględnemu spadkowi liczebności siły roboczej w rolnictwie w krajach UE-15 wynoszącemu rocznie około 340 tys. osób lub 190 tys. rocznych jednostek pracy (ang. *annual work unit*, AWU). Wyjątki, gdzie spadek ten był mniejszy, występują w kilku regionach charakteryzujących się starzeniem się właścicieli gospodarstw lub wyższym odsetkiem pracowników płci żeńskiej i zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, a także w kilku regionach wykazujących silny wzrost „innej działalności zarobkowej”.

Sytuacja pod względem rozwoju zatrudnienia w sektorze rolnictwa w nowych państwach członkowskich była odmienna. W niektórych krajach (np. w Czechach, Słowacji, Estonii) restrukturyzacja w trakcie okresu przejściowego doprowadziła do silnego spadku zatrudnienia w rolnictwie, podczas gdy w innych (takich jak Bułgaria, Rumunia i Słowenia) doszło do jego wzrostu, na skutek zwiększenia produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby (bufor socjalny powstały w reakcji na rosnący poziom bezrobocia).

Zmiany te wskazują na złożony, ewolucyjny proces, na który wpływ mają postęp techniczny skutkujący zmniejszeniem siły roboczej, środowisko makroekonomiczne, struktury gospodarstw rolnych, charakterystyka społeczno-ekonomiczna rolników i pracowników, a także sposoby interweniowania w ten sektor w ramach różnych rodzajów polityki. Przewaga zatrudnienia członków rodziny (ponad 90% siły roboczej w gospodarstwach rolnych w krajach UE-25) wskazuje na znaczenie

„podejmowania decyzji w gospodarstwie domowym”, przy czym zmiana międzypokoleniowa daje możliwość większego przystosowania – pod innymi względami raczej „stopniowego” – procesu redukcji poprzez zatrudnianie w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Niskie dochody i sezonowość pracy w sektorze rolnym może stanowić poważne zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Ze względu na niski poziom świadczeń przysługujących po przejściu na emeryturę wykluczenie może w szczególności dotyczyć pracowników sezonowych (Grecja, Francja, Włochy, Hiszpania). W niektórych krajach wschodnich (Polska, Bułgaria, Rumunia) problemy związane z rozdrobnieniem gospodarstw i małymi rozmiarami działalności gospodarczej stanowią ważne czynniki warunkujące ubóstwo i wykluczenie rolników i ich rodzin.

Często z działalnością rolniczą związane są wysokie wskaźniki zatrudniania imigrantów, co w szczególności dotyczy krajów zachodnich. Nielegalna imigracja jest bardziej rozpowszechniona wśród pracowników sezonowych i często łączy się z bardzo złymi warunkami życia, niskimi pensjami i brakiem jakiegokolwiek ubezpieczenia. Problemy te są poważniejsze w krajach południowych, gdzie produkcja owoców i warzyw jest silnie sezonowa i wymaga wielu pracowników sezonowych (Włochy, Hiszpania, Grecja).

Podstawowe elementy ubóstwa na obszarach wiejskich

Na konferencji dotyczącej „Zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich”, zorganizowanej w 2009 r. w Budapeszcie przez Komisję

Tylko wtedy będziemy mogli długotrwale zredukować ubóstwo i wykluczenie, jeżeli dokonamy zmian strukturalnych, zarówno w organizacjach, jak i w zachowaniu ludzi.

Vladimír Špidla, były komisarz ds. zatrudnienia, spraw społecznych i równości szans

Obecnie 80% siły roboczej w sektorze rolnictwa to pracownicy zatrudnieni w niepełnym wymiarze czasu pracy

Istotne dostosowania na rynku pracy dokonują się poprzez łączenie zatrudnienia w rolnictwie w niepełnym wymiarze czasu pracy z innymi rodzajami działalności gospodarczej opierającej się na prowadzonym gospodarstwie – lub z zatrudnieniem poza gospodarstwem. Szacuje się, że w UE około 80% siły roboczej w rolnictwie stanowią osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze czasu pracy, a w większości państw członkowskich tendencja ta jest nadal wyżkowa. Zatrudnienie w rolnictwie w niepełnym wymiarze czasu pracy jest szczególnie rozpowszechnione wśród członków rodziny, młodszych pracowników i kobiet.

Europejską, poświęcono uwagę głównym czynnikom warunkującym ubóstwo na obszarach wiejskich. Według sprawozdania z tej konferencji czynniki te to: demografia, edukacja, rynki pracy i oddalenie. Interakcje pomiędzy tymi czynnikami mogą wytworzyć błędne koło, powodując utrwalanie się ubóstwa na obszarach wiejskich.

Aspekt demograficzny związany jest z migracją, niską gęstością zaludnienia i starzeniem się społeczeństwa w połączeniu z niskimi wskaźnikami urodzeń (wskutek urbanizacji i emigracji, które są szczególnie odczuwalne w nowych państwach członkowskich, chociaż warto odnotować,

że niektóre kraje, zwłaszcza np. Wielka Brytania i Francja, doświadczają obecnie nowej tendencji „odwrotnej urbanizacji”). Wszystkie te czynniki mają znaczący wpływ na wyniki gospodarcze regionu.

Kształcenie i szkolenie to podstawowe czynniki, które mają pozytywny wpływ na jakość życia obywateli. Badania wykazują, że obszary wiejskie na ogół pozostają w tyle pod względem dostępności wykształconej siły roboczej. Oprócz tego niektóre kraje wschodnioeuropejskie nadal walczą z analfabetyzmem na obszarach wiejskich. Powoduje to ograniczoną podaż siły roboczej, niski poziom zatrudnienia, kiepskie możliwości zatrudnienia, a także

niskie wskaźniki inwestycji. Niektóre obszary wiejskie w zachodniej Europie oraz wszystkie obszary wiejskie w Europie Wschodniej nadal wykazują wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie. W rezultacie niskie dochody i sezonowość pracy stanowią potencjalne zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Niewystarczająca infrastruktura i słaby dostęp do usług publicznych są wynikiem niższego poziomu inwestycji i braku przedsiębiorczości. Najwyraźniej widać to na przykładzie infrastruktury transportowej w Polsce, Bułgarii i Rumunii, która w przeszłości nie była utrzymywana bądź nie inwestowano w nią w znaczącym

stopniu – co powodowało rezygnację poważnych inwestorów z budowania zakładów produkcyjnych i w rezultacie przeniesienie ich działalności do innych krajów. Innym istotnym czynnikiem pod względem infrastruktury jest ograniczony dostęp do Internetu na obszarach wiejskich. Wykorzystanie łączności szerokopasmowej znajduje się na wysokim poziomie na obszarach wiejskich w Skandynawii, Wielkiej Brytanii, Francji, Niemczech i Słowenii, ale pozostaje na bardzo niskim poziomie w większości nowych państw członkowskich i w Grecji.

Na konferencji w Budapeszcie stwierdzono, że do przezwyciężenia tych problemów potrzebne jest bardziej skoncentrowane podejście w polityce europejskiej i krajowej, tak aby zapewnić skuteczniejsze skupienie czynionych wysiłków. Istniejące mechanizmy finansowania (w tym Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) mogą zyskać na lepszej integracji i koordynacji pionowej. Poza tym na konferencji uznano podejście oparte na partnerstwie oddolnym, takie jak metoda „Leader”, za przydatne narzędzie zwiększające zatrudnienie na obszarach wiejskich. Doświadczenia uzyskane w poprzednich okresach programowania „Leader” potwierdzają zdolność lokalnych grup działania (LGD) do identyfikowania najsłabszych

grup w najbiedniejszych obszarach wiejskich i współpracy z nimi.

Zatrudnienie odgrywa szczególnie ważną rolę w rozwiązywaniu problemu wykluczenia społecznego. Zatrudnienie na obszarach wiejskich ma poważny wpływ na wyniki gospodarcze i wskaźnik ubóstwa. Niski poziom zatrudnienia powoduje „drenaż umiejętności”, migrację lub emigrację oraz niską jakość usług publicznych (tj. brak wykwalifikowanej siły roboczej), co później utrudnia inwestycje.

Należy jednak zauważyć, że w wielu przypadkach związek pomiędzy ubóstwem na obszarach wiejskich a bezrobociem często jest bardziej złożony niż zwykły związek przyczynowo-skutkowy. Do innych zmiennych, które mogą odgrywać decydującą rolę, należą:

- niskie dochody i sezonowość pracy na obszarach wiejskich, co może zwiększać zagrożenie ubóstwem;
- niskie świadczenia emerytalne w przypadku dużej części ludności wiejskiej;
- międzypokoleniowe dziedziczenie ubóstwa, szczególnie wśród rolników;
- przekształcanie sektora rolnictwa z gospodarstw państwowych na prywatne, co ma wpływ na inne stosunki społeczno-gospodarcze na obszarach wiejskich.

Struktura i rola regionów wiejskich stale się zmieniają. PROW mogą stanowić ważny mechanizm wspierający rolników i ludność

wiejską w reagowaniu na te zmiany oraz na pojawiające się możliwości rynkowe i związane z nimi oczekiwania.

Polityka rozwoju obszarów wiejskich ułatwia generowanie dochodu i tworzenie możliwości zatrudnienia poprzez zapewnianie szkolenia i rozwój łańcucha dostaw w odniesieniu do tradycyjnych przedsiębiorstw wiejskich (aby poprawić efektywność gospodarstw rolnych), jak również poprzez inwestycje w nowoczesne, wydajniejsze gospodarstwa rolne i infrastrukturę na obszarach wiejskich (aby wspierać konkurencyjność przedsiębiorstw wiejskich). Ponadto PROW wspomagają różnicowanie działalności gospodarczej, aby sprostać zmieniającym się potrzebom rynku wiejskiego (rolnictwo ekologiczne, alternatywne źródła energii dla gospodarstw, przystosowywanie się do zmiany klimatu, rozwój turystyki wiejskiej i poprawa infrastruktury wsi). Wyższy poziom zatrudnienia i generowania dochodu wywołuje efekt domina, jeśli chodzi o włączenie społeczne na wsi – tworzy zamożniejsze społeczeństwo mające dostęp do lepszej jakości infrastruktury wiejskiej i zapewnia obywatelom lepszą jakość życia.

Zatrudnienie nie jest jedynym rozwiązaniem problemu ubóstwa na obszarach wiejskich, chociaż jest jego zasadniczym elementem. We wspomnianym powyżej badaniu dotyczącym „Zatrudnienia na obszarach wiejskich” (Dyrekcja Generalna

Ubóstwo jest nie tylko niedostatkim dochodu materialnego. Dotyczy również braku przyszłości i braku możliwości. Dostęp do rynku pracy jest zasadniczym czynnikiem w zwalczaniu ubóstwa i przerywaniu błędnego koła wykluczenia.

László Andor, komisarz ds. zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego

UNIA EUROPEJSKA, 1995-2010

ds. Rolnictwa, 2006) stwierdzono, że chociaż dwa wymiary wiejskiego rynku pracy – efektywność i uczestnictwo – mają decydujące znaczenie dla pobudzania przedsiębiorczości, różnicowania i integracji na rynku pracy, to konieczna jest jednocześnie poprawa infrastruktury i dostępu do usług, które mogą być równie ważnym czynnikiem warunkującym „jakość życia” na obszarach wiejskich.

Rola WPR i innych dziedzin polityki UE

Wspólna polityka rolna (WPR) i polityka spójności to dwie główne dziedziny polityki europejskiej, które mają wpływ na zwalczanie ubóstwa obszarów wiejskich i na obszarach wiejskich. Polityka rozwoju obszarów wiejskich jest coraz ważniejszym elementem WPR. Skupia się ona na wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich poprzez uwzględnianie gospodarczych, środowiskowych i społecznych składników gospodarki wiejskiej.

Główne cele polityki rozwoju obszarów wiejskich dotyczą rosnącej konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa, wspierania i promowania postępów w dziedzinie ochrony środowiska, a także wspierania inicjatyw w zakresie różnicowania gospodarki

wiejskiej i poprawy jakości życia na obszarach wiejskich. Oddolne podejście do rozwoju obszarów wiejskich „Leader” odgrywa decydującą rolę, jeśli chodzi o zapewnianie trwałych rozwiązań lokalnych problemów.

Wszystkie cztery osie programów rozwoju obszarów wiejskich w różnym stopniu przyczyniają się do osiągnięcia społeczeństwa bardziej integracyjnego i sprzyjającego tworzeniu miejsc pracy:

- Oś 1 ma na celu wspieranie i zwiększanie konkurencyjności przedsiębiorstw rolnych i leśnych poprzez inwestycje w kapitał ludzki i fizyczny. Przyczynia się, w perspektywie średnio- i długoterminowej, do utrzymania istniejących miejsc pracy i do tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, a także do zwiększenia dochodów uzyskiwanych z działalności rolniczej i rozwijania dalszych możliwości inwestycyjnych na obszarach lokalnych. Wspieranie produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby, szczególnie w nowszych państwach członkowskich, ma pomóc małym gospodarstwom w restrukturyzacji i zwiększeniu ich rentowności.
- Oś 2 zapewnia wsparcie mające gwarantować zrównoważone użytkowanie gruntów rolnych, a także dostarczanie

środowiskowych dóbr i usług publicznych, tym samym wnosząc ważny wkład w utrzymanie krajobrazu i społeczeństwa wiejskiego. Pośrednio przyczynia się to także do większej działalności gospodarczej na wsi i do generowania dochodu.

- Oś 3 zapewnia możliwości rozwoju i poprawy infrastruktury wiejskiej i odnowy wsi, w tym w zakresie kultury, dziedzictwa wsi i infrastruktury sportowej. Zapewnia również wsparcie pod względem tworzenia przedsiębiorstw (w tym mikroprzedsiębiorstw), a także różnicowania w kierunku działalności nierolniczej (np. turystyki). Oś 3 przyczynia się do poprawy ogólnej jakości życia na tych obszarach i potencjalnie odgrywa zasadniczą rolę w promowaniu włączenia społecznego.
- Oś 4 zapewnia możliwości rozwijania i wzmacniania pozycji lokalnych organizacji poprzez oddolne podejście do lokalnych strategii rozwoju, jak również angażowanie lokalnych podmiotów i społeczeństwa w proces rozwoju. Daje to możliwości w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy na wsi, a także poprawy efektywności wdrożonych inicjatyw.

Polityka spójności może zapewniać ważne wsparcie uzupełniające mające na

celu wzmocnienie uboższych regionów i realizowanie strategii lizbońskiej za pośrednictwem sektorowych i regionalnych programów operacyjnych. Wsparcie to stanowi niezbędny wkład w budowanie trzech głównych czynników powstrzymujących ubóstwo na obszarach wiejskich: zapewnienie możliwości kształcenia, w tym kształcenia i szkolenia zawodowego, tworzenie nowych miejsc pracy i rozwój nowej infrastruktury.

Wpływ kryzysu gospodarczego

Ostatni kryzys gospodarczy miał znaczący wpływ na gospodarki wielu państw europejskich i państw spoza Europy. Wpływ ten dotyczył również światowego handlu produktami rolnymi, którego UE jest ważnym podmiotem. Wielkość handlu produktami wytworzonymi – wskutek niższej elastyczności dochodowej popytu na żywność. Poziomy bezrobocia i odpływu ludności na obszarach wiejskich również wzrosły, chociaż nie tak znacznie jak na obszarach miejskich. Kryzys uwypuklił potrzebę skoordynowanych (regionalnie i lokalnie) działań w odpowiedzi na wyzwania gospodarcze oraz istnienia zrównoważonej, silnej i zróżnicowanej gospodarki wiejskiej.

W tej sytuacji PROW nadal zapewniają nowe możliwości pod względem dochodu i zatrudnienia, w szczególności poprzez środki wspierające tworzenie i rozwój przedsiębiorstw, a także różnicowania w kierunku działalności nierolniczej, głównie turystyki. Oprócz tego wsparcie w ramach osi 2 na środki rolno-środowiskowe, których celem jest promowanie zarządzania środowiskowego, rolniczego i leśnego, może mieć znaczący efekt mnożnikowy w odniesieniu do sytuacji gospodarczej na obszarach wiejskich. Badania i analizy studiów przypadku przeprowadzone przez tematyczną grupę roboczą Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w zakresie „Odzwierciedlenia zróżnicowania i potrzeb terytorialnych” sugerują, że większość wygenerowanego dochodu pozostaje w regionie i przynosi dodatkowy dochód społecznościom wiejskim.

Europejski Rok Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym 2010 jest zatem dobrą okazją, aby poszerzyć wiedzę na temat kwestii ubóstwa i włączenia społecznego na obszarach wiejskich, wnieść wkład w debatę o nowych wyzwaniach i przyszłym kształcie polityki europejskiej, zwłaszcza polityki spójności i WPR, oraz podkreślić ich wkład w budowanie silnej gospodarki wiejskiej, a tym samym w zmniejszanie ubóstwa i wykluczenia społecznego na wsi.

W obliczu nowych wyzwań

Obszary wiejskie w coraz większym stopniu stają przed nowymi wyzwaniami, takimi jak zmiana klimatu, rosnąca globalizacja i zmiany demograficzne. PROW zawierają kilka środków pomagających sprostać tym wyzwaniom. Środki przeciwdziałania zmianie klimatu obejmują nagradzanie rolników oraz innych podmiotów gospodarujących gruntami za usługi i produkty środowiskowe, a także wspieranie inwestycji, których celem jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych.

Wyzwania związane z globalizacją przezwyciężane są poprzez inwestycje w modernizację gospodarstw, różnicowanie działalności gospodarczej i inwestycje w kapitał ludzki. Zmianami demograficznymi, w szczególności starzeniem się społeczeństwa i migracji młodych, wykształconych ludzi, zajmują się działania ukierunkowane na poprawę infrastruktury i jakości życia na obszarach wiejskich (np. infrastruktura szerokopasmowa, sportowa i kulturalna), które opracowano w celu przyciągnięcia inwestycji wewnętrznych, poszerzenia możliwości edukacyjnych i zawodowych, a w rezultacie w celu wspierania włączenia społecznego.

Zatrudnienie odgrywa zasadniczą rolę w zwalczaniu ubóstwa na obszarach wiejskich, ale nie należy lekceważyć także kwestii dostępności kształcenia i szkolenia zawodowego, ponieważ wyższy poziom wykształcenia jest ściśle związany z wyższymi wskaźnikami zatrudnienia. Oczekuje się, że rola działań mających na celu zapewnienie ukierunkowanego wsparcia w zakresie kształcenia na obszarach wiejskich będzie rosła, podobnie

jak rola inicjatyw związanych z zatrudnieniem i programów przystosowywania do zmiany klimatu, które mają gwarantować konkurencyjność gospodarki wiejskiej UE.

W strategii „UE 2020” zwraca się uwagę na znaczenie programów wsparcia, które pomagają zlikwidować bariery w odniesieniu do rynku pracy i włączenia społecznego, szczególnie w przypadku najsłabszych grup, do których należą kobiety, młodzież, starsi pracownicy i osoby niepełnosprawne. Programy te obejmują możliwości w zakresie kształcenia i uczenia się przez całe życie, nowoczesną infrastrukturę transportową i technologie informacyjno-komunikacyjne, a także lepszy dostęp do usług publicznych.

Aby możliwe stało się osiągnięcie trwałego, racjonalnego wzrostu opartego na integracji, WPR po 2013 r. musi uwzględniać główne cele strategii „UE 2020”. Obecna debata nad WPR, dotycząca charakteru działań w odpowiedzi na wyzwania gospodarcze, rolnicze i środowiskowe, wyznaczy przyszły zakres wsparcia i jego priorytety. Jak pokazuje szeroka debata publiczna, Europa skłania się do podejścia oddolnego. Przyszła polityka rozwoju obszarów wiejskich niewątpliwie będzie miała fundamentalne znaczenie dla poprawy wyników regionów wiejskich pod względem gospodarczym i społecznym.

W ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich UE podejmuje się działania w odpowiedzi na różne zagadnienia, takie jak: globalizacja, zmiana klimatu, wyzwania demograficzne na obszarach wiejskich – i to poprzez kilka ukierunkowanych środków. Obecna debata dotycząca przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich jest kształtowana przez dotychczasowe osiągnięcia tej polityki. Oczekuje się, że zarówno w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich, jak i polityki spójności wyzwaniom tym zostanie poświęconych więcej starań.

Przydatne linki

Badanie dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich, Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, 2008:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2085&langId=en>

Badanie dotyczące zatrudnienia na obszarach wiejskich, Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 2006:

http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/sec1772_en.pdf

Konferencja dotycząca zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich, Budapeszt 2009:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=en&eventsId=158>

Sprawozdanie z konferencji „Zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich”:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=3964&langId=en>

Rozwój obszarów wiejskich

Różne podejścia
w ramach PROW do
zwiększania poziomu
zatrudnienia i poprawiania
włączenia społecznego
na obszarach wiejskich
w Polsce

Eliminacja ubóstwa i wykluczenia społecznego jest jednym z głównych priorytetów UE. Ze względu na określone warunki strukturalne i społeczno-gospodarcze obszary wiejskie są szczególnie zagrożone ubóstwem. Polityka rozwoju obszarów wiejskich odgrywa aktywną rolę w rozszerzeniu możliwości zatrudnienia i zwalczaniu wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich w Polsce.

Obszary wiejskie odgrywają w środowisku gospodarczym i społecznym Polski decydującą rolę – stanowią 93% terytorium kraju i zamieszkuje je 39% ludności (polski Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013). Wiele czynników strukturalnych i społeczno-gospodarczych, w tym niższe wskaźniki generowania dochodu i inwestycji na obszarach wiejskich, wyższe ryzyko bezrobocia, niższy poziom wykształcenia, wysoki poziom migracji i starzejące się społeczeństwo, a także słaba infrastruktura fizyczna, sprawia, że obszary wiejskie w Polsce są bardziej narażone na ubóstwo niż obszary miejskie.

Analiza najważniejszych krajowych statystyk gospodarczych i społecznych, opisanych w raporcie Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa o stanie polskiej wsi w 2010 r., wykazuje, że:

- 14% wszystkich zatrudnionych pracuje w sektorze rolnictwa;
- sektor rolnictwa charakteryzuje się niską wydajnością w porównaniu ze średnią w UE-27;
- rodziny wiejskie nieposiadające gospodarstw rolnych lub dochodów z rolnictwa oraz osoby zależne od pomocy społecznej są najbardziej za-

grożone ubóstwem względnym (26%) i bezwzględnym (9%)¹;

- bezrobocie na wsi (8%) głównie dotyczy osób młodych (w wieku 18–24 lat), kobiet i osób z wykształceniem podstawowym;
- ubóstwo, które przechodzi z pokolenia na pokolenie, powoduje depriację pokoleniową, która jest szczególnie trudna do pokonania z powodu uwarunkowań psychologicznych i behawioralnych.

¹ Ubóstwo względne definiuje się jako wartość dochodu poniżej połowy średniego dochodu w danym kraju, natomiast ubóstwo bezwzględne oznacza wartość niższą niż minimalny dochód wystarczający na zapewnienie odpowiedniego standardu życia.

Wyzwania stojące przed polską wsią

Bezrobocie zmniejsza zdolność przystosowania się do zmiennych warunków gospodarczych i społecznych oraz prowadzi do wykluczenia społecznego, które często jest problemem dziedzicznym. Główne wyzwania dla polskich obszarów wiejskich obejmują:

- różnicowanie działalności gospodarczej poprzez dostarczanie informacji i wsparcia na potrzeby opracowania alternatywnych rodzajów działalności generującej dochód;
- zapewnienie konkurencyjności wiejskich przedsiębiorstw poprzez inwestycje w potrzebną im infrastrukturę i w ogólną infrastrukturę wiejską;
- potrzebne są zrównoważone procedury i inwestycje w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, niezagrażające istniejącym walorom i zasobom naturalnym;
- zapewnienie możliwości edukacji i szkolenia zawodowego, aby zwiększyć konkurencyjność kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich;
- inwestycje w infrastrukturę obszarów wiejskich i we wsi, aby poprawić jakość życia i zapobiegać migracji młodych ludzi;
- wykorzystanie istniejących walorów i atutów (np. turystyki wiejskiej, produktów żywnościowych) promujących silniejsze polskie marki wiejskie, które poprawiają wiejską tożsamość kulturową;
- lepsza koordynacja polityki i źródeł finansowania, aby zapewnić zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Działania UE wspierające rozwój obszarów wiejskich w Polsce

W ciągu ostatniej dekady Polska skorzystała na szeregu działań politycznych i inicjatyw UE wspierających procesy rozwoju gospodarczego i społecznego na obszarach wiejskich. Głównym celem przedakcesyjnego programu SAPARD (Specjalny program akcesyjny na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich) było wspieranie rolnictwa i obszarów wiejskich. Program miał szczególnie pozytywny wpływ pod względem rozwoju i modernizacji wiejskiej infrastruktury. Oprócz płatności bezpośrednich w ramach filaru 1, które miały duży wpływ na dochód z rolnictwa, programy poakcesyjne miały pozytywny skutek gospodarczy. Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004–2006 i sektorowy program operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego” znacznie przyczyniły się do ułatwienia rozwoju produkcji rolnej i żywności na obszarach wiejskich.

W obecnym okresie programowania, przypadającym na lata 2007–2013, problem ubóstwa na obszarach wiejskich uwzględniono w szeregu instrumentów polityki spójności i w Programie rozwoju obszarów wiejskich. Narodowe strategiczne ramy odniesienia, w których określone są główne cele polityki spójności w odniesieniu do Polski, skupiają się na obszarach wiejskich poprzez swój szósty cel horyzontalny – rozwój obszarów wiejskich. Zgodnie z tym celem wyłączną odpowiedzialność za takie kwestie, jak: zdrowie, edukacja i społeczeństwo informacyjne na

obszarach wiejskich, a także drogi lokalne, przypisuje się sektorowym (kapitał ludzki, infrastruktura, środowisko, innowacyjna gospodarka) i regionalnym programom operacyjnym oraz programowi operacyjnemu „Rozwój Polski Wschodniej”.

Najważniejszym zadaniem programów operacyjnych jest wspieranie inwestycji dotyczących przedsiębiorczości, gospodarki wodnej oraz gospodarowania odpadami i ściekami na obszarach zarówno wiejskich, jak i miejskich. Wsparcie to jest oddzielone od wsparcia zapewnianego w ramach PROW i potencjalnie taki rozdział może powodować, że pewne obszary wiejskie staną się zmarginalizowane, jeżeli pomoc udzielana w ramach tych dwóch rodzajów polityki nie będzie skoordynowana.

PROW 2007–2013 oferuje finansowanie wielu różnych środków, które mogą stanowić niezbędny wkład w zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarach wiejskich.

Najbardziej istotne wsparcie w zakresie zmniejszania ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce udzielane jest poprzez oś 3, która ma na celu poprawę jakości życia na wsi. Nacisk kładzie się tu na sport, dziedzictwo kulturowe i infrastrukturę, a także na projekty dla wiejskich ośrodków społecznych. Inne działania, takie jak różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej i wsparcie dla mikroprzedsiębiorstw, są szczególnie istotne pod względem zapewnienia możliwości w zakresie zatrudnienia i uzyskiwania dochodu poza rolnictwem.

KASTEL – Czyste okna i drzwi

Świętokrzyska Fabryka Okien i Drzwi KASTEL sp. z o.o. powstała w 2001 r. w małej wiosce Kąty Nowe, w powiecie buskim (województwo świętokrzyskie). Powiat ten jest typowo wiejski i głównymi formami działalności gospodarczej są tu rolnictwo i turystyka.

KASTEL jest małym przedsiębiorstwem produkcyjnym – posiada dwie linie produkcyjne dla PVC i aluminium. Właściciel przedsiębiorstwa posiada ponad 20 lat doświadczenia w tym sektorze. Firma wytwarza i sprzedaje okna, drzwi, parapety i fasady. Przedsiębiorstwo stale się rozwija i poszukuje nowych innowacyjnych i ekologicznych produktów i metod produkcji – stosuje nietoksyczne stabilizatory wapienne i cynkowe, które zastępują ołów i cynę.

Przedsiębiorstwo wnioskowało o wsparcie z PROW w ramach działania osi 3, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, aby zmodernizować swoje obiekty produkcyjne oraz zakupić nowe wyposażenie i ciężarówkę dostawczą. Uzyskanie dotacji w wysokości 299 997 złotych (73 554,17 euro) zaowocuje wyższą wydajnością produkcyjną, niższymi kosztami produkcji i wzrostem dochodu. KASTEL utworzy pięć nowych miejsc pracy dla lokalnej siły roboczej.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.kastel.kkf.pl>

ŚWIĘTOKRZYSKA FABRYKA OKIEN I DRZWI „KASTEL” SP. Z O.O.

Polska wieś zmienia się na lepsze. Mamy wsparcie finansowe – program »Młody rolnik« – przeznaczone dla młodych rolników zakładających nowe przedsiębiorstwa rolnicze.

Marek Sawicki, polski minister rolnictwa i rozwoju wsi

Działania w ramach osi 1 obejmują możliwości kształcenia i szkolenia zawodowego dla rolników i właścicieli lasów (np. dotyczące nowych praktyk rolniczych

i sadowniczych), inwestycje w modernizację gospodarstw rolnych, takie jak nowe maszyny lub panele słoneczne jako rozwiązania w zakresie energii

odnawialnej, oraz wsparcie dla młodych rolników.

Rozwój gospodarstwa i wsparcie w zakresie generowania większego dochodu

Bielawy to mała wieś w gminie Kazimierz Biskupi (województwo wielkopolskie), położona 90 km na wschód od Poznania. Liczba ludności w gminie wynosi około 10,5 tys. osób. Główną formą działalności gospodarczej jest rolnictwo, chociaż w przeszłości znaczącą rolę odgrywało górnictwo i inne gałęzie przemysłu. Wskaźnik bezrobocia w gminie wynosi poniżej 10%.

Adam Sroka przejął 19,2 ha gruntów rolnych, złożonych głównie z gleb klasy średniej lub niskiej. Poprzedni właściciel użytkował te tereny głównie jako łąki, ale był tam też sad wiśniowy, pole truskawkowe oraz inne grunty orne. Sroka przygotował plan rozwoju swojego gospodarstwa i wystąpił o wsparcie w ramach osi 1 działania 112 PROW 2007–2013 „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, aby rozwinąć swoje gospodarstwo i przyspieszyć produkcję poprzez uprawianie warzyw w foliowych tunelach.

Dotacja PROW w wysokości 50 000 złotych (12 259,25 euro) umożliwiła Sroce wybudowanie dwóch tuneli foliowych o powierzchni 210 m² każdy, które zastąpiły pole truskawkowe. Jeden z tuneli jest wykorzystywany do uprawy pomidorów, a drugi do uprawy ogórków, sałaty i papryki. Postanowił zachować sad wiśniowy, a grunty orne wykorzystuje do uprawy kukurydzy.

Dotacja PROW pomogła Sroce poprawić potencjał zarobkowy jego gruntów rolnych i zapewniła mu istotne wsparcie pozwalające na uruchomienie wydajnego przedsiębiorstwa rolniczego. Miała wpływ także na społeczność lokalną, ponieważ gospodarstwo obecnie oferuje możliwości sezonowego zatrudnienia osób zajmujących się zbiorem warzyw i owoców.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.arimr.gov.pl>

ADAM SROKA BIELAWY

Rolnictwo ekologiczne w Śmiłowie

Hubert Karolczak, lat 36, jest absolwentem Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. Mieszka w Śmiłowie, małej wsi położonej na trasie drogi krajowej Szczecin–Warszawa, na zachód od Bydgoszczy. Wieś żyje z produkcji rolniczej i – ze względu na piękno otaczających ją jezior i przyrody – z turystyki.

Karolczak posiada ponad 30 ha gruntów rolnych, które w 1999 r. przejął od swojego ojca. Jego gospodarstwo położone jest na obszarze należącym do sieci NATURA 2000 – chroniącej wrażliwe siedliska naturalne i półnaturalne – na terenie nizinnym, który zdefiniowany jest jako obszar o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Gospodarstwo obejmuje również dwa stawy rybne (do hodowli karpia i lina) o powierzchni 4 ha, także małe jezioro (6,5 ha) i ponad 1700 kur.

Karolczak wcześniej wnioskował o dofinansowanie w ramach PROW 2004–2006 na wsparcie praktyk w zakresie rolnictwa ekologicznego. Od 2009 r. skorzystał z programu rolno-środowiskowego poprzez działania w ramach dwóch pakietów finansowych: na rolnictwo ekologiczne i ekstensywne trwałe użytki zielone. W systemie rolnictwa ekologicznego istnieje ogólne zobowiązanie do zachowania elementów krajobrazu, które nie są wykorzystywane do celów rolniczych (np. stawy). Jak dotąd Karolczak otrzymał ponad 59 000 złotych (14 426,91 euro).

Karolczak jest zdecydowany nadal rozwijać swoje ekologiczne i zrównoważone praktyki rolnicze, a wszystkie ryby, jaja, drób i inne produkty pochodzące z jego gospodarstwa posiadają certyfikat żywności ekologicznej. Jego gospodarstwo jest popularne wśród turystów, a lokalni mieszkańcy chętnie promują i wspierają jego pracę, ponieważ Karolczak zatrudnia (zarówno na stałe, jak i sezonowo) pewną liczbę lokalnych mieszkańców – rolnictwo ekologiczne wymaga bowiem więcej czasu i wysiłku niż metody konwencjonalne.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej
<http://zlotylin.itbvega.pl/index.html>

Brama Mazurskiej Krainy

Lokalna grupa działania „Brama Mazurskiej Krainy” powstała w kwietniu 2006 r. w województwie warmińsko-mazurskim. Obecnie LGD składa się z 46 członków i aktywnie działa w 16 wiejskich gminach trzech powiatów – nidzickiego, działdowskiego i szczywieńskiego. Całkowita liczba ludności objętej działalnością LGD wynosi w przybliżeniu 100 tys. mieszkańców. Wybrane obszary objęte działalnością LGD położone są w obszarach sieci NATURA 2000, parku krajobrazowego i rezerwatów przyrody. Jeziora i rzeki, a także obszary o wartości historycznej i kulturalnej położone na tym terenie przyciągają dużą liczbę turystów, i dlatego główną działalnością gospodarczą jest turystyka, w tym wędkarstwo, łowiectwo oraz rolnictwo.

Do niedawna jednak region ten nie posiadał jednej wspólnej „marki” rozpoznawanej przez turystów, a powiązane działania promocyjne były podzielone. W rezultacie pełny potencjał gospodarczy tego obszaru nie był odpowiednio wykorzystywany, a region cierpiał wskutek bardzo wysokiego (21%) bezrobocia, dużej migracji (głównie osób młodych), starzejącego się społeczeństwa i negatywnej tożsamości kulturowej.

LGD z powodzeniem zorganizowała szereg działań promujących przedsiębiorczość i wspierających mikro- i małe przedsiębiorstwa, a także różnicowane w kierunku działalności nierolniczej i poprawę jakości życia na wsi. Do konkretnych inicjatyw należały targi pracy, które przyciągnęły ponad 20 lokalnych organizacji (w tym przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, ośrodki szkoleniowe i ośrodki wsparcia przedsiębiorczości) oraz 200 lokalnych bezrobotnych, a także „mazurskie wesele”, które promowane jest jako lokalny produkt turystyczny.

Ponad 60 osobom zapewniono szkolenie w zakresie przedsiębiorczości, aby ułatwić im wykorzystanie kulturowego i historycznego dziedzictwa tego terenu. Opracowano również publikacje i materiały promocyjne, aby pomóc w reklamowaniu nowych produktów. Innym interesującym projektem jest utworzenie wiejskiego ośrodka

kształcenia, który promuje rozwój umiejętności i przedsiębiorczości, zapewnia możliwości szkolenia i kształcenia zawodowego i pomaga w zakładaniu przedsiębiorstw nierolniczych.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej <http://www.lgdbmk.pl>

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „BRAMA MAZURSKIEJ KRAINY”

Przydatne linki

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi: <http://www.minrol.gov.pl>

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa: <http://www.arimr.gov.pl>

Fundacja na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa: <http://www.fdpa.org.pl>

Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA: <http://www.fapa.org.pl>

Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich: <http://www.ksow.pl>

Fundacja Wspomagania Wsi: <http://www.fww.org.pl>

Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich: <http://www.faow.org.pl>

Portal farmer.pl: <http://www.farmer.pl>

Oś 2 pomaga utrzymać rentowność obszarów wiejskich poprzez zapewnienie wsparcia tym, którzy chcą kontynuować działalność rolniczą na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Rolno-środowiskowe składniki programu promują zrównoważone gospodarowanie gruntami i praktyki rolnicze (np. rolnictwo ekologiczne). Środki te przyczyniają się do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw wiejskich na rynkach europejskim i światowym.

Oś 4, poprzez podejście „Leader”, pomaga określić lokalne problemy i zaoferować rozwiązania dostosowane do warunków lokalnych. Lokalne grupy działania (LGD) koordynują opracowywanie i wdrażanie lokalnych strategii rozwoju poprzez oddolne, oparte na udziale podejście do identyfikacji problemów, potrzeb i rozwiązań. Celem jest zaangażowanie i wzmocnienie pozycji wiejskich organizacji społecznych oraz instytucji prywatnych i publicznych jako aktywnych partnerów, którzy dzięki innowacyjnym pomysłom mogą przyczynić się do maksymalnego zwiększenia rzeczywistego potencjału gospodarczego, społecznego i kulturalnego obszarów wiejskich.

W Polsce istnieje 338 LGD, a podejście „Leader” w coraz większym stopniu staje się standardowym podejściem do radzenia sobie z wyzwaniami na obszarach wiejskich. Szerszym celem osi 4 jest również maksymalne zwiększenie wpływu omówionych powyżej działań w ramach osi 3 – różnicowania w kierunku działalności nierolniczej,

poprawienia jakości życia i wspierania mikroprzedsiębiorstw.

W nadchodzących latach polska wieś stanie przed wieloma wyzwaniami, a polityka rozwoju obszarów wiejskich ma do odegrania podstawową rolę w przystosowaniu się do tych wyzwań i pokonaniu ich. W publikacji „Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi” zasugerowano, że poprawa jakości życia i wkład wnoszony przez działalność rolniczą w lokalną gospodarkę są proporcjonalne do poziomu pomocy otrzymanej na rozwój obszarów wiejskich. Obecna debata nad WPR niewątpliwie będzie miała poważny wpływ na kształt przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich, jednak należy dążyć do większej koordynacji z polityką spójności UE, aby lepiej zajmować się potrzebami polskiej wsi.

Wsparcie PROW
w zakresie zatrudnienia
na obszarach górskich
i leśnych

Obszary górskie i leśne w całej Europie korzystają ze wsparcia w ramach Programu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) przeznaczonego na utrzymanie istniejących i tworzenie nowych możliwości zatrudnienia w obliczu dodatkowych wyzwań stawianych przez rynki światowe i zmianę klimatu.

Obszary górskie i leśne (zob. tabela 1) stanowią w przybliżeniu odpowiednio 29% i 42% powierzchni kontynentu Europy, chociaż w dużej mierze tereny te pokrywają się – lasy stanowią główne pokrycie terenu w większości obszarów górskich UE (z wyjątkiem Sycylii, południowej Grecji, Irlandii i Wielkiej Brytanii).

Istnieją jednak znaczące różnice, jeśli chodzi o rozmiary i rodzaj obszarów górskich i leśnych w państwach członkowskich. Podczas gdy Skandynawia i państwa bałtyckie są w przeważającej mierze nizinne i mocno zalesione przez lasy iglaste, to środkowa Europa posiada znaczne, ale wyodrębnione masywy górskie o mieszanym zadrzewieniu na dużych obszarach, zarówno górskich, jak i nizinnych. W krajach śródziemnomorskich dużo jest obszarów górskich i lasów, złożonych zazwyczaj z gatunków drzew twardych.

Tereny nieporośnięte lasami to zwykle wrzosowiska, formacje krzewiaste, obszary pustynne lub stepowe bądź obszary śniegu stałego. Użytki zielone występują w Masywie Centralnym, na Krecie, w Karpatach i Apeninach, przy czym grunty orne (w tym uprawy trwałe, takie jak winnice, gaje oliwne i sady) również zajmują znaczny obszar środkowej i południowej Europy. Odzwierciedla to

zarówno warunki naturalne, jak i stulecia użytkowania gruntu, co z kolei ma wpływ na rodzaj działalności gospodarczej, którą można prowadzić na danym terenie, a także na możliwości zatrudnienia.

Wyzwania i możliwości w odniesieniu do obszarów górskich i leśnych

Najważniejsze wyzwania w przypadku obszarów górskich to ich względne oddalenie, brak infrastruktury, konieczność stosowania maszyn w zależności od stromizny nachylenia, a także fakt, że są one często słabo zaludnione; jednakże wyzwania te różnią się w zależności od państwa członkowskiego. Problem ten odzwierciedlają także typowe dochody gospodarstw domowych – na obszarach górskich UE średni dochód gospodarstwa wynosi 13 800 euro, natomiast na obszarach o korzystniejszych warunkach gospodarowania – 18 900 euro.

Obszary górskie charakteryzują się również zmiennymi i ekstremalnymi warunkami klimatycznymi, a także są bardziej narażone na skutki zmiany klimatu.

Problemy te niekoniecznie dotyczą nizinnych obszarów leśnych, jednak lasy górskie są mniej atrakcyjne gospodarczo

Definicje obszarów leśnych i górskich w Europie

Obszary górskie

Obszary górskie charakteryzują się znacznymi ograniczeniami możliwości użytkowania gruntów i znacznym wzrostem kosztów prac w związku z:

- występowaniem, ze względu na wysokość, bardzo trudnych warunków klimatycznych, w wyniku których ulega znacznemu skróceniu sezon wegetacyjny,
- na niższych wysokościach, występowaniem na większej części danego obszaru zboczy zbyt stromych do użycia sprzętu mechanicznego lub wymagających użycia bardzo drogiego sprzętu specjalistycznego, lub
- kombinacją dwóch powyższych czynników, gdzie każdy z tych czynników osobno jest mniej uciążliwy, ale istnienie obu równocześnie powoduje zwiększenie trudności.

Źródło: Komisja Europejska.

Obszary leśne

Las: obszar z pokrywą korony drzew (lub równoważny poziom pni drzew) na ponad 10% i powierzchni większej niż 0,5 km². Drzewa powinny osiągać wysokość minimum 5 m w stanie dojrzałym *in situ*.

Inny obszar zalesiony: obszar z pokrywą korony (lub równoważny poziom pni drzew) od 5 do 10% drzew, które są w stanie osiągnąć wysokość 5 m w stadium dojrzałym *in situ*; lub z pokrywą korony (lub równoważny poziom pni drzew) ponad 10% drzew, które nie są w stanie osiągnąć wysokości 5 m w stadium dojrzałym *in situ* oraz pokrywa krzewów i krzaków.

Źródło: Europejska Komisja Gospodarcza Organizacji Narodów Zjednoczonych i Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa.

Utrzymywanie pozycji na rynku w wymagającym klimacie gospodarczym

Chociaż przedsiębiorstwo Second Nature UK ma siedzibę w małej wiosce w Parku Narodowym Lake District na dalekim północnym zachodzie Anglii, marka ta jest krajowym liderem naturalnych i zrównoważonych rozwiązań w zakresie izolacji cieplnej stosowanej w projektach budowlanych, w tym na zamku w Edynburgu i w Bodleian Library w Oksfordzie. Firma, założona zaledwie 10 lat temu, wyspecjalizowała się w przetwarzaniu surowej wełny owczej, którą wcześniej po prostu palono, w wysokowartościowy, zrównoważony materiał budowlany.

Second Nature UK skorzystało z dofinansowania dostępnego w ramach wsparcia z programu „Leader Cumbria Fells and Dales” dla mikroprzedsiębiorstw w celu nabycia specjalistycznej ekspertyzy marketingowej. Umożliwiło to opracowanie strategii marketingowej, która pomoże przedsiębiorstwu rozwinąć jego markę „Thermafleece” zarówno pod względem rozszerzenia asortymentu produktów, jak zdobycia nowych rynków.

Christine Armstrong, zastępca dyrektora generalnego Second Nature UK, powiedziała, że „wełna jest naturalnym, bezpiecznym i zdrowym produktem, którego stosowanie zostało znacznie rozszerzone poza tradycyjne metody. W programie »Leader« dostrzeżono znaczenie naszego projektu – wsparcie z jego strony było nieocenione”.

Park Narodowy Lake District jest obszarem silnie zalesionych wyżyn obejmującym niektóre z najwyższych angielskich szczytów górskich. Obszar ten jest również miejscem przyciągającym turystów, a utrzymanie równowagi pod względem potrzeb społecznego, gospodarczego i środowiskowego rozwoju obszarów wiejskich stanowi wyzwanie dla władz parku narodowego.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej:
<http://www.secondnatureuk.com>

ENVIRONMENT AGENCY

z powodu słabej infrastruktury leśnej oraz kwestii związanych ze zbiorem i transportem na rynki. Możliwości zatrudnienia mogą być ograniczone niezależnie od rozwiniętych sektorów rolnego i leśnego. Bezrobocie jest szczególnie wysokie na obszarach peryferyjnych położonych na północnych i południowych krańcach Europy, gdzie dominują góry lub lasy.

Pozytywnym aspektem jest to, że zmiany strukturalne w rolnictwie przebiegają szybciej na obszarach górskich niż na innych podobnych obszarach. Społeczności na tych obszarach również wydają się dostrzegać korzyści płynące ze wspólnej pracy i z powodzeniem przyjmują innowacyjne podejście.

Gospodarka leśna i gospodarowanie gruntami na obszarach górskich zapewniają również szereg dóbr publicznych w odniesieniu do ochrony siedlisk i różnorodności biologicznej (43% obszarów sieci Natura 2000 położone jest w masywach górskich, a 13% w obrębie obszarów leśnych), zmiany klimatu (poprzez zarządzanie emisjami dwutlenku węgla), gospodarki wodnej, a także krajobrazów, które stanowią zasoby dla turystyki i rekreacji.

Kontekst polityki

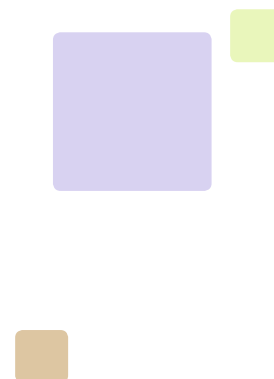
Podejście do wsparcia na rzecz obszarów górskich i leśnych różni się. Branża leśna i drzewna są dobrze zdefiniowane i mają wiele środków wsparcia specjalnego. Na poziomie europejskim bardziej holistyczne podejście opracowywane jest w ramach strategii leśnej UE i plan działania dotyczącego gospodarki leśnej, a zielona księga Komisji „Ochrona lasów i informacje o lasach w UE: przygotowanie lasów na zmianę klimatu” zapewni lepsze uwzględnienie zasadniczej roli, jaką lasy będą odgrywały w przyszłości. W ostatnim przeglądzie wsparcia PROW dla działalności leśnej („Wstępna kontrola środków dotyczących leśnictwa w PROW na lata 2007–2013”) opracowanym w ramach inicjatywy tematycznej ds. leśnictwa krajowych sieci obszarów wiejskich stwierdzono, że spośród 88 krajowych i regionalnych PROW „wszystkie, z wyjątkiem tych z Malty i Irlandii, obejmują

przynajmniej niektóre środki dotyczące leśnictwa lub działania w zakresie leśnictwa”.

Chociaż obszary górskie nie korzystają z innych mechanizmów pomocy specjalnej niż rekompensaty z tytułu naturalnych utrudnień, to większość PROW zapewnia wiele możliwości w zakresie wsparcia dla obszarów wiejskich, w tym wyższą wysokość dotacji w odniesieniu do tych terenów. W dokumencie Komisji pt. „Maksymalna wydajność: nowe spojrzenie na rolnictwo na obszarach górskich w Unii Europejskiej”, przedstawionym w trakcie konferencji poświęconej rolnictwu na obszarach górskich (Austria, grudzień 2009 r.), zwrócono uwagę na potrzeby obszarów górskich. Komisja powtórzyła swoje zalecenie dla państw członkowskich, aby dopilnowały uwzględnienia w PROW potrzeb obszarów górskich, początkowo w ocenach śródkresowych, a następnie w kolejnym okresie programowania. W 2010 r. Europejska Agencja Środowiska również opublikowała sprawozdanie pt. „Ekologiczny kręgosłup Europy: dostrzeżenie prawdziwej wartości naszych gór” (sprawozdanie EEA nr 6/2010), zawierające informacje o środowisku potrzebne do opracowania i wdrożenia odpowiedniej polityki.

Możliwości w zakresie zatrudnienia i włączenia

Informacje zwrotne przekazane przez zainteresowane strony z obszarów górskich i leśnych wskazują na to, że wsparcie w ramach PROW działa jak katalizator pod względem opracowywania działań prowadzących do zatrudnienia poprzez zwiększanie wartości dodanej surowców u ich źródła, rozwój łańcuchów dostaw, lepsze zarządzanie marką i lepszy marketing, a także tworzenie nowych produktów i praktyk. Wszystkie te działania prowadzą do tworzenia nowych miejsc pracy.

Górskie przejażdżki rowerowe prowadzą do zwiększenia zatrudnienia w turystyce w lasach południowej Szkocji

Popularność górskich przejażdżek rowerowych jako działalności prowadzącej do wzrostu gospodarczego nadal rośnie na wielu obszarach wiejskich UE. Ma to miejsce w przypadku Szkocji, gdzie znaczne ilości środków ze strony UE zainwestowano w rozwój infrastruktury ułatwiającej uprawianie tego rodzaju sportu w sposób zrównoważony, który również chroni wrażliwe środowisko wyżynnych obszarów leśnych.

Przykładem jest „7-Stanes – siedem centrów górskich przejażdżek rowerowych” – w hrabstwie Dumfries and Galloway w południowej Szkocji i w hrabstwie Scottish Borders. Ta sieć szlaków dla rowerzystów i usług wsparcia na wyżynnych obszarach leśnych przyciąga rocznie około 400 tys. turystów, którzy rocznie generują około 11,5 mln euro dochodu dla lokalnej gospodarki wiejskiej.

Wsparcie UE w trakcie poprzedniego okresu programowania wykorzystano do stworzenia projektu „7-Stanes”, a obecnie środki w ramach PROW są stosowane do czerpania z tych korzyści w zakresie rozwoju gospodarczego poprzez szereg projektów „Leader”, które są współfinansowane przez lokalne grupy działania z tego regionu.

Przedmiotowe fundusze przyznane w ramach osi 4 umożliwiają wielu przedsiębiorstwom sektora prywatnego wspólną pracę nad maksymalnym zwiększeniem korzyści gospodarczych w dłuższej perspektywie i podjęcie projektów w dziedzinie rozwoju, takich jak wspólne działania marketingowe i medialne. LGD wspiera również działania związane

z rozwojem dodatkowych produktów i promowaniem wypoczynku na rowerach górskich, aby zachęcić rowerzystów do pobytu w tym regionie i korzystania z usług lokalnych przedsiębiorstw. Innowacyjne produkty obejmują system „gościnności dla rowerzystów”, który został opracowany, by pomóc lokalnym przedsiębiorstwom zaspokoić potrzeby turystów.

Więcej informacji o tych projektach PROW wspierających zrównoważonego zatrudnienia na obszarach górskich można uzyskać od LGD: www.dgcommunity.net/leader oraz www.scottishbordersleader.co.uk

Więcej informacji o projekcie „7-Stanes” można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.7stanes.gov.uk>

MOUNTAIN BIKE BUSINESS NETWORK

Wzrost gospodarczy dzięki produkcji ekologicznej wołowiny we włoskim Tyrolu

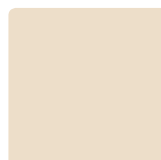
Ruch „Slow Food” (ruch społeczny skupiający osoby zainteresowane ochroną tradycyjnej kuchni) spowodował szybki rozwój produkcji wysokiej jakości wołowiny w autonomicznej prowincji Bolzano. Produkcja LaugenRind (wołowina góraska) oparta jest na tradycyjnym systemie rolnictwa na obszarze alpejskim, w którym istnieją małe gospodarstwa zajmujące się produkcją mleka i mięsa.

Wsparcie w ramach działania 124 osi 1, które wspomaga współpracę przy opracowywaniu nowych produktów, procesów i technologii, umożliwiło 30 rolnikom posiadającym 100 sztuk bydła spełnienie kryteriów jakości w odniesieniu do ekologicznej produkcji mięsa, zwiększając wartość produkcji o 30%, poprzez produkcję różnych ekologicznych produktów mięsnych, w tym kielbas, gulaszu i włoskiego sosu bolońskiego.

Etykiety żywności ekologicznej i „Slow Food”, łączące produkty z lokalnym obszarem i alpejskim bydłem szarym, pomogły zwiększyć wartość dodaną. Produkty te są obecnie reklamowane wśród restauracji turystycznych i konsumentów oraz bezpośrednio im sprzedawane.

FUNDATIA ADEPT TRANSILVANIA

Organizacja Euromontana, która jest wielosektorowym stowarzyszeniem promującym współpracę i rozwój terytoriów górskich w UE, prowadziła działania w zakresie poszerzania wiedzy o obszarach górskich. Jej misją jest promowanie „żyjących gór, zintegrowanego i zrównoważonego rozwoju oraz jakości życia w obszarach górskich”. Podstawowym zadaniem organizacji Euromontana jest ustalanie możliwości w zakresie rozwoju gospodarczego na obszarach górskich. Zrealizowany przez nią projekt „EuroMARC” doprowadził ostatnio do pojawienia się przydatnych wniosków.

Projekt wykazał, że konsumenci utożsamiają wizerunek gór z dobrami o określonej wartości dodanej, i potwierdził potencjał, jaki ma PROW w odniesieniu do wspierania zainteresowanych stron z obszarów górskich pod względem zwiększania wartości dodanej, ulepszenia łańcuchów dostaw i promowania wizerunku i marki terenów górskich. Trwa też dyskusja z Komisją na temat takiego oznakowania produktów rolnictwa górskiego, które mogłoby uwzględniać surowce i produkty przetwarzane na obszarach górskich.

Rozwój ekologiczny

Powtarzającą się kwestią w przypadku PROW jest zakres wsparcia na rzecz rozwoju ekologicznego, zarówno pod względem rozwoju produktów i usług środowiskowych, jak i w odniesieniu

Europejczycy od dawna rozumieją, że nasze lasy zapewniają społeczeństwu wiele funkcji i korzyści ekologicznych, społecznych i gospodarczych.

Profesor Jacqueline McGlade, dyrektor wykonawcza,
Europejska Agencja Środowiska

do przeciwdziałania zmianie klimatu. Pomoc udzielana jest na rozwój działalności i turystyki opartej na przyrodzie na obszarach górskich i leśnych zapewniających wysokiej jakości zasoby.

Istnieją również instrumenty wsparcia pomagającego społecznościom zmniejszyć potencjalny wpływ zmiany klimatu. Obejmują one środki mające na celu zmniejszenie wpływu ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak pożary, powódzie lub susze, które mogą zagrażać zasobom naturalnym i gałęziom przemysłu takim jak turystyka. Poza tym lasy w szczególności mogą przyczyniać się do dostarczania ekologicznej energii potrzebującej drewna jako biopaliwa – w postaci polan, zrębków lub granulatu.

Podsumowując, PROW zapewnia zestaw narzędzi umożliwiających społecznościom na obszarach górskich i leśnych wprowadzanie innowacji i tworzenie nowych rodzajów miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Komparatywna przewaga »gór« pod względem jakości musi być wykorzystywana przez wykorzystanie różnych strategii: istniejące systemy jakości stanowią ich część, podobnie jak ekologiczne oznakowanie, ale należy je ulepszyć i uzupełnić innymi działaniami związanymi z górami, aby chronić korzystanie z wizerunku gór.

Euromontana

Rosnąca lokalna produkcja energii z biomasy w Niemczech

Inicjatywa tematyczna ds. leśnictwa krajowej sieci obszarów wiejskich wykazała, że PROW realizowany w Hesji w Niemczech zawiera w ramach działania 321 (Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej) poddziałanie „Zakłady wykorzystania i recyklingu biomasy do celów energetycznych”, które zapewnia wsparcie na rzecz wielu projektów zwiększających lokalną produkcję energii z biomasy, w tym dla:

- zakładów produkcji biogazu oraz elektrociepłowni;
- systemów centralnego ogrzewania drewnem o mocy co najmniej 50 kW;
- lokalnych systemów ciepłowniczych;
- projektów badawczych i rozwojowych, programów pilotażowych i analiz wykonalności.

Wsparcie udzielane jest wyłącznie na podstawie powiązanych z tym obszarem lokalnych strategii rozwoju i ma być przeznaczone na około 152 jednostek i 35 projektów pilotażowych.

Przydatne linki

Euromontana: <http://www.euromontana.org>

EuroMARC: <http://www.mountainproducts-europe.org>

Strategia leśna UE i plan działania: <http://ec.europa.eu/agriculture/fore/>

Konfederacja Europejskich Właścicieli Lasów (CEPF): <http://www.cepf-eu.org>

Europejskie Forum Ochrony Przyrody i Pasterstwa (EFNCP): <http://www.efncp.org>

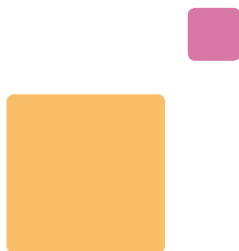
Zielona księga Komisji „Ochrona lasów i informacje o lasach w UE: przygotowanie lasów na zmianę klimatu”: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/207>

Inicjatywa tematyczna ds. leśnictwa krajowych sieci obszarów wiejskich: http://enrd.ec.europa.eu/national-rural-networks/joint-nrn-activities/nrn-forestry-thematic-initiative_en/en/nrn-forestry-thematic-initiative_home_en.cfm

Europejska Agencja Środowiska: <http://www.eea.europa.eu/publications/europes-ecological-backbone>

A photograph of a man in a hat and vest herding several cows in a lush green field. The man is in the foreground, walking away from the camera. The cows are in the middle ground, some facing left and some right. The background is a dense field of green grass with small yellow and white flowers. There are two graphical overlays: a teal square in the upper right and a white rounded rectangle in the middle right.

Wcielanie
pomysłów w życie –
wykorzystywanie
specyfiki i walorów
obszarów wiejskich do
tworzenia miejsc pracy

EVA CARLSSON

Nowa generacja przedsiębiorców, których przyciąga sposób życia na wsi, odnajduje nowe wartości wiejskich walorów i zasobów, tworzy możliwości zatrudnienia i uzyskiwania dochodu, a także wnosi nowe życie w gospodarkę obszarów wiejskich.

Wiosną 2003 r., gdy Tanya Hultman podróżowała drogą z Kristianstad (na południu Szwecji) na północ, do swojego nowego domu w prowincji Norrbotten, uderzyło ją, że ruch drogowy w większości skierowany był w przeciwnym kierunku. Niezrażona kontynuowała podróż, aby skorzystać z okazji, jaką stworzył ogólny odływ ludności z obszarów wiejskich, i stać się właścicielką małego gospodarstwa – realizując w ten sposób marzenie o rozpoczęciu nowego życia na wsi.

„Na początku przyciągnęły nas ceny gruntów, które były znacznie niższe od cen na południu Szwecji” – wyjaśnia Hultman. „Ale bardzo też podobała nam się cicha sceneria wiejska, która była idealna do wychowywania dwójki małych dzieci”.

Hultman i jej mąż kupili sześćhektarowe gospodarstwo w pobliżu miasta Piteå, gdzie założyli przedsiębiorstwo Alterdalens Morötter zajmujące się uprawą i dystrybucją marchwi na lokalnym rynku. Przez następne siedem lat przedsiębiorstwo odnosiło coraz większe sukcesy pomimo oddalenia i niższej gęstości zaludnienia w Norrbotten (7,3 mieszkańca/km²).

„Byliśmy zaskoczeni” – mówi Hultman. „Od chwili rozpoczęcia działalności nie byliśmy w stanie zaspokoić popytu. Nasza marchew

była nieznacznie droższa niż sprzedawana przez konkurencję, ale ludzie byli gotowi zapłacić trochę więcej za lokalne produkty wysokiej jakości. W okresie od 2003 do 2008 r. ośmiokrotnie zwiększyliśmy obszar upraw, z 1 do 8 ha, ale popyt nadal rósł i musieliśmy w końcu poszukać innych sposobów zwiększenia produkcji”.

W 2008 r., dzięki wsparciu w ramach projektu „Grön Framtidsgård” (Zielona farma przyszłości) (zob. ramka), przedsiębiorstwo Alterdalens Morötter rozpoczęło poszukiwanie lokalnych hodowców kontraktowych. W rezultacie zawarto umowy z trzema lokalnymi rolnikami, co umożliwiło Alterdalens Morötter podwojenie produkcji i pozwoliło Tanyi w pełni poświęcić się przedsiębiorstwu. Zwiększyło to także rentowność uczestniczących gospodarstw i na jednym z nich doprowadziło do powstania dodatkowego miejsca pracy w pełnym wymiarze godzin.

Pobudzanie zatrudnienia na peryferyjnych obszarach wiejskich

Alterdalens Morötter stanowi dobry przykład możliwości tworzenia miejsc pracy na peryferyjnych obszarach wiejskich, gdzie wskaźniki zatrudnienia należą do najniższych w UE. Poprzez innowacyjność produktu (badanie i wybór odmian

marchwi dostosowanych do lokalnego klimatu), nacisk na jakość i skupienie się na bezpośredniej dystrybucji na lokalne rynki przedsiębiorstwo odniosło sukces pod względem tworzenia miejsc pracy i generowania dochodu. Jak podkreśla Hultman, nie jest to sposób na osiągnięcie bogactwa, ale umożliwia dalsze zarabianie na życie na wsi.

Przypadek Hultman pokazuje, jakie możliwości stwarza wykorzystywanie lokalnych walorów i zachęt (np. środowiska naturalnego czy niższych cen gruntów), które może być atrakcyjne dla młodych rodzin, aby przeciwdziałać takim tendencjom, jak starzejące się społeczeństwo i „maskulinizacja”, dotyczącym wielu oddalonych obszarów wiejskich w Europie.

To, w jakim kierunku zmierza rynek pracy na obszarach wiejskich, jest dla Hultman oczywiste. „Pomyślcie o żywności!” – radzi bez wahania. „Ludzie zawsze będą musieli jeść, a przy rosnącym nacisku na zmianę klimatu i zdrowie naprawdę uważam, że rynek lokalnych produktów wysokiej jakości nadal będzie się rozrastał. Od momentu, gdy siedem lat temu założyłam przedsiębiorstwo, popyt gwałtownie wzrósł”.

Grön Framtidsgård (Zielona farma przyszłości) w Szwecji

„Grön Framtidsgård”, projekt finansowany w ramach szwedzkiego Programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013, pomógł ponad 150 osobom w założeniu nowych wiejskich przedsiębiorstw. „W Norrbotten i Västerbotten rolnicy byli pozytywnie nastawieni – mówi Håkan Stenmark, kierownik projektu przy związku rolników LRF Västerbotten będącym beneficjentem projektu. „Chcieliśmy spróbować wykorzystać tę pozytywną siłę napędową na obszarach wiejskich”.

Stenmark i jego współpracownicy odwiedzali rolników, którzy mieli pomysły na rozwój lub zróżnicowanie działalności, i opracowywali wsparcie dostosowane do ich konkretnych potrzeb. Stenmark uważa, że Norrbotten i Västerbotten posiadają zasoby, na które jest i będzie popyt. Jednak jego zdaniem do osiągnięcia sukcesu niezbędne są lepsza znajomość rynków i ściślejsza współpraca z samorządami.

„Tradycyjnie rolnicy byli niewidoczni jako kategoria przedsiębiorców, ale przy coraz większej liczbie rolników inwestujących w uzupełniające formy działalności ważne jest przedefiniowanie relacji z samorządami” – twierdzi zdecydowanie.

Łączenie rolnictwa z innymi rodzajami działalności

Powodzenie Tanyi Hultman w określeniu i zareagowaniu na popyt na rynku umożliwiło jej rozwinięcie zyskownego przedsiębiorstwa rolnego oraz utworzenie i utrzymanie miejsc pracy w sektorze rolnym. Jednakże przy dalszym spadku zatrudnienia w rolnictwie w Europie i przy rosnącej liczbie osób zajmujących się rolnictwem jako działalnością uboczną inne źródła uzyskiwania dochodu i zatrudnienia w gospodarstwach i poza nimi również są coraz ważniejsze.

T. HUDSON

Elektrociepłownia zasilana biogazem w alpejskim regionie Włoch

W południowym Tyrolu (Włochy) lokalni rolnicy utworzyli spółdzielnię w gminie Campo Tures, aby wykorzystać potencjał energii odnawialnej w celu zwiększenia dochodów gospodarstw i zatrudnienia. Spółdzielnia na początku założyła zakład przetwarzający nadmiar płynnego nawozu na biogaz, a obecnie otrzymuje wsparcie w ramach regionalnego Programu rozwoju obszarów wiejskich (2007–2013) przeznaczone na budowę elektrociepłowni, która będzie zasilana tym biogazem, oraz na połączenie jej z siecią dystrybucji.

„To umożliwi przekształcenie obecnie nierentownego przedsięwzięcia w przedsiębiorstwo przynoszące zysk i w istotny sposób przyczyniające się do rentowności lokalnych gospodarstw rolnych” – wyjaśnia Helmut Pinggera, koordynator lokalnej grupy działania Valli di Tures ed Aurina, która współfinansuje projekt. „Charakter rolnictwa na tym obszarze górskim powoduje, że gospodarstwa wytwarzają więcej płynnego nawozu niż mogą rozprowadzić na gruntach” – dodaje. „Nowy zakład zapewni im opłacalny rynek zbytu, a także możliwości uzyskania dodatkowego dochodu ze sprzedaży ciepła i energii elektrycznej”.

Gmina zgodziła się na zakupić 70% wytworzonego ciepła i 95% energii elektrycznej, co zabezpieczy rentowność zakładu i będzie stanowić dobrą podstawę dla przyszłego wzrostu.

Autorem pierwotnego pomysłu projektu był lokalny burmistrz, Helmuth Innerbichlir, który widział w nim możliwości zapewnienia bardziej zrównoważonego źródła energii dla budynków gminy.

Pinggera jest dumny z tego, że pieniądze, które raz wypłynęły z lokalnej gospodarki, w przyszłości pomogą utrzymać lokalne zatrudnienie. Podkreśla jednak, że do zatrzymania ludzi na obszarach wiejskich potrzebne jest więcej niż tylko tworzenie miejsc pracy. „Źródłem rozwoju są rodziny i dlatego potrzebujemy na wsiach przedszkoli i szkół: dopóki są tu szkoły, pozostaną tu rodziny; dopóki są tu rodziny, pozostaną domy, a dopóki będą domy, pozostaną również wioski i tak dalej”.

Przygotowanie do pracy na wsi

Szkoły i edukacja mają jednak nawet większe znaczenie na obszarach wiejskich. Analiza statystyk wykształcenia w UE wskazuje na jego znaczny „deficyt” wśród siły roboczej na wsi, co stanowi przeszkodę dla przedsiębiorstw i dla

wykorzystywania dostępnych możliwości zatrudnienia. Odpowiednie możliwości kształcenia i szkolenia zarówno dla osób młodych (zniechęcające do migracji), jak i dla starszych mieszkańców (jako środek przeciwdziałający bezrobociu) mają zatem zasadnicze znaczenie dla wszelkich wysiłków mających na celu podniesienia wskaźników zatrudnienia na wsi.

NÚNA MÁNTYNIEMI

Szkolenie młodych rolników w Walonii w Belgii

W Belgii Federacja Młodych Rolników (Fédération des Jeunes Agriculteurs, FJA) w Regionie Walońskim otrzymuje wsparcie w ramach regionalnego Programu rozwoju obszarów wiejskich, aby zapewnić szkolenie rolnikom, robotnikom rolnym i innym osobom poszukującym pracy na wsi. Ośrodek oferuje dwa rodzaje szkolenia. Pierwsze obejmuje kursy przygotowawcze dla tych, którzy dopiero po raz pierwszy zajmują się rolnictwem. Od września 2010 r. będą one obejmować również szczegółowe szkolenie w zakresie rolnictwa ekologicznego. „Ten sektor szybko się rozrasta” – wyjaśnia Gregory Etienne, przewodniczący FJA. „Nowe szkolenie jest dla nas prawdziwą innowacją. Po raz pierwszy będziemy mieć kurs całkowicie poświęcony temu rodzajowi produkcji”.

Drugi rodzaj szkolenia skupia się na różnicowaniu działalności i obejmuje takie dziedziny, jak: serowarstwo, produkcja lodów, marka i marketing produktów rolnych, a także produkcja energii odnawialnej. Obecnie w programie tym uczestniczy 700 słuchaczy, natomiast w szkoleniach dotyczących zakładania gospodarstw rolnych – 200. „Nowe szkolenia w zakresie różnicowania działalności okazały się niezaprzeczalnym sukcesem” – twierdzi Etienne. „Istnieje duże zapotrzebowanie na te kursy, które dają rolnikom umiejętności potrzebne do różnicowania działalności w kierunku innych sektorów”.

Samuel Van Eesbeek jest jednym z obecnych uczestników szkolenia. Wraz ze swoim ojcem Samuel prowadzi gospodarstwo mleczarskie w gminie Villers-la-Ville, ale ma nadzieję, że szkolenie umożliwi mu zróżnicowanie działalności w kierunku produkcji sera i lodów. – „Jesteśmy na rozdrożu” – wyjaśnia Van Eesbeek. „Aby móc nadal utrzymywać się z gospodarstwa, musimy wybrać pomiędzy zróżnicowaniem produkcji lub jej zwiększeniem, albo wybrać oba rozwiązania. Według mnie zróżnicowanie jest koniecznością. Szczerze wierzę, że w przyszłości sprzedaż bezpośrednia będzie kluczowym uzupełnieniem rolnictwa”.

Następne pokolenie

Podobnie jak większość współuczestników szkolenia, Samuel Van Eesbeek jest przekonany, że nadal może zarabiać na życie na obszarze wiejskim, w którym dorastał. Zapewnienie tej ciągłości między pokoleniami jest niezbędnym elementem każdej strategii mającej na celu utrzymanie i zwiększenie zatrudnienia na obszarach wiejskich.

W Finlandii, w regionie Pohjois-Savo, realizowany jest projekt „Maaseutu opettaa” (Uczenie się od wsi), który jest dalszym krokiem w tym kierunku. Polega on na edukowaniu uczniów szkół średnich i ich nauczycieli w zakresie różnych wiejskich zawodów, przedsiębiorstw oraz możliwości kształcenia i szkolenia.

Niina Mantyniemi, koordynator projektu, twierdzi, że celem jest zachęcenie młodzieży do szukania zatrudnienia na wsi, wyboru działalności gospodarczej i korzystania z możliwości szkolenia w sektorze zasobów naturalnych. „W Pohjois-Savo istnieje duża obawa, że

w przyszłości nie będzie na wsi wystarczającej liczby wykwalifikowanych pracowników i przedsiębiorców” – wyjaśnia Mantyniemi. „Region już cierpi na niedobór pracowników w takich zawodach, jak: operatorzy kombajnów, robotnicy leśni, zastępczy robotnicy rolni, a także wyspecjalizowani pracownicy sektora budownictwa”.

Obecnie w trzecim, ostatnim roku realizacji projektu, który współfinansowany jest w ramach fińskiego Programu rozwoju obszarów wiejskich (2007–2013), zorganizowano już 98 różnych wydarzeń z udziałem ponad 5,3 tys. uczestników (uczniów i nauczycieli). Należały do nich przewidziane dla uczniów praktyczne dni robocze w gospodarstwach i w wiejskich przedsiębiorstwach turystycznych, a także wizyty rolników i wiejskich przedsiębiorców w lokalnych szkołach.

„Jednym z głównych osiągnięć projektu było utworzenie sieci współpracy pomiędzy wiejskimi przedsiębiorstwami i szkołami w regionie” – dodaje Mantyniemi.

Odwroćenie kierunku ruchu

W całej Europie można znaleźć wiele przykładów rolników lub innych wiejskich przedsiębiorców, którzy z powodzeniem wykorzystali lokalne walory i specyfikę do utworzenia lub utrzymania miejsc pracy. To nowe pokolenie pionierów odkrywa możliwości nawet w najbardziej oddalonych obszarach, przekształcając w kapitał nowe tendencje i technologie, a także budując nowe sieci i partnerstwa, które umożliwiają im tworzenie przedsiębiorstw odnoszących sukcesy.

Szkolenie i kształcenie są ważnymi czynnikami umożliwiającymi ten proces. Zapewniają one obecnym i przyszłym pokoleniom umiejętności i wiedzę fachową potrzebne do wykorzystania nowych możliwości, a także utrzymania bardziej tradycyjnych rodzajów działalności. Jednakże zasadniczą siłą napędową wiejskich przedsiębiorstw i miejsc pracy jest pragnienie ludzi, aby mieszkać z rodziną na obszarach wiejskich. Z tego względu dostęp do szkół, opieki zdrowotnej i innych podstawowych usług w dużym stopniu wpływa na rozmieszczenie przestrzenne miejsc pracy i ostatecznie – na powodzenie wysiłków mających na celu przyciągnięcie ludzi z powrotem do obszarów wiejskich.

T. HUDSON

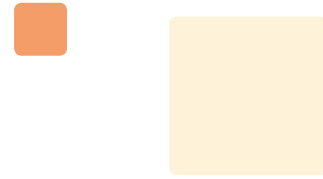

T. HUDSON

Wspieranie osób
w niekorzystnej sytuacji
na obszarach wiejskich

Bezrobocie i wykluczenie społeczne to poważne problemy na wielu obszarach wiejskich; w największym stopniu dotyczą one grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji – osób starszych, osób oddzielonych od rynku pracy, pracowników nisko opłacanych, kobiet i mniejszości etnicznych. PROW mogą odgrywać ważną rolę w promowaniu społeczeństwa bardziej integracyjnego i czynieniu z obszarów wiejskich lepszego miejsca do życia.

Obszary wiejskie w Europie stoją przed wieloma problemami, takimi jak niekorzystna sytuacja demograficzna, niski poziom wykształcenia, słabe możliwości rynku pracy, oddalenie i brak infrastruktury transportowej. Problemy te zwykle przedstawiane są jako „błędne koła”, ponieważ jeden słaby punkt może prowadzić do innego, coraz bardziej pogarszając sytuację społeczności wiejskich. Na przykład niski poziom wykształcenia może powodować niskie wskaźniki zatrudnienia, a w konsekwencji wyższe wskaźniki ubóstwa, co z kolei negatywnie wpływa na szanse poprawienia jakości edukacji.

„Tu jest pięknie, ale zwykle odczuwamy, że o nas zapomniano. Mamy wrażenie, że istniejemy jako widokówka i nic innego” – twierdzi kobieta w filmie zatytułowanym „Rural Disadvantage: Hidden Voices”, którego celem jest wspieranie badań o tej samej nazwie prowadzonych przez Komisję ds. Społeczności Wiejskich w Anglii.

Pewne grupy, które są licznie reprezentowane na obszarach wiejskich, bardziej niż inne doświadczają tych problemów. Do grup tych należą osoby starsze, osoby bezrobotne, pracownicy nisko opłacani, kobiety i mniejszości etniczne. Polityka rozwoju obszarów wiejskich może odgrywać ważną rolę w zmniejszaniu tych dysproporcji i czynieniu z obszarów wiejskich lepszego miejsca do życia. Różnorodność

problemów, przed którymi stoją europejskie obszary wiejskie, wywołuje różne reakcje.

W komunikacie Komisji Europejskiej na temat zakazu dyskryminacji oraz równości szans dla wszystkich (2005)² podkreśla się, że Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) działa na rzecz poszanowania zasady niedyskryminacji. Państwa członkowskie muszą zagwarantować, że przy wdrażaniu programów rozwoju obszarów wiejskich nie dochodzi do dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Przeciwdziałanie bezrobociu na obszarach wiejskich

Bezrobocie jest poważnym problemem na wielu obszarach wiejskich, a w największym stopniu dotyczy grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (takich jak młodzież i osoby starsze). Z badania „Ubóstwo oraz wykluczenie społeczne na obszarach wiejskich”³, przeprowadzonego w 2008 r. przez Dyрекcję Generalną ds. Zatrudnienia Komisji Europejskiej, wynika, że głównym problemem młodzieży

na obszarach wiejskich jest wykluczenie z rynku pracy. „Kwestią zasadniczą jest to, że na wsi nie ma miejsc pracy lub są takie, w których nie zarobi się wystarczająco dużo” – mówi młoda osoba z Wielkiej Brytanii. Skutki bezrobocia są potęgowane przez takie czynniki, jak peryferyjność, słaby dostęp do obiektów edukacyjnych i szkoleniowych, a także problemy związane z sezonowością. Celem projektu promowanego przez Partnerstwo West Cork w Irlandii jest przezwyciężenie takich trudności.

Wielokrotnie wykluczeni: osoby niepełnosprawne na obszarach wiejskich

Osoby znajdujące się w sytuacji niekorzystnej pod wieloma względami najbardziej potrzebują wsparcia. Dotyczy to osób niepełnosprawnych mieszkających na obszarach wiejskich. Jak stwierdzono w sprawozdaniu Akademickiej Sieci Ekspertów z Zakresu Niepełnosprawności (ANED)⁴ z 2009 r., „istnieją dowody na różne formy wykluczenia dotyczące szczególnych grup niepełnosprawnych na europejskich rynkach pracy. [...] Z tego względu konieczne jest, aby w nadchodzących latach w większym stopniu skupić się na sposobie wdrażania decyzji, szczególnie gdy dostępne są niezbędne zasoby, w odniesieniu zarówno do inwestycji finansowych, jak i do wykwa-

² http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/c10313_en.htm

³ ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2085&langId=en

⁴ <http://www.disability-europe.net/content/pdf/ANED%202009%20Activity%20Report%20Final%2003-06-2010.pdf>

Wsparcie dla bezrobotnych w Macroom, Irlandia

Wskaźniki bezrobocia w mieście Macroom w West Cork drastycznie wzrosły w okresie od 2008 do 2010 r. Fakt ten stał się dla Partnerstwa na rzecz Rozwoju West Cork bodźcem do przeprowadzenia serii motywacyjnych warsztatów dla osób poszukujących pracy i potencjalnych przedsiębiorców. Zaproszono znanego mówcę motywacyjnego, aby doradził uczestnikom w sprawie najlepszych sposobów zapewnienia sobie zatrudnienia w czasie recesji. Na koniec warsztatów uczestnicy zostali poproszeni o wypisanie swoich celów. Niektórzy niedawno stracili pracę wskutek redukcji, inni mieli nadzieję na ponowne wejście na rynek pracy, ponieważ ich dzieci rozpoczęły edukację szkolną, a inni niedawno ukończyli szkołę średnią.

Catherine Dineen jest pielęgniarką zwolnioną w wyniku redukcji. Jako że opiekuje się synem chorym na autyzm,

nieobce jej jest znaczenie dostępu do odpowiednich usług. „Czasami trudno dowiedzieć się, gdzie można zwrócić się o pomoc” – mówi. „W Dublinie istnieją organizacje wolontariatu, których zadaniem jest kierowanie ludzi do odpowiednich usług i wsparcia. Jednakże na irlandzkiej wsi trudniej znaleźć pomoc. Nadal istnieje nastawienie, że trzeba sobie dać radę samodzielnie”.

„W mojej okolicy zdarzyło się wiele tragedii i ludzie nie wiedzieli, gdzie zwrócić się o pomoc” – twierdzi Dineen. „Chciałabym stworzyć wiejską organizację, która mogłaby identyfikować potrzeby i zapewniać odpowiednią pomoc, gdy ludzie stają przed niespodziewanymi i poważnymi zmianami w swoim życiu. Mojego zwolnienia z pracy nie uważam za koniec. To jest po prostu nowy początek. Zdałam sobie z tego sprawę dzięki warsztatom”.

Większość z 650 mln niepełnosprawnych na świecie mieszka w krajach rozwijających się, 80% spośród nich na obszarach wiejskich, często w stanie skrajnego ubóstwa.

Libor Stloukal, ekspert FAO

lifikowanego personelu”. Celem projektu otrzymującego wsparcie w ramach słoweńskiego PROW jest zajęcie się tą kwestią.

Ponadto ostatnie badanie przeprowadzone we Francji pt. „Ubóstwo, niepewność, solidarność na obszarach wiejskich”⁵ wykazało, że gospodarka i struktura zawodowa na obszarach wiejskich naraża je na niepewną sytuację – niemal wszystkie wskaźniki pokazują, że pod względem udziału w krajowej gospodarce, dochodzie, kwalifikacjach i zatrudnieniu mieszkańcy tych obszarów osiągają wyniki poniżej średniej krajowej.

Grupy mniejszości w rozwoju obszarów wiejskich

Mniejszości etniczne często należą do najbardziej wykluczonych grup na obszarach wiejskich. Problem ten dotyczy w szczególności ludności romskiej na obszarach wiejskich Europy Środkowej i Wschodniej,

a także w innych miejscach. W kwietniu 2010 r. Komisja Europejska po raz pierwszy wydała komunikat w sprawie integracji Romów. W dokumencie tym określono główne wyzwania czekające w przyszłości oraz przedstawiono ambitny program mający na celu wspomóc poprawę efektywności polityki włączenia społecznego Romów. Jak podkreślono w komunikacie, sytuacja Romów (około 10–12 mln ludzi w Europie) jest znacznie trudniejsza niż innych mniejszości etnicznych. Są oni bardzo zagrożeni daleko idącym wykluczeniem społecznym i powszechną dyskryminacją. Sondaż przeprowadzony w kwietniu 2009 r. przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej wykazał, że połowa romskich respondentów doświadczyła dyskryminacji przynajmniej raz w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

W kilku krajach UE trwają starania, aby promować uczestnictwo ludności romskiej w PROW jako sposób na zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym i wspieranie ich integracji. Najnowsze inicjatywy w tej dziedzinie obejmują

seminaria i warsztaty w państwach członkowskich organizowane we współpracy z organami krajowymi i przedstawicielami Romów, które mają na celu poszerzenie wiedzy o możliwościach oferowanych przez programy i nawiązywanie niezbędnych kontaktów pomiędzy podmiotami zarządzającymi tymi programami na szczeblu krajowym a potencjalnymi zainteresowanymi stronami ze społeczności romskiej. W tym kontekście przeprowadzono serię posiedzeń wysokiego szczebla na Węgrzech (wrzesień 2010 r.) i w Rumunii (październik 2010 r.) pod hasłem „Wkład funduszy UE w integrację Romów”. Krajowe posiedzenie odbyło się w Bukareszcie, a dwa regionalne w Cluj i Iași. Ich celem było maksymalne zwiększenie poziomu wykorzystywania różnych funduszy UE, w tym funduszu strukturalnego i funduszu spójności.

Na przykład w bułgarskim PROW kładzie się nacisk na potrzebę prowadzenia ukierunkowanych kampanii informacyjnych dotyczących możliwości uzyskania wsparcia w ramach PROW, aby dotrzeć

⁵ <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/094000616/0000.pdf>

Wspieranie osób doświadczających różnych form wykluczenia w Słowenii

Przed osobami niepełnosprawnymi szukającymi pracy stoją ogromne wyzwania. Przy obecnym kryzysie gospodarczym, gdy nawet ludzie bez niepełnosprawności tracą pracę, sytuacja jest jeszcze gorsza. Zmniejszona zdolność do pracy stanowi dodatkowy czynnik, z powodu którego pracodawcy nie chcą zatrudniać niepełnosprawnych. W reakcji na ten problem rząd Republiki Słowenii przyjął Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2007–2013, którego celem jest promowanie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego wdrożenia praw człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych, jak również zachęcanie do szanowania ich godności.

Projekt wsparty w ramach słoweńskiego PROW przez lokalną grupę działania (LGD) Obsotelje i Kozjansko ma również poprawić możliwości zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych. Jako część projektu przeprowadzono analizę sytuacji bezrobotnych w gminach objętych LGD. Zebrano przydatne informacje o sytuacji bezrobotnych osób niepełnosprawnych według wieku, wykształcenia, stopnia niepełnosprawności oraz ograniczeń w podjęciu pracy. Grupę docelową poproszono o wypełnienie kwestionariusza, który dotyczył zagadnień odnoszących się do ich potrzeb, zdolności, motywacji do pracy, doświadczenia zawodowego i umiejętności.

W wyniku projektu opracowano badanie dotyczące możliwości zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych i wydano ulotkę promocyjną. Zgromadzone dane przeanalizowano i będą stanowiły podstawę przyszłych działań mających na celu integrację osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Wspieranie Romów na obszarze działania grupy BÜKK-MAKK Leader na Węgrzech

Jednym z głównych celów grupy BÜKK-MAKK Leader na Węgrzech jest lepsza integracja Romów, którzy stanowią około 15% lokalnej ludności. Lokalna strategia rozwoju dąży do połączenia celu dotyczącego większego wykorzystania bioenergii ze wsparciem w zakresie zatrudnienia dla grup najbardziej dyskryminowanych. Celem inicjatywy ROMAVIRKA jest zapewnienie społecznościom romskim znajdujących się w najbardziej niekorzystnej sytuacji alternatywnych źródeł dochodu poprzez promowanie ich udziału w produkcji bioenergii. Częścią inicjatywy jest gromadzenie i ponowne wykorzystywanie lokalnych odpadów.

W trakcie dyskusji z liderami romskimi członkowie BÜKK-MAK Leader zdali sobie sprawę, że nie mają wystarczającej wiedzy o lokalnych społecznościach romskich. Z tego względu dla członków LGD zorganizowano szkolenie z udziałem liderów, aby zapewnić lepsze zrozumienie kultury Romów, ich stylu życia, zachowania i typowych problemów. W trakcie szkolenia liderzy romscy wyjaśnili, że „typowe dla Cyganów jest to, że nie potrafią myśleć o odległej przyszłości. Źródłem tego zachowania należy szukać w historii Romów: ubóstwo, regularna deprywacja i konieczność przeżycia z dnia na dzień spowodowały, że Romowie dbają jedynie o dzień dzisiejszy i jak najlepsze wykorzystanie go”.

W sierpniu 2009 r. członkowie LGD jednogłośnie zatwierdzili koncepcje „Systemu gromadzenia komunalnych odpadów stałych i ich utylizacji przez grupę BÜKK-MAK Leader” oraz „Zakładu energetycznego wspólnoty romskiej”. LGD wystosowała do instytucji zarządzającej wnioski o przygotowanie wyczerpującego badania sytuacji ludności romskiej na obszarze LGD. Na podstawie wiedzy uzyskanej z tego badania LGD planuje w przyszłości zainicjować zaproszenia do składania wniosków opracowane specjalnie dla Romów.

UNIA EUROPEJSKA, 1995–2010

do grup odizolowanych społecznie, takich jak społeczności romskie. Podobny akcent można znaleźć także w węgierskim PROW, jak również w strategii lokalnej grupy działania BÜKK-MAKK.

Różnicowanie społeczności wiejskich

W badaniu zatytułowanym „Ekskluzywna wieś? Włączenie społeczne i rewitalizacja na obszarach wiejskich”⁶, które przeprowadzono w Wielkiej Brytanii, twierdzi się, że „wiele obszarów wiejskich staje się coraz bardziej ekskluzywnych w tym znaczeniu, że jedynie ludzie lepiej sytuowani mogą sobie pozwolić na mieszkanie tam. Ludzie bogatsi wprowadzają się, a biedniejsi wyprowadzają”. To zjawisko „gentryfikacji” (podniesienia statusu) jest widoczne na wielu obszarach wiejskich Wielkiej Brytanii, ponieważ bogatsi ludzie wyemigrowali na wieś i zastąpili mniej zamożnych, głównie w wyniku rywaliza-

cji o niewystarczającą liczbę budynków mieszkalnych.

W piosence wprowadzającej do filmu „Hidden Voices” padają pełne ekspresji słowa: „A dom z czerwonej cegły, w którym się urodziłem, jest pustą skorupą domku letniskowego/ Przez większość roku nikt tam nie ma, wioska jest martwa, a ich to nie obchodzi/ Teraz żyjemy na skraju miasta/ Nie byłem tam, odkąd zamknęli pub/ Rodzina jednego człowieka płaci cenę za wizję wiejskiego życia innego człowieka”.

Szwedzki PROW oferuje wyjątkowe podejście do różnicowania społeczności wiejskich i włączenia grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Zgodnie z Programem rozwoju obszarów wiejskich głównym problemem jest „niewystarczająca reprezentacja młodzieży, kobiet, a w szczególności osób obcego pochodzenia w szwedzkich sektorach rolnictwa i leśnictwa oraz na słabo zaludnionych i wiejskich obszarach Szwecji. Te grupy obywateli są również niedostatecznie reprezentowane w regionalnych i lokal-

nych pracach nad zagadnieniami rozwoju obszarów wiejskich”.

Z tego względu w szwedzkim PROW wyznaczono cel w zakresie poprawy integracji nowych grup i większego równouprawnienia płci. W sprawozdaniu Ministerstwa Rolnictwa dotyczącym różnorodności stwierdza się, że „migracja prowadzi do napływu ważnych zasobów ludzkich i wzrostu możliwości rozwoju sektora działalności. Różnorodność tworzy potencjał. Zasadniczą kwestią jest zatem określenie przeszkód i podjęcie działań mających je usunąć lub zmniejszyć, tak aby uwzględnić realia demograficzne panujące w Szwecji”.

⁶ <http://www.jrf.org.uk/publications/exclusive-countryside-social-inclusion-and-regeneration-rural-areas>

Integracja imigrantów na obszarach wiejskich w Szwecji

Dzisiejsza Szwecja charakteryzuje się różnorodnością etniczną. Jej ludność ma korzenie w około 200 krajach. Istnieją okolice, w których mieszkańcy posługują się wieloma językami. Większość obcokrajowców mieszka na obszarach miejskich. Ludzie obcego pochodzenia są na szwedzkiej wsi niewystarczająco reprezentowani.

Wielu obcokrajowców ma na ogół negatywne wyobrażenie o obszarach wiejskich i boi się tam mieszkać. Jak powiedział jeden z imigrantów: „Dla mnie przyroda to niebezpieczne miejsce, gdzie spędza się jak najmniej czasu, aby uniknąć dzikich zwierząt, ataków buntowników i innych zagrożeń”. Tematyczną grupę roboczą ds. integracji, która działa w ramach szwedzkiej sieci obszarów wiejskich, utworzono w celu zmiany takiego wyobrażenia imigrantów na temat wsi i wspierania ich integracji.

Projekt „Ekologiczna integracja na obszarach wiejskich” w regionie Västra Götaland został zainicjowany przez Marianne Barrljung, kierownik projektu i szefową tematycznej grupy roboczej ds. integracji. Od dawna była ona świadoma potrzeby lepszej integracji imigrantów na obszarach wiejskich, a możliwości uruchomienia tej inicjatywy zapewnił szwedzki Program rozwoju obszarów wiejskich. „Moim głównym zadaniem w tym projekcie jest stworzenie podstaw współpracy między sektorem prywatnym, wolontariatem i sektorem publicznym w społeczeństwie, a tym samym zapewnienie imigrantom możliwości odkrycia wsi i sektora przedsiębiorczości ekologicznej” – mówi Barrljung.

Sieć utworzono w regionie Västra Götaland – w jej ramach kilkaset osób pracuje nad poszerzaniem wiedzy na temat integracji imigrantów. Ponadto przeszkolono 36 „przewodników dla imigrantów” i nawiązano współpracę z przedsiębiorcami, aby zachęcić ich do przeprowadzania praktycznego szkolenia. „Ten projekt był czymś w rodzaju pobudki” – mówi Barrljung. „Zainspirował inne podmioty w regionie do rozpoczęcia podobnych inicjatyw”.

CHRISTINA MILE 'N JACOBSSON

Przydatne linki

Komisja ds. Społeczności Wiejskich (Anglia):
<http://www.defra.gov.uk/crc/>

Komunikat w sprawie Romów w Europie (Komisja Europejska):
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/121>

Sprawozdanie „Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynkach pracy w krajach europejskich i wdrożenie polityki zatrudnienia” (2009):
<http://www.disability-europe.net/en/themes/Employment/Employment%20reports%20overviewEN.jsp>

Tematyczna grupa robocza ds. integracji (Szwecja):
<http://www.landsbygdsnatverket.se/huvudomraden/omnatverket/tematiskaarbetsgrupper/integration.4.424d259d1214272440980003198.html>

Sprawozdanie „Ekskluzywna wieś: Włączenie społeczne i rewitalizacja na obszarach wiejskich”:
<http://www.jrf.org.uk/publications/exclusive-countryside-social-inclusion-and-regeneration-rural-areas>

Wiedza na temat obszarów wiejskich

Tworzenie możliwości
w zakresie włączenia
i zatrudnienia dzięki
programowi „Leader”

Polityka rozwoju obszarów wiejskich służy ponad 56% ludności mieszkającej na obszarach wiejskich w 27 państwach członkowskich UE. Finansowanie przydzielane jest na podejście „Leader” dotyczące rozwoju obszarów wiejskich i zapewniające wsparcie indywidualnym projektom lokalnych partnerstw mających na celu rozwiązanie określonych wspólnych problemów.

Poprzez promowanie partnerstw oraz uczenie się od innych regionów i współpracę z nimi programy „Leader” zapewniają skuteczne wsparcie osobom bezrobotnym i grupom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji. Dzięki stymulowaniu zintegrowanego podejścia dotyczącego rozwijania umiejętności na obszarach wiejskich i obszarach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji można ułatwić pracę nad projektem i zwiększyć dostępność krótkoterminowych staży, poprawiając dostęp do zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy. Wyzwania polegają na rozszerzeniu tego innowacyjnego podejścia i włączeniu wspomnianych zasad do głównego nurtu polityki na korzyść wszystkich osi w UE, jak również na poprawieniu współpracy między nowymi i większymi sieciami lokalnych grup działania.

Światowy kryzys gospodarczy spowodował bardziej intensywne poszukiwania rozwiązań w ramach PROW i programu „Leader” gwarantujących, że poziom bezrobocia nie przekroczy progu nieodwracalnych zmian. Pogorszenie koniunktury gospodarczej powoduje bowiem również powstanie szans na wzrost gospodarczy w regionach, w których bezpośrednie inwestycje w ramach „Leader” lub innych programów włączenia społecznego, kierowane przez istniejące partnerstwa lokalne, pomagają zróżnicować bazę gospodarczą obszarów wiejskich i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Rola tworzenia sieci kontaktów i wymiany dobrych praktyk

Niemiecki model zatrudnienia, badany w ramach transnarodowego projektu „Leader” prowadzonego przez lokalną grupę działania w powiecie Wesermarsch w północnych Niemczech w 2004 r., stał się inspiracją dla innowacyjnej inicjatywy w dziedzinie zatrudnienia, którą realizuje wiodąca spółka z południowej Irlandii, a koordynują istniejące partnerstwa LGD. Przedsiębiorstwo South & East Cork Area Development Ltd (SECAD) bada partnerstwo na rzecz wspomaganego szkolenia i zatrudnienia, nazywane podejściem STEP. Podejście to oparte jest na niemieckim modelu niezależnego przedsiębiorstwa niekomercyjnego Zeit und Service (Z&S), utworzonego głównie w celu zatrudniania ludzi, którzy niedawno stracili pracę.

Organizację Z&S utworzono, aby na okres 12–36 miesięcy zatrudnić uczestników w lokalnym przedsiębiorstwie, przy czym oczekiwanym wynikiem po tym czasie było zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy. Model ten opracowano w Niemczech, aby uniknąć długotrwałej zależności od pomocy społecznej. Lokalni pracodawcy woleli pracowników z Z&S, ponieważ ich umowy wygaszały w ciągu 24–36 miesięcy. Organizacja Z&S z powodzeniem pomogła ponad 85% swoich pracowników w zawarciu umowy o pracę w sektorze prywatnym i uniknięcia zależności od pomocy społecznej. Lokalni przedsiębiorcy zaoferowali później

większości tych pracowników długoterminowe umowy o pracę.

Po czterech latach koszt inwestycji w Z&S był tylko nieznacznie wyższy niż koszt zasiłków z opieki społecznej, jakie wypłacono by tym osobom, które zostały pracownikami., „Zaoszczędzone” koszty pośrednie, związane ze zdrowiem psychicznym itp., chociaż trudne do oszacowania, byłyby dla państwa znaczne.

Na tej podstawie model STEP zaproponowany przez SECAD ma na celu wykorzystanie wyjątkowej pozycji i sieci LGD w całej Europie jak platformy realizacji tej strategii ukierunkowanej na zatrudnienie. Może to ułatwić stworzenie realnych możliwości zatrudnienia, jeżeli LGD rozwinęły pozytywne relacje i silne powiązania z sektorem prywatnym i gospodarką społeczną lub poprzez zawieranie z lokalnymi służbami umów o świadczenie usług.

Inicjatywa w niemieckim powiecie Wesermarsch pokazała również, że im szybciej dana osoba zostanie wprowadzona w aktywność i dająca satysfakcję otoczenie (nawet jeżeli wysokość wynagrodzenia za pracę nie jest wiele wyższa niż zasiłek, który osoba ta mogłaby otrzymywać z opieki społecznej, a w większości jest to praca fizyczna lub wymagająca tylko podstawowych umiejętności), tym bardziej zachowuje wiarę w siebie i pewność potrzebną do powrotu na rynek pracy, gdy pojawi się taka możliwość. To dowodzi, że wczesna interwencja na rynku pracy ma decydujące znaczenie.

„Uważam, że struktura LGD w ramach programu »Leader« stanowi idealną platformę realizowania twórczych i innowacyjnych działań lub reakcji w odpowiedzi na otaczające nas wyzwania... LGD zajmuje wyjątkowe miejsce między służbami i możliwościami państwa a rynkiem, jak również społeczeństwem i sektorami gospodarki, które starają się wykorzystać te możliwości. Opracowując koncepcję modelu STEP, czerpaliśmy inspirację z innych metodologii lub modeli »zatrudnienia« stosowanych przez organizacje pozarządowe, które zauważyliśmy lub o których słyszeliśmy w północnych Niemczech i Holandii, dzięki projektowi dotyczącemu transnarodowych powiązań w ramach »Leader« – powiedział dyrektor generalny SECAD, Ryan Howard.

Rozwój kapitału społecznego

Mieszkańcy wsi Collyweston, zamieszkaney przez 450 osób i położonej na północy hrabstwa Northamptonshire w Wielkiej Brytanii, utworzyli w 2008 r. komitet ds. zbiórki środków i zarządzania, aby wydzierżawić były sklep mięsny. Grupa ta złożyła wniosek w ramach lokalnego programu „Leader” o dotację na otwarcie

sklepu spółdzielczego. „Zgodziliśmy się przyznać wsparcie mające pomóc wsi Collyweston i otwarcie sklepu spółdzielczego ma nastąpić w lipcu 2010 r.” – mówi kierownik programu „Leader” Mike Oakley (www.collywestonshop.co.uk/).

Sklep spółdzielczy doprowadzi do powstania interakcji społecznych ze społecznością wsi poprzez zapewnienie lokalnym mieszkańcom miejsca spotkań, szczególnie dla osób starszych, pozbawionych środków transportu, żyjących samotnie oraz młodych matek z dziećmi.

Inne wnioski o dofinansowanie ze środków „Leader” możliwości handlu detalicznego w północnej części hrabstwa Northamptonshire złożył np. kierownik sklepu wielobranżowego, który chciał nabyć mało wykorzystywane obiekty sali parafialnej, aby stworzyć „wiejskie centrum” z urzędem pocztowym, sklepem wielobranżowym, herbaciarnią, kafejką internetową, bistro i centrum ogrodniczym, podczas gdy mieszkańcy innej wsi poszukują środków na założenie baru kawowego, który prowadziłaby lokalna organizacja charytatywna. Poprzez dofinansowanie nowych przedsiębiorstw „Leader” odgrywa zasadniczą rolę w rozwijaniu kapitału

społecznego, zwiększając w ten sposób maksymalnie wewnętrzny potencjał obszarów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Oakley opisuje strategię partnerstwa działania i rozwoju na obszarach wiejskich w północnym Northamptonshire, opartą na inicjatywie „Leader”, w publikacji pt. „Meeting the Sustainable Development Challenge” (Stawianie czoła wyzwaniom związanym ze zrównoważonym rozwojem). Strategię tę opracowano, aby zapewnić lokalnemu sektorowi rolnictwa i społecznościom wiejskim korzyści wynikające ze wzrostu gospodarczego w ramach zielonej infrastruktury. Celem strategii jest:

- zwiększenie możliwości w zakresie turystyki ekologicznej i rekreacji na wiejskich obszarach północnego Northamptonshire;
- udzielanie pomocy lokalnym przedsiębiorstwom prowadzącym działalność na danym terenie (np. rolnikom i leśnikom) w zakresie różnicowania działalności i rynków, szczególnie tym, które interesują się efektywnością energetyczną i śladem węglowym;
- rozwijanie rynku lokalnych produktów żywnościowych i napojów;
- wspieranie rozwoju lokalnych małych przedsiębiorstw i społecznych przedsięwzięć w zakresie świadczenia usług.

„Zastosujemy tę strategię, aby spróbować wpłynąć na państwową politykę i programy oraz aby uzyskać konieczne inwestycje z sektora publicznego i prywatnego. Naszym celem jest poprawa gospodarczego dobrobytu obszarów wiejskich w północnym Northamptonshire poprzez wspieranie turystyki, mikroprzedsiębiorstw i różnicowania działalności przedsiębiorstw w tym regionie” – powiedział Oakley.

Rozwój społeczności i włączenie społeczne

W ramach osi 4 („Leader”) Christelle Théâte z walońskiej LGD koordynowała kilka społecznych inicjatyw dotyczących belgijskich obszarów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. „Swoją funkcję w projekcie »Leader« postrzegam jako dostarczanie bodźca lub siły napędowej” – tak Théâte określa główne cele swojej pracy. „Różne projekty i usługi powstały dzięki udziałowi wielu ochotników... Należy podkreślić ich dostępność i zaangażowanie. Wspólnie pomagamy ludziom, którzy tego potrzebują, często są to osoby w niekorzystnej sytuacji, czy to w kontekście społecznym, rodzinnym, relacyjnym, czy gospodarczym”.

Aby rozwiązać problemy mobilności (dostępności) na obszarach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, organizacje świadczące usługi podwożenia lub przewozu rekrutują kierowców ochotników w celu zapewnienia pomocy dzieciom i dorosłym, którzy nie posiadają środków transportu lub mieszkają na obszarach nieobsługiwanych przez transport publiczny. Ułatwia to numer telefoniczny, pod którym

można dokonać rezerwacji transportu z trzydniowym wyprzedzeniem. Usługi te często polegają na przewozie osób starszych do przystanku autobusowego, stacji kolejowej, supermarketu czy salonu fryzjerskiego. Inna usługa świadczona jest za pośrednictwem strony internetowej (<http://www.covoiturage.caiac.be/>) utworzona z myślą o ułatwieniu kontaktu z innymi osobami, które chcą dzielić się kosztami podróży w celach edukacyjnych, zawodowych lub rekreacyjnych.

Aby poprawić dostęp osób najuboższych do działalności kulturalnej, usługa „Ambasador kultury” pozwoliła obniżyć ceny biletów do muzeów, kina, teatru lub na koncerty do 1,25 euro w przypadku osób, którym towarzyszy kierowca wolontariusz. Powstała również usługa „nauki pisania tekstów publicznych” (ang. *public writing*), w ramach której wolontariusze oferowali pomoc w zakresie umiejętności pisania różnego rodzaju tekstów.

Na podstawie wyników sondażu z 2007 r. dotyczącego potrzeb osób w wieku 65 lat i starszych założono dom kultury dla osób starszych, jak również przeprowadzono

rekrutację wolontariuszy, którzy raz w tygodniu mieli za zadanie odwiedzać osoby starsze, wspólnie przygotowywać i spożywać posiłki oraz brać udział w różnych formach aktywności.

Przewodniczący LGD, Luc Bouveroux, chwali Théâte za poprawienie jakości życia mieszkańców gmin Assesse, Gesves i Ohey: „Obecnie świadczone usługi są doskonałe i efektywne ... Priorytetowo traktuje się kwestie osób starszych, mobilności, dostępu do kultury osób uboższych, dojrzenia naszej młodzieży i jakość relacji międzypokoleniowych”.

Opinia Maxime Fanoupké Comlan, starszej kobiety samotnie mieszkającej w Maillen, uwydatnia sposób, w jaki inicjatywa ta bezpośrednio przeciwdziała izolacji społecznej na obszarach wiejskich: „Te zorganizowane wycieczki pomogły mi uniknąć samotności. Poznawanie innych ludzi i spotkanie przyjaciół w innym otoczeniu, wspólny śmiech i odkrywanie innych kultur, wymiana myśli – to wszystko jest dobre. Na wycieczkach spotykam innych ludzi, którzy uczą mnie nowych rzeczy”.

Dagmar Wilisch, kierownik LGD Mecklenburgische Seenplatte–Muritz w Niemczech, opisuje projekt wdrożony w ramach inicjatywy „Leader” w celu rozwiązania poważnych problemów występujących w placówkach opiekuńczo-pielęgnacyjnych. Projekt ten powstał w wyniku sondażu, który wykazał, że ponad połowa spośród 700 tys. klientów tych placówek w Niemczech cierpi na demencję, co zwiększa problemy i powoduje, że placówki te są deprecjonowane.

Projekt społeczności mieszkańców, realizowany w ramach inicjatywy „Leader”, zapewnia mieszkania dla starszych osób cierpiących na demencję, w których otrzymują całodobową (wspólną) opiekę ambulatoryjną. Jednym z przykładów jest miasto Röbel/Müritz, gdzie niewykorzystywany budynek przekształcono na mieszkania dla 12 osób. Jest to korzystne dla lokalnych strategii rozwoju, ponieważ stare budynki są ponownie wykorzystywane. Czynnikiem jest uzgadniany, a niezbędne usługi w zakresie

opieki i wsparcia są wybierane i określane umową.

„Jako że utworzono sieć opieki, znaczenie tego projektu wykracza poza region objęty inicjatywą »Leader«” – powiedział Wilisch. „Pozwala to opiekunom nadal być odpowiedzialnym za pacjenta, ale bez całodobowego obciążenia pracą. Stanowi to realny wkład w istniejącą strukturę świadczenia usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych. Umożliwia to zatem pogodzenie opieki z pracą”.

Przeciwdziałanie drenażowi umiejętności z obszarów wiejskich do miejskich

W wielu regionach UE poważnym problemem jest opuszczanie obszarów wiejskich przez młodzież. Często po uzyskaniu stopnia naukowego na odległej szkole wyższej absolwent nie wraca do domu na obszarze wiejskim, co powoduje „drenaż umiejętności” ze wsi do miasta. Powstaje coraz

większa liczba rozmaitych pomysłów LGD na projekty poświęcone m.in. temu zagadnieniu, a każdy projekt dąży do transnarodowej współpracy z partnerami z nowej, większej sieci LGD w UE.

Na przykład LGD Ternano we włoskim regionie Umbria w ramach swojego lokalnego planu rozwoju na lata 2007–2013 realizuje projekt o nazwie „Innowacyjna przedsiębiorczość”. W chwili pisania niniejszego przeglądu kierownik projektu, Paolo Pennazzi, poszukiwał w całej UE partnerskich LGD. Dwa główne cele tego projektu to zachęcenie młodzieży do pozostania na obszarach wiejskich i zapewnienie im lepszych perspektyw pod względem jakości życia, jak również poszerzenie wiedzy o możliwościach w zakresie zawodów tradycyjnych, a także w tych bardziej innowacyjnych.

Aby zachęcić młodzież do udziału w lokalnej polityce rozwoju i rządzenia, LGD Ternano planuje organizować dla młodzieży spotkania i wizyty w lokalnych

przedsiębiorstwach, co ma na celu rozwijanie przedsiębiorczości i nawiązywanie kontaktów ze szkołami w innych krajach. Ponadto dąży się do wymiany doświadczeń poprzez seminaria, konferencje i obozy szkoleniowe, a także do rozpowszechniania wyników za pośrednictwem materiałów promocyjnych.

Isabelle Pacilly z LGD Pays de la Baie du Mont Saint-Michel we Francji koordynuje podobną inicjatywę, szukając partnerskich LGD do pracy nad projektem „Atrakcyjność obszarów wiejskich dla młodzieży”, który ma zachęcić do wymiany między regionami strategii politycznych dotyczących młodzieży na obszarach wiejskich. Jest to odpowiedź na drenaż młodzieży z Dolnej Normandii.

W ramach projektu próbuje się zidentyfikować powody, dla których młodzież opuszcza obszary wiejskie, oraz poszerzyć wiedzę młodzieży na temat mocnych i słabych stron ich obszaru wiejskiego. Ponadto sugerowane będą możliwości pracy zawodowej na obszarach wiejskich, które posiadają stosowny potencjał.

Pacilly skupia się na potencjale przyszłych miejsc pracy dla młodzieży w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i technologii informacyjnej. Prowadzone przez nią badanie będzie obejmowało wywiady z 10 osobami w wieku 15–18 lat, jak

CHRISTELLE THEATE

również z osobami odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków polityki na obszarach wiejskich Dolnej Normandii. Próbując dokonać dogłębnego przeglądu polityki w odniesieniu do młodzieży na tych obszarach, Pacilly uwzględni działalność społeczną i dotyczącą obszarów wiejskich, kształcenie, środowisko, transport itd. Pacilly opracuje materiał wideo na potrzeby pobudzenia dyskusji i zorganizuje spotkania z partnerskimi LGD z całej UE, aby ułatwić wymianę wyników badań i doświadczeń dotyczących polityki w odniesieniu do młodzieży.

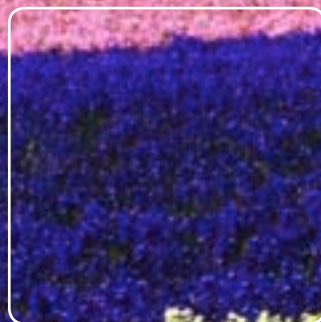
Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, publikując na stronie internetowej listę wszystkich tych propozycji projektów LGD, liczy na

zachęcenie partnerów do uczestnictwa lub przyciągnięcie stron zainteresowanych wzmocnieniem transnarodowej współpracy w całej UE, a nawet poza nią. Współpraca musi obejmować wdrożenie wspólnego projektu i, jeżeli to możliwe, projekt ten będzie zarządzany poprzez wspólną strukturę.

WEGWEISER E. V.

Mieszkańcy wsi

Wspieranie
przedsiębiorczości kobiet

Kobiety mogą wnieść znaczny wkład w gospodarkę obszarów wiejskich. Berit Nordlander pomogła w rozpoczęciu realizacji szwedzkiej inicjatywy, projektu „Grogrund”. Projekt ten wykazał zainteresowanie kobiet zakładaniem i rozwijaniem przedsiębiorstw na obszarach wiejskich oraz pokazał, w jaki sposób można najlepiej wspierać ich przedsiębiorczość.

Przez zapewnienie wiedzy specjalistycznej i poradnictwa projekt „Grogrund” (nazwę można przetłumaczyć jako „wylęgarnia” lub „rozsadnik”) pomógł kobietom na obszarach wiejskich wnieść większy wkład w gospodarkę lokalną. Projekt realizowany był od końca 2007 r. do końca 2009 r. W jego ramach około 70 kobiet przedsiębiorców otrzymało pomoc w założeniu i prowadzeniu firm.

Projekt ten utworzono w odpowiedzi na problem braku możliwości zatrudnienia, który napotykają kobiety na obszarach wiejskich w Szwecji. Jak twierdzi kierownik projektu Berit Nordlander z Urzędu Administracyjnego (Länsstyrelsen) regionu Västra Götaland, „Kobiety uciekają ze wsi i przenoszą się do miast, natomiast wiele innych kobiet pozostaje bez pracy”.

Nordlander, mając za sobą wiele lat pracy w dziedzinie szkoleń dla przedsiębiorców, twierdzi jednak, że widzi wiele możliwości, jeśli chodzi o tworzenie miejsc pracy i wzrost gospodarczy na obszarach wiejskich. „Ważne jest wspieranie i promowanie przedsiębiorczości kobiet. Odsetek kobiet, które prowadzą firmy, wciąż jest niski w porównaniu z mężczyznami”.

Celem wspomnianego projektu było stworzenie dobrego klimatu dla działalności gospodarczej i skupienie się na sprawieniu, aby działalność ta była rentowna dla kobiet, które nadal mieszkają na wsi.

Aby uruchomić ten projekt, organizatorzy urządzili Wielki Dzień Inspiracji, podczas którego odbyły się seminaria i warsztaty. Takie imprezy regularnie powtarzano przez cały czas trwania projektu. „Elastycznie reagowaliśmy na potrzeby kobiet i działania w ramach projektu opracowywaliśmy stosownie do tych potrzeb. Uczymy je, jak założyć przedsiębiorstwo, jak udać się do banku itp. Kobiety uczą się wspólnie” – mówi Nordlander.

Zapotrzebowanie na tego rodzaju szkolenie i pomoc znacznie przeszło oczekiwania. „Wiedzieliśmy, że wśród kobiet przedsiębiorców istnieje pewne zainteresowanie udziałem, ale popyt był znacznie większy, niż sądziliśmy. Na obszarach wiejskich trudno jest założyć przedsiębiorstwo ze względu na kwestie logistyczne związane z pracą na duże odległości, często nienadzorowaną, oraz niedostateczną obsługą klientów”.

Projekt ten połączył przedsiębiorców z wielu różnych sektorów – od kierowników hoteli po cukierników. „Spotkania prowadziły do nawiązania kontaktów biznesowych oraz stworzyły pewnego rodzaju koleżeństwo między uczestnikami. Wiele osób wykorzystało to w zakładaniu i rozwijaniu własnego przedsiębiorstwa” – mówi Nordlander. Ważnym wynikiem projektu było opublikowanie praktycznego przewodnika na temat właścicieli małych przedsiębiorstw w społeczności lokalnej.

LÄNSSTYRELSEN VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Program doradztwa

Wsparcie w postaci doradztwa stanowiło ważny element projektu. „Przedsiębiorcy spotykają się ze swoimi opiekunami, indywidualnie lub w grupach, zgodnie z rodzajem sektora przedsiębiorczości, w którym pracują (zazwyczaj raz w miesiącu spotykają się grupy 5–8 członków)” – wyjaśnia Nordlander. „Umożliwia do uczestnikom poznanie innych przedsiębiorców i nawiązanie kontaktów w obrębie własnego sektora. Być może jest to właśnie rzecz, której samotny przedsiębiorca wiejski potrzebuje najbardziej”.

Doradcy posiadają duże doświadczenie w prowadzeniu działalności w różnych sektorach przemysłu i bezpłatnie oferują swoje usługi. Pomagają przedsiębiorcom sporządzić biznesplan przyszłego rozwoju przedsiębiorstwa. Grupy doradcze zorganizowano w odniesieniu do następujących

sektorów: zdrowia i pielęgnacji, jeździectwa, turystyki i zakwaterowania, pszczelarstwa, przetwórstwa żywności na małą skalę, owoców i napojów, mleczarstwa, zarządzania barami i restauracjami oraz projektowania. W ciągu dwóch lat realizowania projektu 70% uczestników grup doradczych i szkoleniowych założyło przedsiębiorstwo lub kontynuowało prowadzenie działalności na wsi.

Wpływ długoterminowy

W ramach „Grogrund” współfinansowane były również pewne działania i inwestycje kobiet przedsiębiorców. Wiele z tych inicjatyw możliwych było tylko dzięki projektowi „Grogrund”. W jego wyniku około 70 przedsiębiorców założyło lub rozwinęło swoje przedsiębiorstwa bądź zainwestowało w nie, a 15 zwiększyło inwestycje w swoje przedsiębiorstwa

i wnioskowało o różne formy wsparcia z Urzędu Administracyjnego.

Zdaniem Nordlander można spodziewać się większej liczby inicjatyw. „Jako kobieta i przedsiębiorca nie ożywasz przedsiębiorstwa za pomocą dużych inwestycji. Wiemy, że dużo więcej osób będzie ubiegało się o różne rodzaje dotacji i wsparcia dla swoich przedsiębiorstw”.

Projekt ten ma długotrwały wpływ na kobiety, które „zasadniczo zmieniły się i stały się bardziej pewne siebie w roli przedsiębiorców, a także lepiej przygotowane do pojęcia zatrudnienia”. Nordlander uważa jednak, że ramy regulacyjne nadal trzeba reformować, aby ułatwić zakładanie małych przedsiębiorstw, a w szczególności „stymulować przedsiębiorczość w sektorze produkcji żywności na małą skalę na wsi”.

Projekt „Grogrund”

Projekt „Grogrund” skierowany jest do kobiet w każdym wieku, które mieszkają na obszarach wiejskich w regionie Västra Götaland i chcą:

- rozwinąć pomysły na przedsiębiorczość na wsi;
- dowiedzieć się więcej o tym, jak założyć lub rozwinąć przedsiębiorstwo;
- wymienić doświadczenia z innymi przedsiębiorstwami;
- zwiększyć efektywność przedsiębiorstwa.

Uczestniczki mogą otrzymać wsparcie finansowe na nowe prace budowlane, maszyny i wyposażenie, a także na usługi i wydatki związane z powyższymi inwestycjami. Jednak wsparcie nie jest udzielane na własną działalność

przedsiębiorstwa lub jego własne materiały, inwestycje odtworzeniowe lub wyposażenie używane. Ponadto pomoc nie jest przyznawana na zakup budynków lub maszyn, takich jak ciągniki i maszyny budowlane.

Pomoc została tak zaplanowana, by przynieść korzyści przynajmniej jednemu sektorowi i rozwinąć działalność lokalnej społeczności lub działalność na danym obszarze geograficznym w celu zwiększenia jej atrakcyjności dla biznesu. W ramach projektu wspierane są takie działania lub nowe rozwiązania problemów, które poprawiają jakość życia i są użyteczne dla wielu ludzi. Przykłady takich inicjatyw obejmują różne rodzaje partnerstw, możliwości tworzenia sieci kontaktów i rozwoju zawodowego.

Na swoim stanowisku w Urzędzie Administracyjnym Nordlander informuje także lokalnych przedsiębiorców o możliwościach oferowanych w ramach Programu rozwoju obszarów wiejskich

na lata 2007–2013, takich jak turystyka ekologiczna i zrównoważony rozwój. „Co kobieta może mieć z siedzenia w domu na wsi?” – pyta.

Lokalne działania na rzecz integracji społecznej w Luksemburgu

Jacques Fons jest kierownikiem lokalnej grupy działania Redange--Wiltz w Luksemburgu. Odpowiada za wdrożenie inicjatywy „Leader” w dwóch z dwunastu kantonów Luksemburga (położone na zachodzie kraju kantony Redange i Wiltz).

LGD Redange-Wiltz stosuje innowacyjne i skuteczne podejście do integracji społeczności portugalskiej ze społeczeństwem Luksemburga.

Rolnictwo jest głównym źródłem zatrudnienia na tym słabo zaludnionym obszarze wiejskim, w którym znajduje się pierwszy park narodowy Luksemburga – Naturpark Öewersauer. Podobnie jak inne regiony kraju, obszar ten charakteryzuje się odsetkiem obcokrajowców przewyższającym średnią unijną (ok. 6% z 22,5 tys. mieszkańców tego regionu ma pochodzenie portugalskie).

„Jak wiadomo, w Luksemburgu pracuje i mieszka wielu obcokrajowców – stanowią ponad 40% ludności” – wyjaśnia Fons. „W naszym regionie duża część ludności

przyjechała z Portugalii w latach 70. XX wieku. Problem tkwi w tym, że wielu portugalskich imigrantów pierwszego pokolenia nie mówi po luksembursku”.

Dwie trzecie mieszkańców Luksemburga posługuje się językiem ojczystym tego kraju, a zapotrzebowanie na kursy języka luksemburskiego rośnie, w szczególności ze względu na to, że są one obowiązkowe w przypadku osób ubiegających się o obywatelstwo luksemburskie. „W naszym kraju obcokrajowcy bardzo trudno jest mówić po luksembursku, ponieważ luksemburczycy zawsze starają się zwracać

do osób z zewnątrz w ich ojczystym języku, po francusku, niemiecku, angielsku itd.” – wyjaśnia Fons.

W wyniku tych nietypowych okoliczności LGD Redange-Wiltz postanowiła skupić się na inicjatywach dotyczących ludności, szkolenia i komunikacji: zwiększeniu liczby zasobów ludzkich przez szkolenie i kształcenie, promowanie rekreacji, kultury i turystyki oraz zapewnienie lepszej komunikacji między różnymi grupami docelowymi na obszarach wiejskich.

Inicjatywa „Leader” pokazuje drogę

Aby poprawić interakcję społecznych oraz integrację między rdzennymi mieszkańcami Luksemburga a przybyszami pochodzenia portugalskiego, LGD Redange-Wiltz i LGD ProBasto z północnej Portugalii wspólnie podjęły realizację innowacyjnego, transnarodowego projektu „Leader” (De Basto i Redange-Wiltz: rozwój regionalny poprzez wymianę kulturalną) w latach 2005–2007. Współpraca ta obejmowała trzy rodzaje działań: promowanie produktów regionalnych i lokalnych; promowanie turystyki oraz – co najważniejsze – bardzo udany pilotażowy kurs językowy i integracyjny w Redange-Wiltz.

Kurs ten był pierwszą tego typu inicjatywą w kraju. Polegał na jednoczesnym nauczaniu portugalskiego i luksemburskiego w grupie 20 uczniów (po 10 użytkowników każdego języka). „Konceptcją tego kursu było uczenie się języka obcego przez zdobywanie wiedzy o kulturze, historii, tradycji, kuchni i tańcu danego kraju” – wyjaśnia Fons.

Ważnym elementem kursu był cykl warsztatów, na których uczestnicy w parach (1 użytkownik języka portugalskiego i 1 luksemburskiego) zajmowali się wspólnie takimi czynnościami, jak: robienie zakupów, gotowanie, taniec i gry. „Warsztaty umożliwiły uczestnikom nie tylko wzajemne poznanie kraju i kultury w praktyczny sposób, ale także poznanie siebie nawzajem” – mówi.

Pierwszy kurs pilotażowy rozpoczął się w Wiltz w lutym 2006 r. i trwał 17 tygodni. Jak przyznaje Fons, przyciągnięcie uczestników ze społeczności posługującej się językiem portugalskim stanowiło wyzwanie, a tradycyjne metody

reklamowe, takie jak plakaty i reklamy w prasie, spotkały się z nikłym odzewem. LGD postanowiła jednak skontaktować się z potencjalnymi uczestnikami bezpośrednio przez organizacje partnerskie, takie jak towarzystwo przyjaźni portugalsko-luksemburskiej. „Nasza inicjatywa nie udałaby się bez lokalnych czynników zwiększających jej efekt” – sędzi kierownik inicjatywy „Leader”. Znakomita reakcja na pierwszy kurs spowodowała, że jesienią 2006 r. rozpoczął się drugi kurs pilotażowy, w którym udział wzięło kolejne 20 osób.

„Byliśmy bardzo zadowoleni z projektu, a przynajmniej z jego części lokalnej. Kontakt między LGD mógłby być jednak lepszy” – mówi Fons. Problemy związane z koordynacją pojawiły się na poziomie transnarodowym, co było spowodowane odmiennymi interesami obu LGD. Głównym celem LGD Redange-Wiltz była społeczna i kulturowa integracja portugalskiej ludności w Luksemburgu, natomiast LGD ProBasto była bardziej zainteresowana promowaniem swoich produktów regionalnych za granicą.

Niemniej jednak Fons z wielkim zadowoleniem stwierdził, że projekt ten przyczynił się do poprawy wzajemnego zrozumienia między społecznością luksemburską a portugalską oraz do lepszej integracji grup mniejszości. „Pomysłowy sposób realizowania warsztatów językowych doprowadził do wymiany nie tylko umiejętności językowych, ale również do znaczącej wymiany kulturalnej” – mówi z dumą.

Mnożenie efektów

Kursy językowe okazały się tak popularne, że luksemburskie Ministerstwo Rodziny i Integracji planuje realizowanie takich działań na szczeblu krajowym, aby

wspierać szerszą integrację kulturową i zapewnić trwały efekt projektu.

Jak wyjaśnia Fons, „W okresie realizacji inicjatywy „Leader” ponownie położyliśmy wielki nacisk na integrację obcokrajowców mieszkających w naszym regionie”. Jesienią 2010 r. LGD Redange-Wiltz planuje rozpocząć nowe kursy językowe na podstawie doświadczeń zdobytych w wyniku projektu dotyczącego rozwoju regionalnego przez wymianę kulturalną.

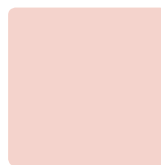
„Obecnie wraz ze stowarzyszeniem społecznym w Luksemburgu pracujemy nad tym, co można nazwać »pakietem integracyjnym«, który obejmuje wszystkie gminy wchodzące w skład naszego partnerstwa. Mamy nadzieję, że rozpoczniemy pewne nowe kursy, na których osoby uczące się języka luksemburskiego otrzymywałyby praktyczne wsparcie od instruktora towarzyszącego im w różnych czynnościach. Tak więc luksemburski »instruktor« uda się z kursantami na lunch lub kawę, zakupy bądź spacer, rozwijając jednocześnie w realnych sytuacjach znajomość języka luksemburskiego u uczestników (1–2 godziny tygodniowo). Nazywamy te zajęcia kursami coachingu i obecnie reklamujemy je wśród zainteresowanych stron”.

Fons podzielił się pewnymi zasadami ogólnymi, które próbuje także stosować w swojej pracy z LGD: „Zawsze należy szanować inne kultury i patrzeć na sprawy również z ich perspektywy. Nie rozpatruj wszystkiego tylko ze swojego punktu widzenia – stań po przeciwnej stronie i spójrz na sprawę oczyma obcokrajowca przybywającego do innego kraju”.

Nowe podejście do ochrony przyrody – wytwarzanie dochodu przy jednoczesnej ochronie różnorodności biologicznej

Edit Pop jest koordynatorem ds. projektów w Światowym Funduszu na rzecz Przyrody (World Wildlife Fund, WWF) i mieszka w okręgu Marmarosz w północnej Rumunii. Działania, którymi kieruje, stanowią część szerszej inicjatywy WWF „One Europe More Nature” (Jedna Europa – więcej przyrody). Inicjatywa ta ma na celu, dzięki stosowaniu nowego podejścia, dostarczenie praktycznych przykładów mechanizmów gospodarczych w zakresie ochrony i odtwarzania przyrody oraz rozwoju obszarów wiejskich.

To nowe podejście jest szczególnie ważne w okręgu Marmarosz w północnych Karpatach, ponieważ znajduje się tu największy – po delcie Dunaju – chroniony obszar krajobrazowy w Rumunii. Obejmuje 8 terenów chronionych należących do unijnej sieci Natura 2000, rezerwat biosfery UNESCO, 17 pomników przyrody oraz Park Narodowy Rodna.

W regionie tym występuje również wiele gatunków chronionych, w tym rzadkie lub zagrożone ptaki drapieżne, takie jak orzeł przedni (*Aquila chrysaetos*), i duże drapieżniki, takie jak niedźwiedzie i wilki. Marmarosz szczyci się także niezwykłym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, które należy zachować.

Jest to obszar wiejski dobrze już znany turystom, których przyciągają tu tradycyjne wioski z typową drewnianą zabudową oraz nieskażony krajobraz (góry, murawy subalpejskie oraz lasy, głównie dębowe i bukowe). Wyzwaniem dla Pop i jej małego zespołu złożonego z trzech lokalnych mieszkańców jest znalezienie sposobu chronienia tego dziedzictwa przy jednoczesnym generowaniu dochodu.

Pop pracuje w tym regionie od 2004 r. Zajmuje się opracowywaniem

mechanizmów, które mogą działać na rzecz przyrody (przez ochronę różnorodności biologicznej) oraz na rzecz ludzi (przez generowanie dochodu). Tę pracę opisuje jako „dającą dużo satysfakcji i ambitną”. Jak wyjaśnia, promowanie tych działań nie było łatwe, szczególnie na początku. „Był to bardzo nowatorski pomysł i sami poznawaliśmy pewne kwestie. Planowanie i przygotowywanie pomysłów teoretycznie jest bardzo przydatne, ale później trzeba je zastosować w praktyce i sprawić, by działały”.

Jej praktyczne doświadczenie wykazało, że powodzenie działań w terenie zależy od wielu czynników, które różnią się w zależności od społeczności, lokalnego obszaru i lokalnych opinii: „Ludzie najpierw muszą dowiedzieć się o konieczności ochrony, a później, poprzez proces udziału i konsultacji, mogą odpowiednio postępować” – mówi.

Najważniejsze wyzwanie

Z powyższych względów pierwszym głównym zadaniem było przekonanie lokalnej ludności (która mieszka głównie na oddalonych obszarach górskich), że dostępne są korzystne możliwości generowania dochodu przy jednoczesnej ochronie krajobrazu. W tej kwestii

nieoceniona była znajomość warunków lokalnych. Pop poprzednio mieszkała w mieście Baia Mare, a na tym surowym górskim obszarze pracuje od ponad 10 lat. Twierdzi, że jej wiedza o tym terenie wraz z dobrymi kontaktami wśród społeczności lokalnej pomogły jej w zdobyciu zaufania rolników i przekonania ich do tego nowego podejścia.

Zwiększenie możliwości wypasu zwierząt to jedna z najważniejszych kwestii rozwoju obszarów wiejskich – chodzi o znalezienie sposobów na zwiększenie opłacalności wypasu bydła dla rolników przy jednoczesnym zachowaniu otwartych obszarów trawiastych w górach. Ze względu na geograficzne cechy tego regionu, tj. jego oddalenie (nie ma tu kolei, a drogi górskie są trudno dostępne podczas mroźnych miesięcy zimowych), kolektywizacja za czasów komunizmu nie powiodła się. W rezultacie w regionie nie powstały żadne duże gospodarstwa, a przetrwały tradycyjne praktyki rolnicze o niskiej intensywności. Taka ekstenywna działalność rolnicza, prowadzona głównie w siedliskach półnaturalnych poddawanych wypasowi, sprzyja dużej różnorodności biologicznej.

Program pilotażowy

Omawiany przykład dotyczy programu pilotażowego wspieranego w ramach unijnych środków rolno-środowiskowych mającego na celu wprowadzenie całorocznego wypasu bydła na płaskowyżu Tătaru, na obszarze, gdzie w dużej mierze zaprzestano działalności rolniczej. Opierając się na koncepcji opracowanej w Danii, przekonuje się hodowców bydła mlecznego na małą skalę, aby przeszli na hodowlę lokalnej wytrzymałej rasy była opasowego (zwierzęta dostarczane są w ramach projektu), którą można wypasać przez cały rok. Zamiast sprowadzać zwierzęta z pastwisk na zimę, zostawia się je na wyżynach w tradycyjnych schronieniach zbudowanych przez rolników z lokalnych surowców.

Koncepcja polega na tym, że po pięciu latach dany rolnik przekazuje innemu rolnikowi taką samą liczbę sztuk bydła, jaką otrzymał, a program jest dalej realizowany, aby zaangażować innych rolników. Chociaż inicjatywa ta nadal jest na etapie pilotażowym, jej wyniki są zachęcające.

Trwają też starania o uzyskanie certyfikatów ekologicznych w odniesieniu do wołowiny, co powinno przynieść rolnikom dodatkowy dochód.

Pop twierdzi, że w ramach tego modelu przekonano już pewne sąsiednie gospodarstwa do zastąpienia produkcji mleka produkcją wołowiny i niewielka liczba sztuk bydła z tych gospodarstw także jest wypasana na niegdyś porzuconych wyżynach. Jeśli chodzi o kwestię różnorodności biologicznej, to według Pop widać już oznaki poprawy składu gatunkowego roślin, chociaż jest to długoterminowa strategia ochrony, która będzie wymagała monitorowania.

W innych regionach Rumunii rolnictwo ekologiczne wciąż jest na etapie rozwijania. W 2009 r. obszar gruntów użytkowanych ekologicznie wynosił 240 000 ha. W sektorze tym panuje tendencja wzrostowa. Zdaniem Pop w okręgu Marmarosz stosunkowo łatwo jest uzyskać certyfikat produkcji ekologicznej, ponieważ tradycyjne praktyki rolnicze doskonale odpo-

wiadają wymogom w zakresie rolnictwa ekologicznego.

Turystyka ekologiczna

Inne ważne inicjatywy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich dotyczą głównie turystyki ekologicznej – sektora, który również doskonale pasuje do dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego okręgu Marmarosz. Godnym uwagi przykładem jest „Maramureș Greenways” – sieć ekologicznych szlaków łączących społeczności oraz obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, która promuje także zdrowe środowisko i styl życia. Pierwszym z tych szlaków jest „Szlak dziedzictwa Marmarosz”, który utworzono w 2006 r. Łączy on siedem obszarów chronionych i kilka wsi posiadających zabudowę tradycyjną (drewniane kościoły wpisane na listę dziedzictwa UNESCO, monumentalne rzeźbione bramy drewniane itp.).

Nowatorskie rozwiązanie stanowią również płatności z tytułu funkcji ekosystemu, polegające na tym, że właściciele i gospodarze gruntów otrzymują zapłatę

Planowanie i przygotowywanie pomysłów **teoretycznie jest bardzo przydatne, ale później trzeba je zastosować w praktyce i sprawić, by działały.**

Edit Pop, koordynator ds. projektów w WWF

za przyjęcie zrównoważonych praktyk rolniczych. Działalność w tej dziedzinie – wspierana w ramach unijnej inicjatywy „Leader” – obejmuje sprzedaż tzw. zielonych produktów, w tym żywności ekologicznej (wołowiny, roślin leczniczych, owoców leśnych i grzybów) oraz certyfikowanych produktów drzewnych pochodzących z lasów o dużej wartości przyrodniczej, jak również ekologiczne usługi takie jak turystyka ekologiczna.

Lokalni producenci otrzymują wsparcie dla swoich produktów i usług, co motywuje ich do kontynuowania praktyk niezbędnych do zachowania cennych krajobrazów tego obszaru.

Podsumowując swoją pracę na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w okręgu Marmarosz, Pop mówi, że największą satysfakcję daje jej oglądanie wyników tej pracy: „Gdy widzisz, że coś się zmienia lub

poprawia, motywuje cię to do dalszych działań”.

Wybiegając w przyszłość, mówi, że trzeba zadbać o osiągnięcie „dobrej równowagi” między ochroną przyrody a rozwojem gospodarczym: „Mamy tradycyjną społeczność, którą bardzo chcemy chronić, i musimy starać się, aby przyszły rozwój gospodarczy był dobrze zaplanowany”.

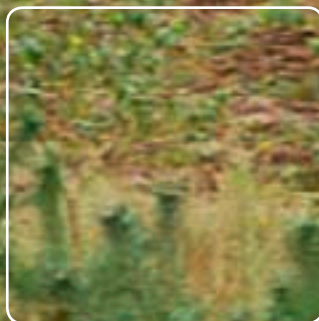
Przydatne linki

Strona internetowa WWF Rumunia (w języku rumuńskim):
<http://romania.panda.org/>

Maramureş Greenways:
<http://www.maramuresgreenways.ro/>

Badania naukowe nad obszarami wiejskimi

Badania naukowe UE
pomagają poprawić
perspektywy
zatrudnienia na
obszarach wiejskich –
projekt SCARLED

Projekt SCARLED – Structural Change in Agriculture and Rural Livelihoods (Zmiany strukturalne w sektorze rolnym i na obszarach wiejskich), finansowany w ramach szóstego programu ramowego Unii Europejskiej i koordynowany przez Instytut Rozwoju Rolnego w Europie Środkowej i Wschodniej im. G. Leibniza (IAMO) ma na celu wzmocnienie obecnej działalności badawczej dotyczącej wyzwań strukturalnych i zatrudnienia na obszarach wiejskich w nowych państwach członkowskich.

Jednym z najważniejszych odkryć projektu była znacząca rola, jaką produkcja rolna całkowicie na własne potrzeby i produkcja rolna częściowo na własne potrzeby odgrywają we wspomaganie, a także w ograniczaniu zmian źródeł dochodu na wsi. W konsekwencji projekt SCARLED umożliwia decydom wykroczenie poza „typowe oceny rynku pracy” i lepsze zrozumienie „serc i umysłów ludzi na wsi, którzy wybrali prowadzenie produkcji rolnej na niewielką skalę, generującej ograniczony dochód”.

Od upadku muru berlińskiego produkcja rolna częściowo na własne potrzeby stała się dla UE i nowych państw członkowskich ważną kwestią polityczną, co było spowodowane utworzeniem milionów małych gospodarstw wskutek postkomunistycznych reform rolnych. Chociaż nie istnieje uzgodniona definicja gospodarstwa rolnego niskotowarowego (ang. *semi-subsistence farm*, SSF), w większości przypadków uważa się, że są to rodzinne gospodarstwa rolne, powiązane z produkcją żywności na własne potrzeby, przy wykorzystaniu minimalnej powierzchni gruntów i minimalnej ilości zakupionych czynników produkcji, a także z niskim stopniem udziału w rynku.

W wielu nowych państwach członkowskich SSF stanowią podstawową strukturę rolnictwa. Dane Eurostatu z 2007 r.¹ wskazują, że pod względem zakresu udziału w rynku: w Słowacji SSF stanowią 93% całkowitej liczby gospodarstw rolnych; na Węgrzech 83%; w Rumunii 81%; na Łotwie 72%; w Bułgarii 70%, a w Słowenii 61%. Podobne wnioski wynikają z danych Eurostatu dotyczących gospodarczego rozmiaru przedsiębiorstw rolnych (gospodarstwa mniejsze niż 1 europejska jednostka wielkości klasyfikuje się jako gospodarstwa rolne nietowarowe, a mniejsze niż 8 europejskich jednostek wielkości klasyfikuje się jako SSF). W 2007 r. w państwach UE-27 istniało 6,4 mln gospodarstw rolnych nietowarowych (ang. *subsistence farm*, SF) oraz 4,7 mln SSF, co razem stanowi 81,1% całkowitej liczby gospodarstw. Jednakże ich całkowity udział w powierzchni użytków rolnych, chociaż znaczący, stanowi znacznie mniejszy odsetek niż w przypadku dużych przedsiębiorstw rolnych.

Sophia Davidova z Uniwersytetu Kent stwierdziła w swoich badaniach, że w całej UE wiele SSF często napotyka bariery przy

Projekt SCARLED: cele i działania

Ze względu na dysproporcje gospodarcze i społeczne, jakie istnieją pomiędzy nowymi państwami członkowskimi a państwami UE-15, główne cele projektu SCARLED obejmują:

- analizę procesu restrukturyzacji sektora rolnictwa i społeczno-gospodarczej transformacji obszarów wiejskich w nowych państwach członkowskich, ze szczególnym naciskiem na pięć krajów stanowiących studia przypadku (Bułgarię, Węgry, Polskę, Rumunię, Słowenię);
- analizę zespołu okoliczności towarzyszących sukcesom na obszarach wiejskich w wybranych państwach UE-15 w okresie przed poprzednimi rozszerzeniami (np. w Austrii, Irlandii, nowych niemieckich krajach związkowych, Hiszpanii i Szwecji), aby określić najlepsze praktyki i opracować zalecenia dla nowych państw członkowskich.

wejściu na rynek, a w rezultacie znaczna część ich produkcji rolnej nie jest sprzedawana. Główne tego przyczyny wynikają z kosztów prowadzenia działalności i niemożności spełnienia norm dotyczących rolnictwa lub higieny żywności. Ponadto, jak już wspomniano, SSF produkują żywność również na swoje własne potrzeby konsumpcyjne, a nie posiadając zbyt wiele gotówki, mają ograniczony dostęp do źródeł świeżych produktów w odizolowanych społecznościach wiejskich, jak również dlatego, że rolnicy z tych gospodarstw lubią prowadzić styl życia powiązany z produkcją własnej żywności.

¹ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/data/database>

Jednakże pomimo niskiego potencjału zarobkowego SSF są uważane za bufor chroniący przed ubóstwem bezwzględnym, szczególnie w nowych państwach członkowskich, które mają słabe siatki bezpieczeństwa socjalnego, mało rentowną gospodarkę rolną i ograniczone możliwości zatrudnienia poza sektorem rolniczym. W wyniku tego Gertrud Buchenrieder i Judith Moellers (IAMO) twierdzą, że chociaż produkcja rolna częściowo na własne potrzeby nie stanowi rozwiązania w walce z ubóstwem, to może pomóc w złagodzeniu najpoważniejszych form deprecjacji.

Chociaż produkcja ta może pełnić rolę bufora chroniącego przed skrajnym ubóstwem na obszarach wiejskich, jednocześnie postrzega się ją jak przeszkodę w szerszych zmianach strukturalnych i w rozwoju rolnictwa. Jednym z głównych problemów w kilku nowych państwach członkowskich jest fakt, że obszary

wiejskie są zdominowane przez SSF, które prowadzone są przez nisko wykwalifikowanych i starzejących się rolników, a to często blokuje rozwój większych gospodarstw.

Przyjmując, że produkcja rolna częściowo na własne potrzeby nie zapewnia obszarom wiejskim dynamiki gospodarczej, dlaczego w ramach publicznych strategii politycznej jak dotąd nie udzielano wystarczającego wsparcia? Istniały przeszkody w kierowaniu pomocy specjalnie do SSF, ponieważ często nie spełniają one kryteriów kwalifikowalności. Ponadto osiągnięcie postępów nadal utrudniają inne zagadnienia administracyjne i podatkowe, np. w Rumunii w 2008 r. 3 mln gospodarstw rolnych nietowarowych i niskotowarowych nie kwalifikowało się do uzyskania dofinansowania. Bardziej konkurencyjny i opłacalny sektor rolnictwa byłby oczywiście pożądany, jednak Buchenrieder i Moellers podkreślają,

że rozwiązanie również zależy od „dostępnego na wsi lokalnego zatrudnienia poza sektorem rolnictwa”. Co napawa optymizmem, w ramach badania stwierdzono, że praca na własny rachunek poza sektorem rolnictwa jest postrzegana jako potencjalna opcja, przy czym wielu rolników dąży do działalności w sektorach o niskich barierach wejścia, takich jak prowadzenie sklepu, przetwarzanie żywności i transport. Jednakże główną przyczyną podejmowania pracy na własny rachunek oparta jest raczej na „motywacji wywołanej problemami” niż na „motywacji wywołanej zapotrzebowaniem na miejsca pracy poza rolnictwem”, co odzwierciedla brak dynamiki gospodarczej w wielu z tych obszarów.

Biorąc pod uwagę wyzwania, przed którymi stoją nowe państwa członkowskie, w ramach projektu SCARLED oceniono „przykłady sukcesu na obszarach wiejskich” z krajów UE-15, które mogą

dostarczyć pewnej wiedzy przydatnej w kształtowaniu polityki rozwoju obszarów wiejskich. Ustalono, że wiele efektywnych rozwiązań politycznych, a także pozytywne czynniki wewnętrzne i zewnętrzne to niektóre podstawowe elementy, jeśli chodzi o wywoływanie zmian na obszarach wiejskich. Choć kombinacje tych elementów były odmienne w każdym studium przypadku, to pokazują one pewne ważne tendencje i doświadczenia, które mogą wspomóc konstruktywny rozwój w nowych państwach członkowskich. Na przykład irlandzki region Border, Midland and Western oraz niemiecka Stara Marchia (północna część kraju związkowego Saksonia-Anhalt) otrzymały wsparcie ze strony dużych instytucji, które pomogły im w uzyskaniu i dystrybucji środków unijnych. W Tyrolu w Austrii, w Nawarrze w Hiszpanii i w Starej Marchii w Niemczech z powodzeniem wdrożono terytorialne i zintegrowane rodzaje podejścia do

rozwoju obszarów wiejskich, aby zaspokoić szersze potrzeby regionów wiejskich. Wszystkie te regiony otrzymały bodziec wynikający z powiększenia kapitału społecznego, wykorzystania podejścia oddolnego i zaangażowania społeczności lokalnych.

W konsekwencji w projekcie SCARLED kładzie się nacisk na szereg rozwiązań politycznych mających na celu lepsze dostosowanie polityki rozwoju obszarów wiejskich do kontekstu gospodarczego i społecznego, w którym polityka ta funkcjonuje. Obejmuje to także uznanie, choć wnioski te nie mają wyczerpującego charakteru, że nie istnieje jeden wyjątkowy model zarządzania rozwojem obszarów wiejskich, a polityka w tej dziedzinie musi być dostosowana do lokalnych potrzeb, aby można było budować zdolności, zwiększać poziom uczestnictwa i mobilizować zasoby. Oprócz tego konieczna jest reforma WPR wychodząca

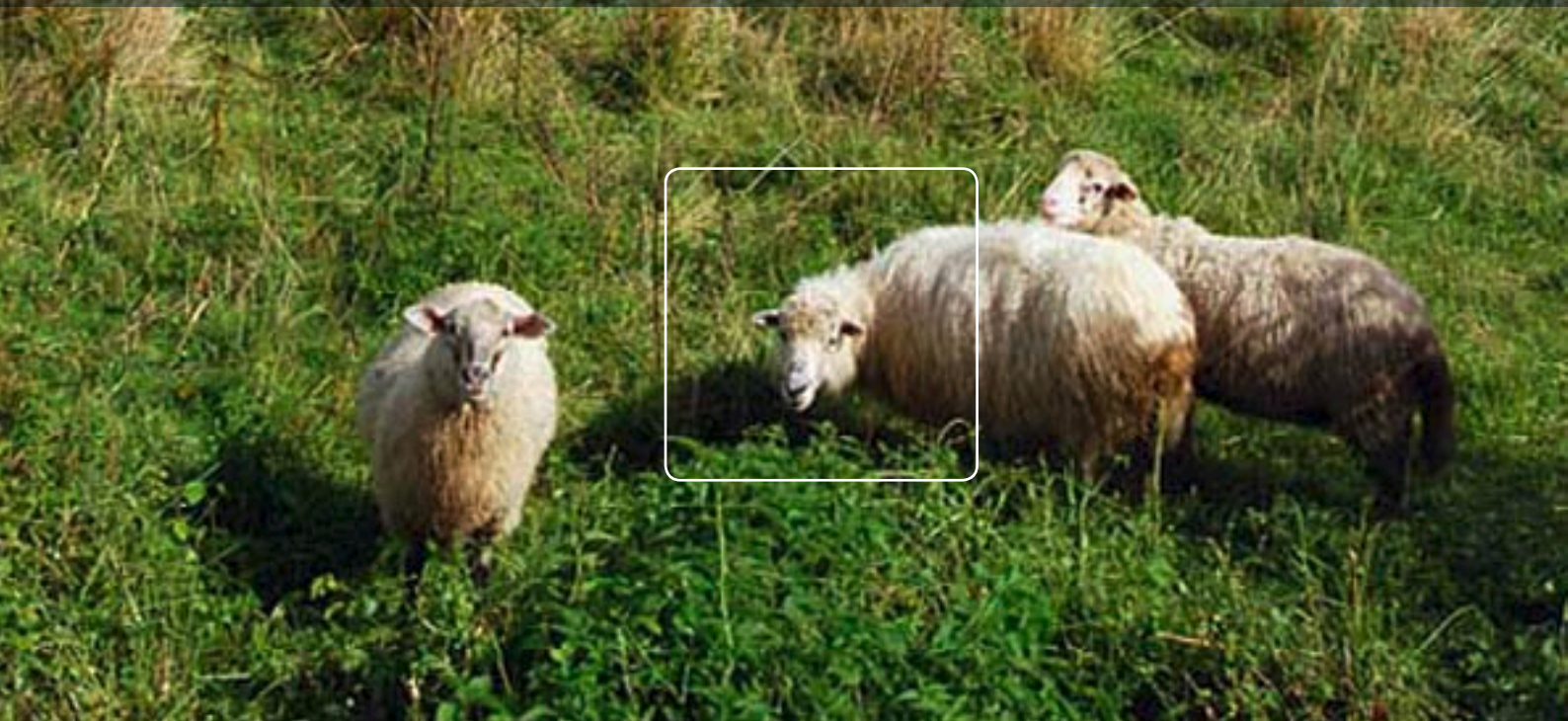
naprzeciw dynamice nowych państw członkowskich, co obejmuje wsparcie w zakresie dostarczania dóbr publicznych przy jednoczesnym uwzględnieniu poprawy konkurencyjności i tego, że działania należy adresować w szczególności do SF i SSF. Dlatego też Davidova uważa, że „konieczne są kreatywne decyzje polityczne”, które zapewniłyby produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby wyraźną rolę w znacznie bardziej zintegrowanej wizji rozwoju obszarów wiejskich, tak aby można było wspierać działalność turystyczną, zrównoważone praktyki rolnicze i lokalną produkcję żywności.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej projektu SCARLED: <http://www.scarled.eu>

Usługi społeczne
w gospodarstwach
wielofunkcyjnych –
projekt SOFAR

W całej Europie rolnictwo zaangażowane społecznie nadal przyciąga uwagę stron zainteresowanych rozwojem obszarów wiejskich. Najnowszy projekt badawczy dostarczył pewnych przydatnych rozwiązań w tej dziedzinie, prowadzących zarówno do włączenia społecznego, jak i do korzyści gospodarczych wynikających z istnienia gospodarstw wielofunkcyjnych.

Projekt SOFAR – Social Services in multifunctional farms (Usługi społeczne w gospodarstwach wielofunkcyjnych) był realizowany w okresie od maja 2006 r. do 2009 r. Był to projekt badawczy finansowany w ramach szóstego programu ramowego UE na rzecz badań i rozwoju technologicznego. Jego celem było sprecyzowanie wniosków politycznych w odniesieniu do środków pomocowych dla rolnictwa wielofunkcyjnego w dziedzinie włączenia społecznego. Rolnictwo zaangażowane społecznie jest przykładem innowacyjnej reakcji na zmieniające się struktury gospodarcze i łączy zagadnienia ważne dla wszystkich społeczeństw. Takie zmiany mają wpływ na rolnictwo i takie sektory, jak zdrowie, opieka, edukacja i zatrudnienie.

Pod względem praktycznym termin „rolnictwo zaangażowane społecznie” odnosi się zazwyczaj do tych praktyk, których celem jest promowanie działalności edukacyjnej służącej rehabilitacji osób w niekorzystnej sytuacji i opiece nad nimi. Osoby te to np. niepełnosprawni umysłowo i fizycznie, skazani, osoby uzależnione od narkotyków, nieletni, migranci itd. Usługi te jednak obejmują także działania na obszarach wiejskich dotyczące dzieci i osób starszych.

„Wartością dodaną rolnictwa zaangażowanego społecznie jest możliwość zintegrowania osób w niekorzystnej sytuacji ze społecznością, w której ich osobiste

zdolności są cenione i rozwijane” – mówi Francesco Di Iacovo, koordynator projektu SOFAR.

Głównym celem projektu było wspieranie tworzenia nowego środowiska instytucjonalnego dla rolnictwa zaangażowanego społecznie lub opiekuńczego, a także dostarczenie specjalistom i podmiotom działającym na obszarach wiejskich wyników badań oraz zebranie z obszaru Europy różnych doświadczeń na potrzeby porównania, wymiany i koordynacji doświadczeń i starań. Celem projektu było także zebranie najważniejszych zainteresowanych stron i badaczy zajmujących się rozwojem obszarów wiejskich i utworzenie platformy dla rolnictwa zaangażowanego społecznie, tak aby zaplanować i wesprzeć nowe rozwiązania w ramach przyszłej polityki na szczeblu europejskim i regionalnym.

Projekt był promowany przez kilka organizacji europejskich. Udział w nim wzięło około 20 badaczy z Włoch, Holandii, Niemiec, Belgii, Francji, Słowenii i Irlandii. Podzielony był na cztery etapy: 1) zbieranie i analizowanie faktów, 2) rozwój krajowych lub regionalnych platform, 3) tworzenie platform europejskich oraz 4) działania związane z komunikacją i rozpowszechnianiem wyników.

W całej Europie można znaleźć przykłady związku pomiędzy praktykami rolniczymi a działaniami związanymi z włączeniem społecznym. Takie inicjatywy w dziedzinie

włączenia społecznego są zazwyczaj przeprowadzane odrębnie, czemu często sprzyja wspólny interes, przeważnie niewidocznie. W rzeczywistości ta niewidzialność odzwierciedla brak zdefiniowanych ram prawnych lub instytucjonalnych w odniesieniu do rolnictwa zaangażowanego społecznie.

Rolnictwo zaangażowane społecznie rozwija się jednak nadal i zwiększa swoją dynamikę poprzez przyciąganie większej uwagi różnych zainteresowanych stron. W niektórych krajach, np. w Holandii, rolnictwo zaangażowane społecznie stało się prawnie uznaną i sformalizowaną formą działalności.

Ostatnio pojawiło się nowe, rozpowszechnione wyobrażenie o rolnictwie i zasobach naturalnych, przyczyniające się do wzrostu zainteresowania korzystnym wpływem przestrzeni naturalnej i obszarów rolniczych na społeczny, fizyczny i psychologiczny dobrostan ludzi. Co ciekawe, instytucje opieki zdrowotnej przyczyniają się do rozwoju tego podejścia poprzez szukanie alternatywnych praktyk w odniesieniu do metod leczenia, osadzonych w kontekście społecznym.

Z perspektywy rolników rolnictwo zaangażowane społecznie stanowi możliwość różnicowania działalności i określenia własnej roli w kontekście społecznym. Połączenie praktyk rolniczych i usług społecznych może również pomóc rolnikom

w uzyskaniu nowych źródeł dochodu, jak również stworzyć bardziej wyrazisty wizerunek rolnictwa i sprzyjać rozwijaniu nowych relacji między mieszkańcami obszarów wiejskich i miejskich.

Jednak nadal rolnictwo zaangażowane społecznie jest niespójne w większości krajów i na poziomie europejskim. Rozwija się ono w oparciu o wolontariat oraz działania oddolne i jest pozbawione wsparcia ze strony określonych dziedzin polityki czy ram instytucjonalnych. Istnieje wyraźna potrzeba ulepszenia sposobu świadczenia usług społecznych przez wielofunkcyjne gospodarstwa i poprawienia ich jakości. Tworzenie lepiej zdefiniowanego i stabilniejszego „systemu” rolnictwa zaangażowanego społecznie wydaje się być procesem długofalowym, ewolucyjnym i angażującym wiele podmiotów, który należy oprzeć na doświadczeniu tych podmiotów wiejskich, które już mają doświadczenie w tym zakresie.

Jednocześnie wizja procesu rozwoju i „normalizacji” rolnictwa zaangażowanego społecznie powinna umożliwić uniknięcie utraty pierwotnego ducha i wartości, takich jak solidarność i odpowiedzialność, które stanowią podstawę większości

pionierskich doświadczeń. Oczywiście jest zatem, że tworzenie nowego instytucjonalnego środowiska dla rolnictwa zaangażowanego społecznie wymaga najwyższej uwagi, co oznacza konieczność zaangażowania różnych podmiotów w dialog i zapewnienia w szczególności aktywnego udziału byłych i obecnych protagonistów tego ruchu.

Jeśli chodzi o rezultaty, to w ramach projektu SOFAR opracowano różne sprawozdania, biuletyny informacyjne i materiały prasowe zawierające opis i analizę cech rolnictwa zaangażowanego społecznie. Ponadto projekt doprowadził do powstania wykazu podmiotów wiejskich, tj. gospodarstw zaangażowanych społecznie, zainteresowanych stron trzecich, a także krajowych i regionalnych oraz europejskich strategii na rzecz innowacji. Powstały także strona internetowa, książka i film dokumentalny, przy czym książka i film zawierają przykłady ze studiów przypadku.

Na drugim etapie projektu SOFAR opracowano proces tworzenia platformy uczestnictwa. Platforma ta oparta była na platformach krajowych i regionalnych w każdym z uczestniczących państw oraz na wspólnej sieci w Brukseli, składającej się z przedstawicieli wszystkich krajów.

Mechanizm ten umożliwił wymianę większej ilości informacji i opracowanie polityki.

Nadal jednak istnieje wiele przeszkód, które utrudniają rozpowszechnienie rolnictwa zaangażowanego społecznie. Między innymi temat ten nie wpasowuje się dobrze w jeden konkretny obszar polityki, a raczej dotyka kilku kwestii politycznych, np. planowania, rolnictwa, zagadnień społecznych i zdrowotnych. Z tego względu główne zainteresowane strony nie chcą przyjąć pełnej odpowiedzialności za rozwój rolnictwa zaangażowanego społecznie w ramach swojego programu. Ponadto rolnictwo zaangażowane społecznie jest kwestią mało propagowaną i istnieje duża potrzeba poszerzania wiedzy i rozpowszechniania informacji na jej temat.

„Poszerzanie wiedzy i wspólne podejście do kształtowania polityki zarówno na poziomie krajowym, jak i UE są potrzebne, aby rolnictwo zaangażowane społecznie uzyskało lepszą pozycję” – mówi Deirdre O'Connor, była członkini zespołu ds. projektu SOFAR (Irlandia) i ekspertka ds. rolnictwa zaangażowanego społecznie przy Punkcie Kontaktowym Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Ogólna definicja rolnictwa zaangażowanego społecznie nie została jeszcze w Europie uzgodniona. Obecnie nadal istnieją różne sposoby określania tego zjawiska (rolnictwo dla zdrowia, opieka ekologiczna, rolnictwo zaangażowane społecznie, terapia ogrodnictwem i ekologiczne programy opieki społecznej i zdrowotnej) i stosowania rolnictwa lub ogrodnictwa do celów społecznych i zdrowotnych. Aby rozwinąć wyraźny, spójny i silny sektor na szczeblu europejskim, potrzebna jest wspólna europejska perspektywa, oparta na doświadczeniu, zainteresowaniu i wiedzy uzyskanych od zainteresowanych stron z obszarów wiejskich różnych państw członkowskich.

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich gromadziła takie dowody, mając na celu propagowanie sposobu, w jaki rozwój obszarów wiejskich może wspomóc rolnictwo zaangażowane społecznie za pośrednictwem sieci kontaktów na szczeblu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym, przez porównywanie i rozpowszechnianie użytecznych przykładów i doświadczeń.

Wyniki tych inicjatyw i rezultaty badań przeprowadzonych w ramach projektów takich jak SOFAR mogą zapewnić zasadnicze zrozumienie, wskazówki i wsparcie, które będą wspomagać zmiany na obszarach wiejskich. Ważny jest dostęp

do praktycznych informacji i wiedzy, które mogą promować ściślejszy związek między rolnictwem a wyzwaniami społecznymi, wprowadzanie innowacji oraz zrównoważone łączenie produkcji rolnej z usługami społecznymi, edukacyjnymi i w zakresie włączenia społecznego.

Przydatne linki

Strona internetowa projektu SOFAR: <http://sofar.unipi.it>

Rolnictwo dla zdrowia – międzynarodowa grupa badaczy i ekspertów w dziedzinie opieki ekologicznej, gospodarstw uzdrowiskowych i innych inicjatyw dotyczących opieki specjalnej w ekologicznym środowisku: <http://www.farmingforhealth.org/>

Książka o rolnictwie dla zdrowia pod redakcją badaczy z Centrum Badawczego Uniwersytetu Wageningen: http://library.wur.nl/frontis/farming_for_health

COST – Ekologiczna opieka w rolnictwie: <http://www.umb.no/greencare>

Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich

Rola technologii
informacyjno-
-komunikacyjnych
we wspieraniu
zatrudnienia
i zmniejszaniu
wykluczenia społecznego

Wiele wiejskich regionów Europy nadal pozostaje w tyle pod względem infrastruktury technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), ale istnieją plany i strategie mające na celu zmianę tej sytuacji.

Hiuma (Hiiumaa) jest drugą co do wielkości wyspą Estonii. Położona jest na zachód od lądu stałego i ma powierzchnię prawie 1000 km², ale zamieszkuje ją zaledwie 11 000 osób, przez co gęstość zaludnienia jest bardzo niska – 10,9 na km². Jest to nizinna wyspa, na której znajdują się rozległe lasy, bagna spowite mgłą i długie piaszczyste plaże. Uważana jest za piękne i zdrowe miejsce do życia.

Ale Hiuma stoi też przed problemami dotyczącymi obszarów odizolowanych. Mieszkańcy wyspy tradycyjnie pracowali jako marynarze i rolnicy, ale w miarę przystosowywania się do nowoczesnej gospodarki doszło do podziału ich działalności na produkcję na małą skalę i na turystykę. To oznacza konieczność przewyższenia problemów logistycznych i marketingowych. Towary muszą być transportowane z wyspy, a turyści

muszą mieć możliwość dotarcia na wyspę. W obu przypadkach zasadnicze znaczenie ma wymiana informacji o tym, co Hiuma może zaoferować.

Zagadnienie włączenia społecznego również stanowi wyzwanie. Obszary wiejskie w całej Unii Europejskiej narażone są na utratę możliwości, jakie zapewnia nowoczesne społeczeństwo, ponieważ dostarczanie usług, w tym niezwykle istotnych usług edukacyjnych, jest na nich trudniejsze niż na obszarach miejskich. Jak zauważyła Komisja Europejska w dokumencie roboczym z marca 2009 r. na temat technologii informacyjno-komunikacyjnych na obszarach wiejskich, „znacząca większość ludności zamieszkującej tereny wiejskie korzysta z bardziej kosztownych usług o niższej jakości”.

Dlatego też na obszarach wiejskich takich jak Hiuma istnieje zapotrzebowanie na infrastrukturę TIK. Komisja Europejska uwzględniła to w swojej strategii rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013, której głównym celem jest zapewnienie lepszego dostępu do TIK. W marcu 2009 r. opublikowano dokument roboczy wraz z komunikatem Komisji „Lepszy dostęp do najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych na obszarach wiejskich”. Stwierdza się w nim, że lepszy dostęp do TIK może połączyć obszary wiejskie z głównym nurtem gospodarki i przewyższyć problemy spowodowane izolacją.

TIK mogą zwiększyć konkurencyjność tradycyjnych sektorów wiejskich, takich jak rolnictwo i leśnictwo, np. przez zapewnienie rolnikom stałego dostępu do najnowszych cen surowców rolnych, a przedsiębiorcom – większych możliwo-

ści założenia nowego przedsiębiorstwa (np. firmy świadczącej usługi internetowe). Dzięki ułatwieniu dostępu obszarów wiejskich do usług edukacyjnych i innych TIK mogą także sprzyjać włączeniu społecznemu.

Wyzwanie w zakresie zapewnienia dostępu szerokopasmowego

Trudności związane z TIK na obszarach wiejskich obrazują dane statystyczne z 2007 r., z których wynika, że na obszarach miejskich 98% ludzi mogło abonować szerokopasmowe łącze internetowe, ale na obszarach wiejskich odsetek ten wynosił średnio 70%. Ta przepaść pod względem TIK jest w Estonii ewidentna. Kristine Hindriks z departamentu ds. rozwoju obszarów wiejskich estońskiego Ministerstwa Rolnictwa mówi, że w 2009 r. 63% wszystkich estońskich gospodarstw domowych miało dostęp do Internetu, ale na obszarach wiejskich odsetek ten wynosił tylko 56%.

Ponadto Hindriks twierdzi, że „różnica jest większa, gdy porównamy prędkość i jakość połączenia z Internetem”. W latach 2006 i 2007 Estonia utworzyła sieć obejmującą większość jej terytorium, ale, jak dodaje Hindriks, „brakuje zdolności utrzymania kroku rozwojowi usług i potrzeb”. Obecnie nacisk kładzie się na sieci dostępu szerokopasmowego, ale świadczenie takich usług na obszarach wiejskich nie jest opłacalne. Z tego względu rząd estoński rozpoczyna program przewidujący instalację do 2015 r. około 6000 km sieci światłowodowej, zapewniającej dostęp szerokopasmowy 98% Estończyków.

Po drugiej stronie Europy, w znacznie gęściej zaludnionej Wielkiej Brytanii, obszary wiejskie doświadczają podobnych trudności. Chris Wynne-Davies, kierownik ds. społeczności wiejskich w Komisji ds. Społeczności Wiejskich mówi, że „to bardzo ważna kwestia z różnych powodów. Tam, gdzie istnieje dobry dostęp do TIK, przedsiębiorstwo może być ulokowane gdziekolwiek”.

Postępujące wyludnianie jest problemem dla gospodarki wielu obszarów wiejskich. W przeszłości było ono wywoływane przez takie czynniki jak brak miejsc pracy lub mieszkań. Obecnie jednak brak TIK stanowi powód opuszczania obszarów wiejskich przez ludzi, ponieważ, według Wynne-Davies, „TIK są teraz aż tak istotne”.

W połowie 2009 r. Komisja ds. Społeczności Wiejskich opublikowała opracowanie, w którym stwierdzono, że „ludzie na obszarach wiejskich Anglii są zagrożeni koniecznością ciągłego nadrobienia cyfrowego zapóźnienia”. W opracowaniu tym określono *not-spots* – miejsca w Anglii, w których dostęp szerokopasmowy jest bardzo słaby. W publikacji tej stwierdza się, że „ludzie, którzy najprawdopodobniej skorzystają z inwestycji związanych z następną generacją łączności szerokopasmowej, niemal wyłącznie mieszkają na obszarach wysoko zurbanizowanych”.

Fundusz na rozwój łączy szerokopasmowych

Za pośrednictwem europejskiego planu naprawy gospodarczej Komisja Europejska oferowała dodatkowe środki państwom członkowskim, które próbują przezwyciężyć wspomniane trudności związane z TIK. Plan ten dał państwom członkowskim dostęp do 1,02 mld euro dodatkowych środków na wsparcie rozwoju łączy szerokopasmowych oraz, w zależności od decyzji danego państwa członkowskiego, na rozwiązywanie nowych problemów, takich jak: zmiana klimatu, gospodarka wodna, różnorodność biologiczna i produkcja ekologicznej energii na obszarach wiejskich. Ten dodatkowy budżet dodano do istniejących programów rozwoju obszarów wiejskich, które odpowiednio zmodyfikowano w okresie od lipca 2009 r. do stycznia 2010 r. W trakcie wspomnianej zmiany programowania wykorzystano łącznie 360 mln euro na zapewnienie

szerokopasmowego dostępu, przy czym największe kwoty otrzymały Włochy, Polska i Grecja. Pozostałe kraje ustaliły inne priorytety.

Na wyspie Hiuma korzyści płynące z nowoczesnych TIK są już wysoko doceniane. Dostęp szerokopasmowy umożliwia konsultantowi ds. środowiska i fotografowi Toomasowi Kokovkinowi prowadzić z wyspy różne rodzaje działalności. Kieruje on organizacją Arhipelaag, która działa na rzecz promowania zrównoważonego stylu życia na estońskich wybrzeżach i wyspach. Arhipelaag bierze udział w szeregu projektów dotyczących ochrony przyrody i planowania.

Kokovkin mówi, że na wyspie Hiuma wcześniej uzmysłowiono sobie korzyści wynikające z TIK i rozpoczęto tworzenie publicznych ośrodków internetowych już w latach 90. XX wieku. Komunikacja internetowa umożliwiła organizacji Arhipelaag „opracowanie w latach 90.

XX wieku cyfrowych map Afryki i Ameryki Południowej dla szwedzkiego przedsiębiorstwa bez konieczności odbycia nawet jednego spotkania się z pracodawcą”.

Na wyspie Hiuma infrastruktura TIK jest mniejszym problemem niż na innych obszarach wiejskich UE. Niemniej jednak Kokovkin mówi, że młodzież opuszcza wyspę, aby kontynuować edukację. Dlatego też dostęp szerokopasmowy jest sposobem zachęcania ich do powrotu lub zachęcania innych osób, aby przeprowadziły się na wyspę. Twierdzi, że w niektórych przypadkach musi się zmienić również nastawienie ludzi. Chociaż infrastruktura TIK jest wprowadzana w coraz większym stopniu, to niektórzy pracodawcy „chcą, żeby ich pracownicy siedzieli w pokoju obok, nie na odległej wyspie”. Jednak w miarę rozwoju TIK i przy wsparciu ze strony UE, oraz gdy korzyści wynikające z łączności szerokopasmowej staną się dla wszystkich oczywiste, może to nastawienie ulegnie zmianie.

Ocena programów rozwoju obszarów wiejskich – wpływ zatrudnienia i aspektów społecznych

Europejska Sieć Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich, której zadaniem jest wspieranie państw członkowskich w dokonywaniu oceny programów rozwoju obszarów wiejskich w okresie programowania 2007–2013, opublikowała ostatnio dwa dokumenty robocze na temat sposobu oceniania wpływu. Są one zatytułowane: a) „Approaches for assessing the impacts of the Rural Development Programmes in the context of multiple intervening factors” (Sposoby oceny wpływu programów rozwoju obszarów wiejskich w kontekście różnych czynników) oraz b) „Capturing impacts of »Leader« and of measures to improve Quality of Life in rural areas” (Wpływ programu „Leader” i środków służących poprawie jakości życia na obszarach wiejskich). Stanowią one uzupełnienie wytycznych zawartych we wspólnych ramach monitorowania i oceny oraz poradnika opracowanego w odniesieniu do tych ram¹; wytyczne te stanowią podstawę oceny PROW. Stosowanie metod opisanych w tych dokumentach roboczych nie jest obowiązkowe. Mają one służyć pomocą osobom odpowiedzialnym za ocenę w państwach członkowskich. Poniżej pokrótce podsumowano główne kwestie związane z oceną wpływu zatrudnienia.

W państwach UE-27 większość ludności mieszka na obszarach wiejskich, które generują 45% wartości dodanej brutto i dają zatrudnienie 53% siły roboczej na tych obszarach. W większości przypadków tworzenie miejsc pracy i poziomy dochodu pozostają jednak w tyle za obszarami miejskimi, co wiąże się z wyższym zagrożeniem ubóstwem. Z tego względu opracowano liczne krajowe i europejskie rozwiązania polityczne, które bezpośrednio lub pośrednio mają wpływ na zatrudnienie i inne społeczne aspekty życia na wsi.

W przeciwieństwie do innych rozwiązań politycznych, takich jak fundusze strukturalne, w rozporządzeniu w sprawie rozwoju obszarów wiejskich i w przewidzianych w nim PROW kwestie

zatrudnienia uwzględnione są w ramach dwóch perspektyw: po pierwsze, przez rozpoczęcie od utworzenia bazy rolniczej i próbowanie różnicowania w kierunku działalności gospodarczej w sąsiednich sektorach na obszarach wiejskich, a po drugie – przez wspieranie zakładania nierolniczych mikroprzedsiębiorstw, w tym turystycznych. Aspekty społeczne, uwzględnione głównie w ramach środków osi 3 i 4, obejmują utrzymanie jakości życia na obszarach wiejskich, a także działania szkoleniowe i informacyjne. Działania objęte wsparciem to małe projekty, które w dużej mierze rozproszone są na całym obszarze wiejskim.

Wpływ polityki rozwoju obszarów wiejskich na zatrudnienie należy mierzyć za pomocą wskaźnika wpływu „tworzenie miejsc pracy” służącego do obliczania ekwiwalentu pełnego czasu pracy netto w utworzonych miejscach pracy. W ten sposób zatrudnienie uwzględniane jest w PROW jako zwiększenie przedsiębiorczości osób pracujących w sektorze rolnictwa i poprawienie możliwości zakładania mikroprzedsiębiorstw, które mogą prosperować w warunkach wiejskich. Inne aspekty zatrudnienia ujęte w programie włączenia społecznego (takie jak niedyskryminacja i równouprawnienie płci) brane są pod uwagę w PROW, ale nie stanowią głównego punktu przy ocenianiu wdrożenia tych rozwiązań politycznych. Dlatego też wspólne ramy monitorowania i oceny dotyczą wpływu społeczno-ekonomicznego pod względem wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy i wydajności pracy².

Wyzwania pod względem metodyki oceny wpływu PROW

Ponieważ jedynie niektóre dostępne środki na rzecz rozwoju obszarów wiejskich

skupiają się konkretnie na tworzeniu miejsc pracy (np. „różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „wsparcie dla tworzenia i rozwoju działalności gospodarczej”, „zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką” oraz „podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”), monitorowanie wpływu na zatrudnienie stanowi pewną trudność. Środki te mogą mieć wpływ pozytywny, negatywny lub nie mieć żadnego wpływu na zatrudnienie. Należy je właściwie uwzględnić w celu oszacowania wpływu netto.

Ocena środków politycznych stanowi wyzwanie zasadniczo ze względu na fakt, że wpływu interwencji nie można zaobserwować bezpośrednio. Nie wiemy, jak podmioty, które wspiera dana polityka, poradziłyby sobie bez niej. Techniki pomiarowe dążą do możliwie jak najbardziej precyzyjnego mierzenia wpływu rzeczywistego przez zestawianie beneficjentów polityki z podobnymi podmiotami, które nie otrzymały wsparcia, i porównywanie ich rozwoju w perspektywie czasowej. Określenie takiej sytuacji „alternatywnej” uważa się za podstawowy element projektu ilościowej oceny wpływu, co ma na celu zagwarantowanie, że oceny tendencyjne ograniczone są do minimum. Wymaga to także właściwego określenia poziomu odniesienia na początku realizacji danej interwencji politycznej. W tym przypadku na potrzeby oceny pojedynczych środków dostępne są metody ekonometryczne (quasi-eksperymentalne). Wyzwania w zakresie ilościowej oceny pewnych środków na rzecz rozwoju obszarów wiejskich mogą polegać np. na tym, że próba beneficjentów jest zbyt mała na przeprowadzenie analizy ilościowej bądź że wykorzystanie danego środka jest tak powszechne, że nie można znaleźć znaczącej próby odpowiednich podmiotów niebędących jego beneficjentami.

Wyzwaniem jest również uwzględnienie wszystkich rodzajów wpływu zewnętrznego w celu oszacowania wpływu netto, który można przypisać konkretnej interwencji. Ten zewnętrzny wpływ może być

1 http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/eval/index_en.htm

2 Zob. definicja terminów w dokumencie roboczym sieci eksperckiej ds. oceny „Approaches for assessing the impacts of the RDPs in the context of multiple intervening factors” (http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=EB43A527-C292-F36C-FC51-9EA5B47CEDAE).

pozytywny lub negatywny, bezpośredni lub pośredni, w skali mikro lub makro, przy czym w celu ustalenia wpływu netto ta ostatnia cecha wymaga zastosowania uzupełniających metod oceny. Wpływ zewnętrzny, który jest szczególnie istotny w przypadku programów rozwoju obszarów wiejskich, może np. wynikać z innych programów, takich jak fundusze strukturalne, lub zewnętrznych wstrząsów gospodarczych, które mogą mieć różnorodne skutki dla rozwoju beneficjentów i podmiotów niebędących beneficjentami. Aby zmierzyć wpływ netto, należy od wpływu brutto odjąć wartość zmian, które wystąpiłyby w przypadku braku interwencji publicznej, bądź dodać tę wartość.

Powyższe metody można zastosować w przypadku ustanowionych wcześniej działań, w odniesieniu do których dostępne są wystarczające dane, a jeżeli takich danych nie ma, można je również zebrać za pomocą szczegółowych badań sondażowych. Dochodzimy tu do pytania, kiedy i w jakiej sytuacji należy stosować metody ilościowe i jakościowe. Aby uzyskać na nie odpowiedź, przydatne może być rozważenie poniższych dwóch podstawowych pytań dotyczących oceny:

a) pytanie „w jakim stopniu dana polityka działa?” wymaga zastosowania głównie podejścia ilościowego, ponieważ przedmiotem zainteresowania jest w tym przypadku wpływ całościowy³ i dzięki takiemu podejściu łatwiej jest uzyskać ocenę mniej tendencyjną. Jeżeli zatem dane są dostępne, należy je wykorzystać. Korzystne byłoby również zainwestowanie w bardziej złożone monitorowanie danych dotyczących środków na rzecz rozwoju obszarów wiejskich obejmujących dużą liczbę beneficjentów (np. pomoc w zakresie inwestycji w gospodarstwa rolne, różnicowanie działalności, szczególnie w celu określenia scenariuszy kontrfaktycznych). Aby udostępnić podmiotom odpowiedzialnym za ocenę zbiory danych i poprawić jakość danych już zgromadzonych, czasami wystarczyłoby po prostu przeanalizować przepisy w dziedzinie ochrony danych. Metody ilościowe mają

jednak również swoje wady – jako że mierzą jedynie wpływ ostateczny, nie pokazują nam, jak działają interwencje i jak należy je realizować, aby osiągnąć pożądany skutek. W przeszłości w przypadku braku danych podmioty odpowiedzialne za ocenę często próbowały odpowiedzieć na to pytanie za pomocą metod jakościowych lub półilościowych, lecz z większym lub mniejszym powodzeniem. Ze względu na obecne ograniczenia dotyczące danych podmioty te powinny być w stanie zastosować je do oceny pewnych środków w ramach osi 1 i 2.;

b) pytanie „jak działa dana polityka?” wymaga zastosowania podejścia jakościowego, ponieważ jego zaletą jest uwydatnienie szczegółowych i „rozmytych” informacji, aby zagwarantować wyciąganie doświadczeń z danego procesu i uwzględnienie wpływu, który zostałby przeoczony w przypadku podejścia czysto ilościowego. Dane jakościowe są niezbędne, jeśli chce się zrozumieć mechanizmy utrudniania lub ułatwiania tworzenia lub utrzymywania miejsc pracy w ramach wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. W odniesieniu do środków osi 3 i 4 w dokumencie roboczym dotyczącym metodyki pt. „Capturing impacts of »Leader« and of measures to improve Quality of Life in rural areas”, opracowanym przez Europejską Sieć Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich, sugerowane jest wspólne podejście, o bardzo jakościowym charakterze, które służy uwzględnieniu rozproszonego wpływu oczekiwanego wskutek interwencji opartych na złożonych pojęciach takich jak jakość życia.

Dostępność danych dotyczących wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i konsekwencje wyboru metod

Często nie przeprowadza się ilościowych ocen wpływu, ponieważ ich wartość jest kwestionowana. Wynika to z faktu, że wsparcie na rzecz rozwoju obszarów jest bardzo różnorodne, systemy monitorowania danych czasami nie zaspokajają

³ Wpływ całościowy to wyniki i ogólne oddziaływanie środków.

L & BÖHM

potrzeb, a niektóre środki wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich są na stosunkowo małą skalę. Ma to miejsce w przypadku niektórych środków osi 1 i 2, a szczególnie osi 3 i 4. Wniosek jest taki, że metody ilościowe należy stosować, o ile dostępne są dodatkowe dane pozwalające na przeprowadzenie takiej analizy (np. sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych – Farm Accountancy Data Network, FADN, która jest czasami uzupełniona danymi z innych krajowych baz danych) i można racjonalnie założyć, że wpływ jest wystarczająco duży, aby przedstawić go ilościowo, ponieważ argumenty związane z kosztami badania będą wówczas mieć mniejsze znaczenie niż potencjalne korzyści wynikające z mniejszej tendencji oceny. FADN zapewnia dane dotyczące beneficjentów i podmiotów niebędących beneficjentami PROW. Dane te umożliwiają dokonanie oceny wpływu wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych (środek 121); programów przeznaczonych dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (środki 211, 212) oraz programów rolno-środowiskowych (środki 214, 215).

Poza sektorem rolnictwa dostępność dodatkowych danych jest niewystarczająca. Istnieją różne statystyki krajowe dotyczące gospodarstw domowych (badania siły

roboczej) i przedsiębiorstw, ale ich dostępność znacznie się różni w zależności od państwa członkowskiego. W niektórych przypadkach gromadzenie danych pierwotnych za pomocą badań ankietowych prowadzonych przez podmiot odpowiedzialny za ocenę będzie jedynym źródłem informacji do celów oceny działalności nierolniczej związanej z rozwojem obszarów wiejskich. We wspomnianym wcześniej dokumencie roboczym dotyczącym metodyki przedstawiono pewne wzorcowe systemy monitorowania, które warto zbadać.

Dane pochodzące z analizy na poziomie makro należy zebrać ze statystyk publicznych. NUTS 3 (w niektórych państwach członkowskich nawet poziom LAU 1)⁴ będzie najniższym możliwym poziomem makro, na którym można ocenić wpływ środków na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na zatrudnienie. Jeżeli są dostępne dane na poziomie LAU 1, wówczas można rozważyć, czy miałoby sens wdrożenie także podejścia ilościowego w odniesieniu do środków osi 3.

⁴ Poziom LAU 1 (lokalna jednostka administracyjna) odpowiada poprzedniemu poziomowi NUTS 4, który jest jednym z poziomów hierarchii w systemie statystycznym Eurostatu.

Wnioski

Podsumowując, doskonała metoda oceny wpływu nie istnieje, a wystarczająco szczegółowy obraz może dać tylko ostrożne bilansowanie danych jakościowych i ilościowych. Ogólny sposób formułowania wzajemnych zależności między różnymi metodami i technikami w trakcie procesu oceny można opisać następująco:

- Działania interwencyjne w zakresie wspólnych ram monitorowania i oceny określają ramy oceny pojedynczych środków na poziomie mikro poprzez określenie łańcucha przyczynowo-skutkowego od wkładu do wpływu.
- Metody jakościowe są niezbędne do umieszczenia konstrukcji teoretycznej na solidnej podstawie poprzez wykorzystanie wiedzy ogólnej do opracowania prawidłowych modeli ilościowych i potencjalnych alternatywnych konceptualizacji i modyfikacji działania interwencyjnego.
- Następnie metody ilościowe pomagają w ocenieniu i porównywaniu wielkości wpływu netto.
- Ponownie należy zastosować metody jakościowe, aby potwierdzić kierunek wyników ilościowych, uzyskać dogłębsze zrozumienie, dlaczego pojawił się taki, a nie inny wpływ ilościowy, oraz zbadać rolę, jaką niejednorodność pod względem wdrożenia i kontekstu

odgrywa w decydowaniu o powodzeniu środków polityki.

W odniesieniu do ilościowej oceny wpływu zasadnicze znaczenie ma dostępność danych dotyczących podmiotów niebędących beneficjentami danego środka. Dlatego właśnie stosowanie metod ilościowych będzie z różnych powodów ograniczone do konkretnych środków. Zostały one szczegółowo opisane w jednym z dokumentów roboczych Europejskiej Sieci Oceny. Szczególnie baza danych FADN powinna być w stanie dostarczyć tych informacji, co w pewnym zakresie czyni, ale wciąż wymaga ulepszenia.

Wreszcie trzy wspólne wskaźniki wpływu społeczno-ekonomicznego zalecane we wspólnych ramach monitorowania i oceny – wzrost gospodarczy, tworzenie miejsc pracy i wydajność pracy – muszą być interpretowane wspólnie. Na przykład wzrost łącznej produktywności czynników produkcji (pracy, kapitału, gruntu) może wyjaśnić, dlatego doszło do utraty miejsc pracy w sektorze rolnictwa.

Dwa dokumenty robocze i inne informacje na temat oceny wpływu PROW dostępne są w sekcji „Evaluation Methodologies” na stronie internetowej sieci eksperckiej ds. oceny (<http://enrd.ec.europa.eu/evaluation>).

Wywiad z Peterem Kaufmannem z Europejskiej Sieci Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich

Przegląd obszarów wiejskich: Dlaczego przewodniki metodologiczne są tak ważne i jaki jest ich ostateczny cel?

Peter Kaufmann: Jakość poprzednich ocen była bardzo zróżnicowana, głównie z powodu znacznych różnic w stosowaniu metod jakościowych i ilościowych. Właśnie z tego powodu Komisja Europejska obecnie nalega na ustalenie odpowiednich punktów odniesienia i wsparcia metodycznego w zakresie monitorowania i oceny. Ostatecznym celem jest to, żeby przez normalizację podejścia w całej UE możliwe było zsumowanie rodzajów wpływu w znacznie większym zakresie, niż jest to możliwe obecnie.

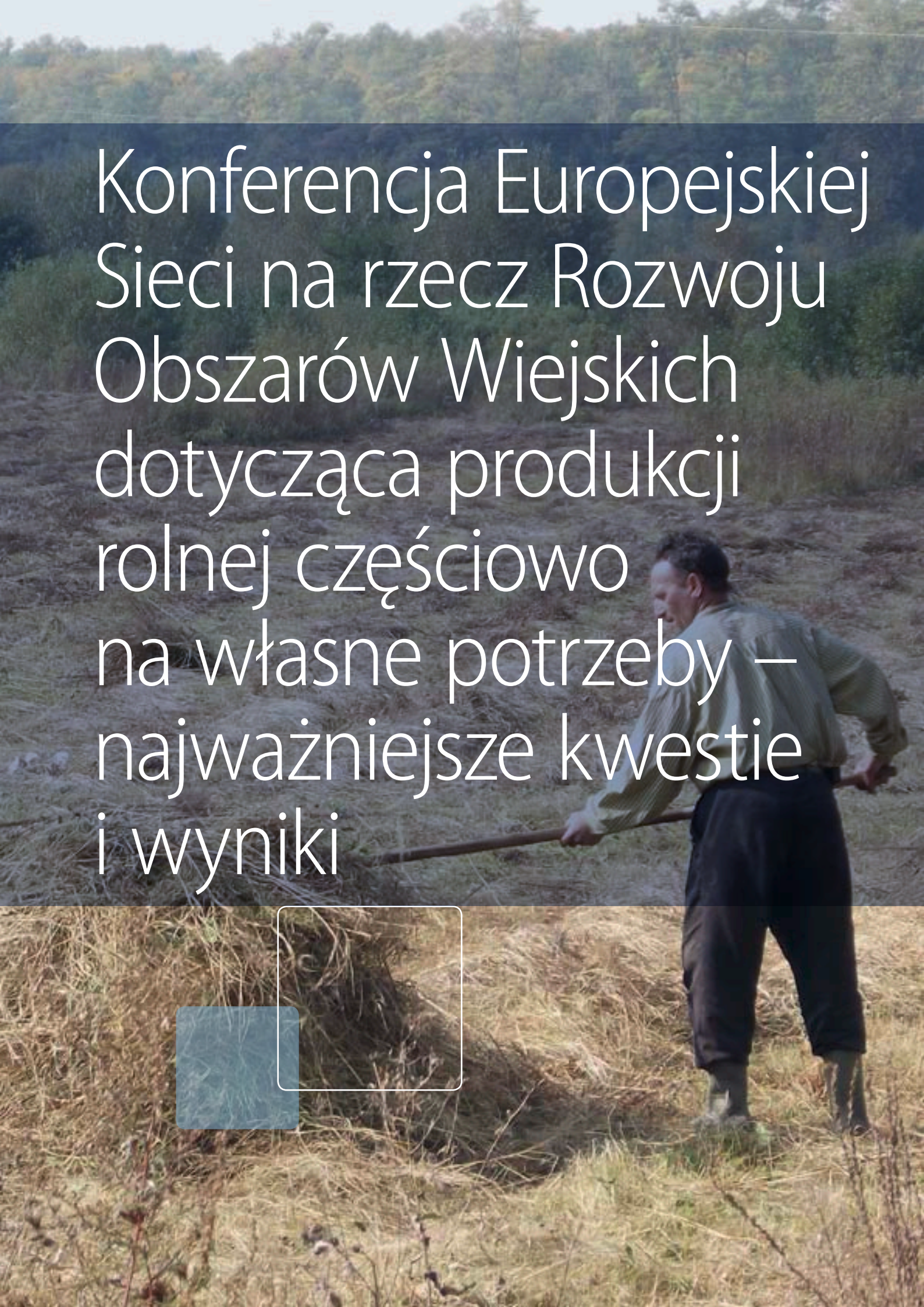
Przegląd obszarów wiejskich: Pański artykuł odnosi się do różnic w dostępności danych ilościowych służących do pomiaru wpływu osi 3 i osi 4 na zatrudnienie. Co należy zrobić w przyszłości, aby zniwelować te różnice?

Peter Kaufmann: Dane ilościowe mogą i powinny być udostępniane na potrzeby takich środków, jak różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej. Jednakże różne metody ilościowe mogą również prowadzić do otrzymania nieco odmiennych wyników nawet przy zastosowaniu tych samych danych. Jeżeli chcemy być w stanie zsumować oceny na poziomie wyższym niż krajowy, bardziej pożądane byłoby stosowanie tych samych metod, co jest obecnie niemożliwe z powodu różnej dostępności danych w państwach członkowskich. Oto dlaczego w przewodniku metodologicznym dotyczącym oceny wpływu programów rozwoju obszarów wiejskich zaleca się zbiór metod w odniesieniu do każdego wskaźnika wpływu, ale istnieją preferowane opcje, które należy wykorzystać, jeżeli dane na to pozwalają.

Peter Kaufmann jest niezależnym ekspertem zaangażowanym w opracowywanie dokumentu roboczego w sprawie oceny wpływu PROW na aspekty społeczno-gospodarcze.

European Evaluation Network
for Rural Development

Konferencja Europejskiej
Sieci na rzecz Rozwoju
Obszarów Wiejskich
dotycząca produkcji
rolnej częściowo
na własne potrzeby –
najważniejsze kwestie
i wyniki

W wyniku dwóch ostatnich rozszerzeń w UE pojawiły się miliony małych gospodarstw rolnych niskotowarowych, dominujące w sektorach rolnictwa w niektórych państwach członkowskich UE. Znaczenie tego faktu podkreślono na ostatniej konferencji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich „Produkcja rolna częściowo na własne potrzeby w UE: stan obecny i przyszłe perspektywy”, która odbyła się w dniach 13–15 października w Sybinie w Rumunii. Celem tego seminarium było dokonanie oceny obecnej sytuacji w odniesieniu do rozwiązań politycznych ukierunkowanych na gospodarstwa niskotowarowe w UE-27 i określenie ich problemów, potrzeb i perspektyw. Na obszarach najbardziej wrażliwych i cennych pod względem przyrodniczym rolnicy z takich gospodarstw często jako jedyni prowadzą tam działalność. Są „strażnikami” tradycyjnego malowniczego krajobrazu, szczególnie w regionach pagórkowatych i górskich. Biorąc pod uwagę fakt, że zakres WPR zmienia się w kierunku większego wsparcia roli ochrony środowiska, w oparciu o zasadę wydawania „środków publicznych na dobra publiczne”, ważną kwestią jest poszerzanie wiedzy o potrzebach gospodarstw niskotowarowych w zakresie omawianej polityki.

Państwa UE-27 stoją przed wyjątkowymi wyzwaniem dotyczącymi zarządzania przekształceniami strukturalnymi tych niskotowarowych gospodarstw rolnych, np. rozszerzenia ich roli w zapewnianiu różnorodności biologicznej, zachowywaniu krajobrazu i podtrzymywaniu wiejskich tradycji. Prawie 140 uczestników – czyli wszystkie podmioty zainteresowane rozwojem obszarów wiejskich – zebrało się, aby omówić te zagadnienia. Byli wśród nich rolnicy, organizacje pozarządowe oraz przedstawiciele lokalnych grup działania,

Komisji Europejskiej i administracji lokalnej i krajowej zaangażowani w politykę rozwoju obszarów wiejskich. Wydarzenie to stanowiło okazję do wymiany poglądów, spostrzeżeń, problemów i najlepszych praktyk między uczestnikami z różnych państw członkowskich i regionów, jak również podstawę do zrozumienia wielu ról, jakie rolnicy z niskotowarowych gospodarstw rolnych pełnią w odniesieniu do kwestii rolnośrodowiskowych i szerzej rozumianego społeczeństwa wiejskiego.

W trakcie sesji otwierającej konferencję Sophia Davidova z Uniwersytetu Kent zaprezentowała dokument informacyjny, w którym podkreślono niektóre z podstawowych kwestii i definicji produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby. Antonis Constantinou, dyrektor Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, przedstawił unijną politykę rozwoju obszarów wiejskich w odniesieniu do przedmiotowej produkcji rolnej. Po tej sesji odbyły się równoległe cztery warsztaty poświęcone niektórym podstawowym tematom debaty: koncepcjom i najważniejszym kwestiom produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby; szerszym konsekwencjom tej produkcji dla społeczeństwa i środowiska; kierunkom rozwoju tej produkcji i jej włączeniu do łańcucha dostaw żywności; oraz sposobom docierania do niskotowarowych gospodarstw rolnych i wspierania ich. Komisarz UE Dacian Cioloș zamknął konferencję, zapewniając, że na szczęblu UE zagadnienie to jest bardzo poważnie traktowane.

Produkcja rolna częściowo na własne potrzeby – zróżnicowane i złożone zagadnienie

Przyszłość małych gospodarstw zawsze była w UE politycznie ważna, częściowo z powodu ich roli społecznej w ochronie

społeczności wiejskich. Produkcja rolna całkowicie lub częściowo na własne potrzeby odgrywa ważniejszą rolę w Europie od czasu upadku muru berlińskiego, co jest spowodowane powstaniem milionów małych gospodarstw wskutek postkomunistycznych reform rolnych w środkowej i wschodniej Europie. Brak miejsc pracy poza gospodarstwami, zaawansowany wiek rolników i niski poziom ich umiejętności możliwych do wykorzystania w innych dziedzinach często przeszkadzają w zmianie strukturalnej i stanowią powód utrzymywania się drobnej produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby.

Inne ważne czynniki powodujące utrzymywanie się tej produkcji to występowanie stref ubóstwa na obszarach wiejskich lub to, że rolnicy zdecydowanie wolą podtrzymać tradycje rolnictwa rodzinnego i produkować własną żywność. Tak więc rolnicy mogą być zmuszani do produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby z powodu niskich dochodów albo produkcja na własne potrzeby może być spowodowana wyborem takiego stylu życia. Rolnicy z gospodarstw niskotowarowych nie są jednak homogeniczną grupą; istnieją przeciwne ścieżki rozwoju. Niektórzy mogą wycofać się z rolnictwa, natomiast inni próbują różnicować swoje źródła utrzymania w kierunku nierolniczej działalności gospodarczej, stając się mniej zależni od rolnictwa. Inni mogą rozważać poważniejsze zaangażowanie się w rolnictwo przy większej zależności od rynków i sprzedaży.

Wnioski z konferencji

Wszystkie zainteresowane strony uczestniczące w konferencji zgodziły się co do głównych punktów, jakimi są po pierwsze – wielość funkcji pełnionych przez rolników z gospodarstw niskotowarowych w odniesieniu do środowiska i vitalności społeczności wiejskich,

W granicach Unii Europejskiej istnieją całe regiony, w których małe gospodarstwa odgrywają decydującą rolę, nie tylko w kategoriach gospodarczych, ale też z punktu widzenia społecznego i ekologicznego. Istnieją regiony, takie jak ten, w którym odbywa się dzisiejsze wydarzenie, gdzie drobni producenci stanowią fundament życia na obszarach wiejskich i są strażnikami tradycji i świadomości wiejskiej.

Dacian Cioloș, komisarz UE ds. rolnictwa i rozwoju wsi

Nie potrzebujemy muzeum. Potrzebujemy kwitnącej społeczności wiejskiej dostarczającej dobra publiczne – piękne krajobrazy i różnorodność biologiczną. Musimy utrzymać pewne tradycyjne elementy, w tym tradycyjne praktyki rolnicze, tradycyjne odmiany, rolnictwo ekstensywne, wiejskie domy z ogrodami – ale nie za cenę ubóstwa, umożliwiając jednocześnie rozwój modernizacji rolnictwa.

Głos w dyskusji w trakcie drugich warsztatów „Szersze konsekwencje produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby dla społeczeństwa i środowiska”

po drugie – konieczność lepszego uwzględnienia tych gospodarstw w polityce rozwoju obszarów wiejskich. Szczególnie ważna jest ich funkcja dla środowiska i utrzymywania wiejskich tradycji. Kilkoro uczestników podkreśliło, że rolnicy z gospodarstw niskotowarowych dostarczają ważnych dóbr publicznych, na które jest bardzo duże zapotrzebowanie. Jednakże nie są oni wynagradzani za te korzyści społeczne i wielu z nich żyje poniżej granicy ubóstwa.

W trakcie seminarium zwrócono również uwagę, że gospodarstwa niskotowarowe są także postrzegane jako atut kulturowy, który może stanowić podstawę różnicowania w kierunku produkcji spożywczych specjalów i turystyki wiejskiej. W tym kontekście są one nierozdzielnie związane z lokalnym rozwojem obszarów wiejskich.

Panowało zgodne przekonanie, że przyszłość gospodarstw niskotowarowych jest kwestią polityczną – nie tylko dla poszczególnych państw członkowskich i organów regionalnych, ale i dla całej UE. Jednocześnie podkreślono różne wyzwania. Bariery, jakie rolnicy z tych gospodarstw napotykają w dostępie do dofinansowania w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich, dotyczą nie tylko wymogów formalnych, ale też

określonych cech produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby. Problemy te obejmują: trudność w indywidualnym kierowaniu działań do mniejszych producentów (ponieważ znaczna ich część nie jest zarejestrowana); wysoki koszt dotarcia do milionów rolników z gospodarstw niskonakładowych; trudności w dotarciu do nich z polityką wymagającą formalnej współpracy, z powodu niechęci samych rolników do nawiązywania formalnej współpracy; a także zaawansowany wiek i niski poziom wykształcenia wielu rolników z gospodarstw niskonakładowych. Komisarz Dacian Cioloș wyraził nadzieję, że istnieje silna wola polityczna, ale jednocześnie podkreślił, że jednym z podstawowych pytań jest: jak pomóc tym rolnikom bez „blokowania ich naturalnego rozwoju”?

Uczestnicy konferencji sformułowali kilka wniosków i zaleceń istotnych dla polityki. Polityka rozwoju obszarów wiejskich w odniesieniu do niskotowarowych gospodarstw rolnych powinna być traktowana jak pakiet środków; nie istnieje żaden pojedynczy środek, który mógłby stanowić odpowiedź na potrzeby tych gospodarstw w zakresie polityki. Podejście powinno mieć przede wszystkim charakter lokalny i terytorialny, pozwalający na dostrzeżenie ogromnej różnorodności sytuacji i potrzeb rolników z gospodarstw niskotowarowych

w zakresie przedmiotowej polityki. Potrzebne jest lepsze adresowanie i spójność pod względem celów polityki, tj. komercjalizacja i restrukturyzacja w porównaniu z celami czysto środowiskowymi. Podejście „Leader” chwalono za to, że stanowi ogromną szansę dla rolników z gospodarstw niskotowarowych, ponieważ umożliwia lokalne kierowanie i dostarczanie wsparcia, szczególnie jeśli rolnicy są zorganizowani w stowarzyszeniach. Ustalono również, że usługi doradcze stanowią jeden z najskuteczniejszych środków polityki pomagający rolnikom w integracji z lokalnymi rynkami.

Podsumowując, na seminarium uwypakowano fakt, że polityka powinna koncentrować się na poprawie środowiska gospodarczego i instytucjonalnego, w którym funkcjonują niskotowarowe gospodarstwa rolne, aby dać im możliwości rozwoju, wniesienia wkładu w gospodarkę wiejską i poprawienia poziomu życia rolniczych rodzin.

Konferencja okazała się potrzebnym wydarzeniem, które odbyło się w samą porę. Jednakże obecnie należy kontynuować dialog polityczny z uwzględnieniem tego, że stawką jest przyszłość 11 mln gospodarstw w krajach UE-27.

Spółeczności lokalne z obszarów wiejskich, spółdzielnie producentów, społeczności podmiejskie i organy miejskie mogłyby połączyć siły, zorganizować rynki produktów tradycyjnych, na których lokalni rolnicy mogliby być obecni w dużej liczbie, zapewniając różnorodność. Wejście na rynek stanowi dla producentów barierę psychologiczną ze względu na ponoszone ryzyko, więc producentom można byłoby pomóc w pokonaniu tej bariery.

Teodor Frolu, Grupa ds. Inicjatywy „Radu Anton Roman”

Studium przypadku dotyczące Rumunii wykazało, że ulepszenie usług doradztwa zapewni dużo lepsze wyniki w terenie pod względem wykorzystania tej możliwości przez rolników. Wykazano również, że innowacyjne połączenie wielu środków wsparcia oferowanych w ramach krajowych PROW może być bardzo efektywne we wspieraniu społeczności drobnej produkcji rolnej.

Nathaniel Page, dyrektor fundacji ADEPT

Przydatne linki

Konferencja „Produkcja rolna częściowo na własne potrzeby w UE: stan obecny i przyszłe perspektywy”, przemówienie komisarza Daciana Cioloșa:

http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/ciolos/headlines/speeches/2010/10/20101014_en.htm

Strona konferencji na stronie internetowej Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:

http://enrd.ec.europa.eu/en-rd-events-and-meetings/enrd-seminars/semi-subsistence-seminar/en/semi-subsistence-seminar_home_en.cfm

Projekt SCARLED:

<http://scarled.eu/publications/deliverables.html>

on-line

Strona internetowa

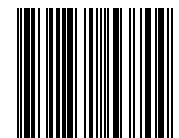
Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

<http://enrd.ec.europa.eu>

Urząd Publikacji

ISSN 1831-5372

9 771831 537003